

UNIVERSITETET I AGDER

“Lunt imellom høye fjelle”

En sosiolingvistisk studie av talemålsutviklingen
i Flekkefjord by

CAMILLA NYGAARD BRULI

VEILEDER

Elin Gunleifsen

Universitetet i Agder, 2017

Fakultet for humaniora og pedagogikk

Institutt for nordisk og mediefag

FORORD

Denne oppgaven er skrevet i løpet av perioden fra høsten 2015 til den nå er klar, våren 2017. Det har vært en krevende prosess, siden jeg i tillegg til masterstudiet ved Universitetet i Agder har jobbet som lærer ved Flekkefjord videregående skole. Samtidig har arbeidet med masteroppgaven vært en lærerrik og interessant prosess, og mitt engasjement for temaet dialekt og talemålsutvikling har bare blitt større etter hvert som oppgaven har tatt form.

Det er flere jeg ønsker å takke nå når jeg er kommet i mål med dette arbeidet. Først og fremst vil jeg takke min veileder Elin Gunleifsen for hennes tålmodighet og positive holdning, og for hennes konkrete og gode tilbakemeldinger og vurderinger underveis.

Jeg vil også takke informantene ved Flekkefjord videregående skole som gav av sin tid og stilte opp til intervju slik at jeg kunne gjennomføre studien. Det samme gjelder elevenes lærere som var samarbeidsvillige og imøtekommende.

Jeg vil også rette en takk til ledelsen ved Flekkefjord videregående skole, og da spesielt til min avdelingsleder Anne Marie Njerne, som gjennom hele masterstudiet har lagt til rette for meg slik at jobb og studier kunne kombineres på best mulig måte.

Til slutt vil jeg takke flinke forelesere ved Universitetet i Agder. Særlig gjelder dette Rune Røsstad, som underviste i et kurs om sosiolingvistik som del av masterstudiet. Hans engasjement for dette forskningsfeltet var smittende, og kunnskapen jeg fikk gjennom dette kurset har vært av avgjørende betydning i mitt arbeid med denne oppgaven.

Jeg håper at denne studien kan være av interesse for flere enn sosiolingvistiske språkforskere, og at kanskje også en og annen språkinteressert flekkefjæring kan ha glede av å lese denne oppgaven.

Flekkefjord, 3. mai, 2017

Camilla Nygaard Bruli

INNHold

Forord	1
1.0 Innledning	6
1.1 Tidligere forskning på flekkefjorddialekten	6
1.2. Forskningsspørsmål	7
1.3 Oppgavens struktur.....	8
2.0 Om Flekkefjord kommune og bysentrum	9
2.1 Topografi, beliggenhet og historie	9
2.2 Bosetning og folketall.....	10
2.3 Næringsliv og sysselsetting	11
2.4 Kulturliv	12
3.0 Om talemålsgranskning før og nå	12
3.1 Historisk-komparativ og junggrammatisk språkforskning.....	13
3.2 Strukturalistisk språkforskning.....	14
3.3 Labov og sociolingvistikkens gjennombrudd	15
3.4 Sociolingvistisk forskning i Norge	16
3.5 Kritikk mot Labovs kvantitative sociolingvistikk	18
4.0 Metode og empiri	19
4.1 Reliabilitet og validitet	19
4.2 Kvantitativ eller kvalitativ metode?	20
4.3 Metode i denne studien.....	21
4.3.1 Sosial bakgrunnsvariabel: Alder	22
4.3.2 Sosial bakgrunnsvariabel: Kjønn	23
4.3.3 Sosial bakgrunnsvariabel: Valg av studieretning.....	24
4.3.4 Informantenes foreldrebakgrunn.....	25
4.3.5 Lokal identitet	26
4.4 Empirien i denne undersøkelsen.....	26
4.4.1 Om samtykke og utvelgelse av informanter	27
4.4.2 Gjennomføring av intervjuene	27
4.4.3 Om gjengivelse av lydmateriale	28
4.5 Om å sammenligne to synkrone studier	29
5.0 Dialektutvikling	31
5.1 Dialektlandet Norge.....	31
5.2 Teori rundt talemålsendringer	33

5.2.1	Indre og ytre faktorer for språkendringer.....	34
5.2.2	Spredning av språklige endringer	34
5.2.3	Interindividuell og intraindividuell variasjon	35
5.2.4	Regionalisering, standardisering og nivellering	36
5.2.5	Prestisje og tildekt prestisje	41
5.3	Identitet som språklig forklaringsfaktor	42
5.3.1	Hva <i>er</i> identitet?.....	42
5.3.2	Tilpasningsteorien og sosial nettverksteori.....	43
5.3.3	Normer, verdier og holdninger med tanke på språk	46
5.3.4	Når holdninger skaper stereotyper.....	47
5.3.5	Saliens	49
5.3.6	Personlighet og lokal identitets betydning for språkbruk	50
5.4	Utviklingstrekk ved dialektene i Agder.....	51
6.0	Flekkefjorddialekten og språklige variabler i denne undersøkelsen.....	55
6.1	Fonologi: Lenisering av plosiver.....	56
6.2	Fonologi: Senkning av vokalen <i>u</i> til <i>o</i> (<i>a</i> -omlyd)	57
6.3	Fonologi: Senkning av vokalen <i>i</i> til <i>e</i> i ordet <i>til</i> (<i>a</i> -omlyd)	57
6.4	Senkning av vokalen <i>y</i> til <i>ø</i> i ordet <i>mye</i> (<i>a</i> -omlyd)	58
6.5	Heving av vokalen <i>a</i> til <i>e</i> i presens av verbet <i>å ha</i> (<i>i</i> -omlyd).....	58
6.6	Fonologi: Heving av vokalen <i>o</i> til <i>ø</i> i preposisjonen <i>over</i> (<i>i</i> -omlyd)	59
6.7	Fonologi: Heving av lang <i>æ</i> til <i>e</i> foran <i>r</i> -lyd.....	59
6.8	Fonologi: Bruk av vokalen <i>u</i> i stedet for <i>o</i> i enkeltord.....	60
6.9	Fonologi: Sammenfall mellom <i>kj</i> - og <i>sj</i> -lyd.....	60
6.10	Fonologi: <i>K</i> i framlyd av spørreord og det resiproke pronomenet, samt i enkeltordet <i>hvit</i>	60
6.11	Fonologi: Senkning av vokalen <i>o</i> til <i>å</i> i <i>noe</i>	61
6.12	Fonologi: Diftongering i enkeltord.....	61
6.13	Morfologi: <i>A</i> -mål.....	62
6.14	Morfologi: Han- og hunkjønnsbøyning av substantiver.....	62
6.15	Morfologi: Flertallsendinger i substantiver	63
6.16	Morfologi: Bortall av trykklett <i>r</i> -endelse i presens av verb	64
6.17	Morfologi: Bøyningsformer med vokalskifte og stavelser i enkelte sterke verb med <i>a</i> eller <i>å</i> i stemmen	64
6.18	Leksikon: Pronomen i 1. person flertall	65
6.19	Liste over språklige variabler i denne undersøkelsen.....	66

7.0 Presentasjon av resultater	66
7.1 Fonologi: Lenisering av plosiver	67
7.2 Fonologi: Senkning av vokalen <i>u</i> til <i>o</i> (<i>a</i> -omlyd)	69
7.3 Fonologi: Senkning av vokalen <i>i</i> til <i>e</i> i ordet <i>til</i> (<i>a</i> -omlyd)	70
7.4 Senkning av vokalen <i>y</i> til $\emptyset$ i ordet <i>mye</i> (<i>a</i> -omlyd)	71
7.5 Heving av vokalen <i>a</i> til <i>e</i> i presens av verbet <i>å ha</i> (<i>i</i> -omlyd).....	71
7.6 Fonologi: Heving av vokalen <i>o</i> til $\emptyset$ i preposisjonen <i>over</i> (<i>i</i> -omlyd)	72
7.7 Fonologi: Heving av lang <i>æ</i> til <i>e</i> foran <i>r</i> -lyd	73
7.8 Fonologi: Bruk av vokalen <i>u</i> i stedet for <i>o</i> i enkeltord.....	75
7.9 Fonologi: Sammenfall mellom <i>kj</i> - og <i>sj</i> -lyd.....	76
7.10 Fonologi: <i>K</i> i framlyd av spørreord og det resiproke pronomenet, samt i enkeltordet <i>hvit</i>	77
7.11 Fonologi: Senkning av vokalen <i>o</i> til <i>å</i> i <i>noe</i>	79
7.12 Fonologi: Diftongering i enkeltord.....	80
7.13 Morfologi: <i>A</i> -mål.....	80
7.14 Morfologi: Han- og hunkjønnsbøying av substantiver.....	81
7.15 Morfologi: Flertallsendinger i substantiver	82
7.16 Morfologi: Bortall av trykklett <i>r</i> -endelse i presens av verb	83
7.17 Morfologi: Bøyningsformer med vokalskifte og to stavelser i enkelte sterke verb med <i>a</i> eller <i>å</i> i stemmen	84
7.18 Leksikon: Pronomen i 1. person flertall	84
8.0 Sammenfatning av resultater	87
8.1 Språklige variabler med lite endring	88
8.2 Språklige variabler med noe endring.....	89
9.0 Korrelasjon mellom språklige og sosiale variabler	91
9.1 Språklige variabler og kjønn	93
9.2 Språklige variabler og studieretning.....	94
9.3 Oppsummering av språklige former korrelert mot sosiale variabler	96
10.0 Holdning til hjemby og egen dialekt	98
10.1 Holdning til Flekkefjord by	99
10.1.1 Sammenfatning: Holdning til Flekkefjord by	104
10.2 Holdning til flekkefjorddialekten	105
10.2.1 Hva mener informantene er typiske trekk ved dialekten	106
10.2.2 Hva mennesker utenfra synes om flekkefjorddialekten.....	106
10.2.3 Sammenfatning: Holdning til egen dialekt	108

10.3	Hvordan informantene stiller seg til å endre på egen dialekt	108
10.3.1	Sammenfatning: Hvordan informantene stiller seg til å endre på egen dialekt ...	110
10.4	Kan flekkefjorddialekten brukes i alle sammenhenger i samfunnet?.....	111
10.4.1	Sammenfatning: Kan dialekten brukes i alle sammenhenger i samfunnet?	113
10.5	Endrer informantene selv på dialekten i visse situasjoner?	114
10.5.1	Sammenfatning: Endrer informantene selv på dialekten i visse situasjoner?.....	116
10.6	Plassering av egen dialektbruk på skalen “bred” til “penere”	116
10.7	Forskjeller i dialektbruken mellom generasjoner	117
10.8	Informantenes tanker rundt andre norske dialekter	118
10.8.1	Informantenes syn på “standard østnorsk” talemål	119
10.8.2	Sammenfatning: Holdning til andre dialekter i Norge.....	119
10.9	Dialektforskjeller innad i Flekkefjord kommune	119
10.10	Dialektforskjeller mellom Flekkefjord og nabokommunene.....	120
11.0	Korrelasjon mellom grad av lokal identitet og bruk av språklige former	122
11.1	Sammenfatning av forholdet mellom lokal identitet og bruk av språklige former	127
11.2	Fokus på noen enkeltinformanter	128
12.0	Drøfting av resultater.....	131
12.1	Språkendringer som følge av indre og ytre faktorer	132
12.2	Spredningsteorier.....	132
12.3	Nettverksteori	134
12.4	Saliens.....	135
12.5	Regionalisering og standardisering	137
13.0	Oppsummering	139
Litteratur	148	
Vedlegg	154	
Vedlegg 1:	Samtykkeskjema gitt til informantene	154
Vedlegg 2:	Førundersøkelse brukt til utvelgelse av informanter.....	156
Vedlegg 3:	Veiledende spørsmål brukt i informantintervjuene.....	157
Sammendrag	163	

1.0 INNLEDNING

Jeg har i denne masteroppgaven studert flekkefjorddialektens utvikling gjennom å intervjuet et utvalg ungdommer i kommunen for så å sammenligne disse funnene med en tidligere kartlegging av dialekten i denne vestligste av Sørlandsbyene.

Det er flere grunner til at jeg valgte å skrive om dette emnet og nettopp denne dialekten. Jeg har alltid vært interessert i ulike talemål i Norge, og jeg er blant de mange som er veldig glad for og stolt over at vi i dette landet kan benytte oss av våre lokale dialekter i den utstrekning vi gjør. Likevel hører man i dag om dialekter som endrer seg mye og raskt, og i noen områder av landet kan man nærmest snakke om “dialektdød” (jfr. NRKs programserie *Dialektriket* fra 2013). Flere språkforskere mener også at det pågår en standardiseringsprosess der dialektene fra det sentrale østlandsområdet får stadig større utbredelse og påvirkningskraft på andre dialekter, eller en regionaliseringsprosess, der lokale dialekttrekk viskes ut og der større, regionale talemål vokser fram.

Som del av masterstudiets første år tok jeg et fag innen sociolingvistik, noe jeg fant veldig engasjerende og interessant. I løpet av studiet ble jeg også kjent med medstudenter fra andre deler av Agder, og vi diskuterte temaet talemålsendringer forholdsvis grundig i sociolingvistikfaget. Fra disse samtalen kom det fram at dialektene lenger østover på Sørlandet ser ut til å gjennomgå raske og til dels store endringer. Dette gjelder blant annet for byer som Kristiansand og Grimstad. Dette gjorde meg nysgjerrig på hvordan situasjonen er i min hjemby Flekkefjord, hvor jeg jobber som lærer i videregående skole. Mitt inntrykk er nemlig at dialekten her holder seg nokså stabil med hensyn til fonologi og morfologi. Men kunne mitt inntrykk stemme? Og i så fall – er det mulig å si noe om årsakene til at det er slik?

1.1 Tidligere forskning på flekkefjorddialekten

Det foreligger allerede en kartlegging av flekkefjorddialekten. I 1969 skrev Erling Georg Larsen sin hovedfagsoppgave med tittelen *Formverket i Flekkefjord bymål* (utgitt i 1970 på Universitetsforlaget). Denne oppgaven ble et naturlig utgangspunkt for min studie. Larsen var oppvokst på *Hidra fastland*, et område som ved kommunesammenslåinga i 1965 ble en del av Flekkefjord kommune. Han skriver at det tidligere ikke var skrevet noe om Flekkefjord bymål, med unntak av noen få bemerkninger i diverse artikler innen målførelitteraturen, men at det fantes noen publikasjoner om beslektede målfører innenfor den nåværende Flekkefjord

storkommune. Han presiserer at hans kartlegging gjelder dialekten i det området som før 1965 utgjorde den gamle Flekkefjord kommune – det vil altså si selve bykjernen *og i noen grad målet i den nærmeste omegn* (Larsen, 1970:7). Dette tilsvarer det samme området som jeg legger til grunn for min studie. Larsen presiserer også at selv om det i bydialekten finnes en såkalt *dannet dagligtale* ved siden av det alminnelige folkemålet, er det det sistnevnte han har undersøkt og beskrevet i sin oppgave.

Jeg vil også nevne et spesielt forhold ved flekkefjorddialekten som Larsen beskriver særlig inngående i sin hovedfagsoppgave. Det dreier seg om et bestemt aksentforhold¹ som han mener er særegent for et område på Sør- og Sørvestlandet, og som ikke tidligere hadde blitt omtalt i målførelitteraturen. Han skriver at man i dette området får aksent 2 i en del ord hvor man normalt ville forventet å finne aksent 1. Dette fenomenet har vært diskutert i ettertid, og det er et særtrekk som ikke vil bli gjenstand for granskning i denne undersøkelsen. Dette valget har jeg tatt delvis fordi det er et språktrekk som gjelder få ord, og fordi det er knyttet usikkerhet til hvor utbredt eller reelt det har vært i dialektene det gjelder. I tillegg har Jan K. Hognestad undersøkt dette grundig i en artikkel fra 2007, og jeg henviser derfor de som er interessert i å lese mer om dette fenomenet til hans forskning på området (Hognestad, 2007). Helt kort kan nevnes at Hognestad skriver at hans funn gir støtte til observasjoner i Larsens forskning, men ikke uten videre til analysen Larsen gir.

1.2 Forskningsspørsmål

Menneskene som bor og virker i Flekkefjord kommune har ulike måter å realisere talen sin på. Den kan variere ut fra bosted i kommunen, alder, familiebakgrunn og yrke eller utdanning. Samfunnet er i stadig endring, og det samme er dialektene. I denne undersøkelsen ønsker jeg å se på utviklingen av talemålet i Flekkefjord over tid. På grunn av oppgavens begrensede rammer, har jeg valgt å fokusere på det sentrale området i kommunen; det vil si gamle Flekkefjord bykommune, samt et område på et par kilometer ut fra selve bysentrum (deler av tidligere Nes kommune). Dette området tilsvarer de forskjellige byggefeltene som har kommet til i løpet av etterkrigstida.

---

¹ I dag er det kanskje mer vanlig å bruke begrepet *tonem* for *aksent*, men jeg velger likevel å bruke ordet *aksent* her, siden det er den benevnelsen Larsen selv bruker i sin studie.

Min overordnede problemstilling vil bli å finne ut hvordan flekkefjorddialekten har endret seg siden Larsen foretok sin kartlegging for nærmere 50 år siden. For å finne ut noe om dette vil jeg undersøke fonologiske, morfologiske, så vel som leksikalske trekk. Min hypotese er at det kun har skjedd mindre endringer i løpet av disse tiårene, og at de grunnleggende målmerkene fortsatt er i bruk. I den grad jeg finner endringer i dialekten, vil jeg forsøke å si noe om hva disse endringene skyldes. Herunder kan det være interessant å undersøke om eventuelle forskjeller mellom informantenes dialektbruk kan ha sammenheng med identitet og stolthet over byen og dialekten.

På bakgrunn av de målsetningene jeg har skissert ovenfor, kan formålet med min studie dermed formuleres slik:

Med denne oppgaven ønsker jeg å:

- 1) Gi en beskrivelse av dialekten til ungdom som er oppvokst i sentrumsnære strøk av Flekkefjord kommune, og som har minst én forelder fra kommunen.
- 2) Sammenligne bruk av språklige former hos mine informanter i 2015 (da intervjuene fant sted) med Larsens kartlegging fra 1969.
- 3) Si noe om eventuelle forskjeller i informantenes språkbruk basert på kjønn, utdanningslinje og holdninger til hjemkommune og dialekt.
- 4) Drøfte mulige årsaker til eventuelle forskjeller mellom språklige former i Larsens studie og former brukt av informantene i min undersøkelse.

1.3 Oppgavens struktur

I kapittel 2 vil jeg gi en kort beskrivelse av Flekkefjord kommune – herunder nøkkeltall og fakta, litt om byens historie, natur og beliggenhet, næringsliv og sysselsetting med mer. I kapittel 3 blir det en kortfattet gjennomgang av talemålsgranskning i et historisk perspektiv, før jeg i kapittel 4 skriver om sosiolingvistisk metode og empirien i denne oppgaven. I kapittel 5 tar jeg for meg teorier rundt utvikling av talemål og spredning av språktrekk, samt at jeg sier litt om situasjonen for dialektene i Norge i dag. Herunder har jeg spesielt fokus på Sørlandet og på områdene rundt Flekkefjord spesielt. I kapittel 6 beskriver jeg flekkefjorddialekten generelt, før jeg presenterer de språklige variablene jeg undersøker i denne oppgaven, før jeg i kapittel 7 presenterer resultatene fra undersøkelsen. I kapittel 8 følger en sammenfatning av resultatene, før jeg i kapittel 9 studerer resultatene på bakgrunn

av de sosiale variablene kjønn og skoleretning for å se om det finnes en korrelasjon der. I kapittel 10 presenterer jeg resultatene fra den delen av undersøkelsen som handler om informantenes forhold og holdning til hjemby og egen dialekt, før jeg i kapittel 11 prøver å se om det finnes en sammenheng mellom graden av lokal identitet og bruk av språklige former. Til sist, i kapittel 12, drøfter jeg funnene fra denne undersøkelsen opp mot teoriene om talemålsendringer som jeg presenterer i kapittel 5, før jeg i kapittel 13 oppsummerer oppgaven og forsøker å svare på mine forskningsspørsmål.

2.0 OM FLEKKEFJORD KOMMUNE OG BYSENTRUM

Jeg vil i dette kapitlet si litt om Flekkefjord kommune – om beliggenhet, historisk utvikling, befolkning, næringsliv m.m., fordi jeg mener det kan være relevant for dialektutviklinga i området.

2.1 Topografi, beliggenhet og historie

Flekkefjord er den vestligste av kommunene i Agderfylkene, og regnes som den vestligste sørlandsbyen. Kommunen har et areal på 544 km², og per. 1. januar 2015 et folketall på 9069 personer (Nilsen, 2016). I øst og nord grenser kommunen til Farsund, Kvinesdal og Sirdal, mens den i vest grenser til Rogalandkommunene Lund og Sokndal.

I et større perspektiv ligger kommunen omtrent midt mellom de større byene Kristiansand i Vest-Agder og Stavanger i Rogaland. E39 går gjennom kommunen, og på ca. 1,5 time kommer man seg med bil eller buss til “storbyene” henholdsvis i øst og vest. Kjører man nordover til Sira, et mindre tettsted i kommunen, kan man derfra ta toget videre².

Langs kysten har kommunen mange øyer, med Hydra og Andabeløy som de største. Fastlandet har bratte kyster, og terrenget nordover fra kysten er skogkledd og kupert med mange elver, vann og mindre dalfører. Kommunens høyeste punkt er Tomlongsheia på 683 moh. i nordvest. Selve Flekkefjord bysentrum har et innbyggertall på 5954 (i 2014, ifølge Thorsnæs, 2015) og ligger, ifølge den offisielle Flekkefjordsangen³ “lunt i mellom høye fjelle, trygt ved

---

² Fram til 1991 hadde også Flekkefjord sentrum togforbindelse, via Flekkefjordsbanen, som ble åpnet i 1904, og som fungerte som en sidebane av Sørlandsbanen.

³ Sangen er skrevet av Carl Søyland (melodi) og Jens Smith Sunde (tekst).
<http://www.nb.no/nbsok/nb/47f9a625ccb71449bc93ae296b42ca71.nbdigital?lang=no#675>

fjord, i sin skjønnhets velde”. Videre heter det at “smilende fra alle lier, fager, stor, bjerk og furu smier krans om Flekkefjord”. Dette er i grunnen en god beskrivelse – byen ligger ved Lafjorden, den indre delen av Stolsfjorden, som igjen munner ut i Fedafjorden – om lag 10 kilometer innenfor fjordgapet. Byen har altså en skjermet beliggenhet mot vær og vind. Tvers gjennom bysentrum renner det som kalles for “Elva”, men som egentlig kun er en innsnevring mellom Lafjorden og Grisfjorden innenfor. Til Grisevassfjorden renner kun et par mindre elver fra sjøene Loga i nord og Selura i øst.

Navnet Flekkefjord kommer fra gårdsnavnet Flikka, som er en gård beliggende innerst i vannet Loga, om lag seks kilometer nord for sentrumsbebyggelsen. Denne gården ble tidlig benyttet som laste- og tollplass for tømmer, et produkt som ble viktig for Flekkefjords utvikling.

Flekkefjords første vekstperiode kom med trelasthandelen med Holland på 1600-tallet. Fortsatt kalles den eldste delen av bykjernens bebyggelse med godt bevarte gamle trehus for Hollenderbyen. Fra år 1650 ble Flekkefjord tollsted, og fra 1650 ladested under Kristiansand. Den neste store vekstperioden kom med det rike sildefisket i fjorden i årene 1825-1935. Silda forsvant raskt, men byen utviklet etter hvert en industri basert på garverivirksomhet og skipsfart. Fortsatt har Flekkefjord en betydelig og variert industri, noe jeg kommer tilbake til under “næringsliv og sysselsetting”. Bystatus, eller status som kjøpstad, fikk Flekkefjord i 1842.

Flekkefjord bykommune ble dermed utskilt fra den daværende kommunen Hydra og Nes, og den nye kommunen hadde 1446 innbyggere. Kommunen har gjennomgått ulike endringer fram mot vår tid, og dagens grenser fikk Flekkefjord i 1965 ved at Nes, Hydra, Gyland og størstedelen av Bakke ble slått sammen med Flekkefjord kommune.

2.2 Bosetning og folketall

Av kommunens litt over 9000 innbyggere, er 67 % bosatt i selve tettstedet/byen Flekkefjord. Kommunen har bare hatt en svak vekst i innbyggertall i løpet av de siste hundre årene, og har bare økt med 9 % i forhold til i 1910 (med dagens grenser). Det har pågått en sentralisering innad i kommunen, der øyene Hydra og Andabeløy, samt heiområdene innenfor bysentrumet, har hatt en befolkningsnedgang. Fra 1970-tallet har kommunen hatt en stabil eller en liten

befolkningsvekst. I perioden 2005–2015, økte folketallet med 0,2 % årlig, mot 1,2 % i fylket som helhet (Nilsen, 2016).

2.3 Næringsliv og sysselsetting

Flekkefjord hadde 4313 sysselsatte i 2016 (Statistisk sentralbyrå, 2016). Av disse er 13,7 % sysselsatt i industrien, mens 10,5 % er ansatt innen kategorien “varehandel og motorvognreparasjon”. Den absolutt største andelen sysselsatte finner vi innen helse- og sosialtjenester med 28 %. 8,9 % er sysselsatt innen bygge- og anleggsvirksomhet, mens bare 3,4 % arbeider innen jordbruk, skogbruk og fiske. 7,8 % jobber innen undervisning. Innen informasjon og kommunikasjon jobber kun 1,8 %, 1 % innen finansiering og forsikring, 2,1 % innen forretningsmessig tjenesteyting, og 2,8 % innen overnatting og servering.

Helt fra 1800-tallets garveridrift og begynnende skipsfartsindustri, har industri vært viktig for Flekkefjord. I dag har byen en variert industrivirksomhet, der verkstedindustrien dominerer med 86 % av sysselsettingen innen industri. Viktige arbeidsplasser er Simek AS (skipsverft), Andersen Mekaniske Verksted AS (tunnelmaskineri, gruveutstyr, offshorekomponenter), Parat Halvorsen (damp- og varmesystemer on- og offshore), Flekkefjord Elektro AS (skipsinstallasjon og landbasert installasjon) og Aeron AS (HVAC-systemer, hvilket vil si “heating, ventilation and airconditioning”). Landets siste fullskala garveri, Aarenes Lærfabrikk, la for øvrig i 2013 ned etter 160 års drift (Munksgaard, 2013).

Flekkefjord er også en fiskerikommune, der skalldyr representerer 60 % av fangsten etter verdi (Nilsen, 2016). I tillegg kommer en betydelig produksjon innen oppdrettsnæringen. Innen denne næringen drives også innovasjon, og selskapet Norsk oppdrettservice AS har vært pionerer innen oppdrett av rognkjeks og leppefisk som brukes som lusebeitere på laks innen oppdrettsnæringen. Innen jordbruk er det stort sett mindre bruk med hovedvekt på husdyrhold som dominerer. Jordbruk utgjør likevel ingen stor del av sysselsettingen i kommunen.

Andre store arbeidsgivere er kommunen selv (administrasjon, helsesektor og skoler), samt fylkeskommunen (videregående skole) og Sørlandet sykehus, som har en av sine tre avdelinger i Flekkefjord.

2.4 Kulturliv

Flekkefjord har et rikt og mangfoldig foreningsliv. De forskjellige menighetene driver ulike tilbud for medlemmer i alle aldre, og det finnes et bredt tilbud av idrettsklubber som engasjerer mange innbyggere – herunder er kanskje Flekkefjord kajakklubb den som har gjort seg mest bemerket utenfor regionen – også på internasjonalt nivå. Byen har et godt og blomstrende kulturliv med flere forskjellige kor og band, kunstforening og jazzklubb, en revygruppe grunnlagt i 1938, historielag og rockeklubb – for å nevne noe. Flekkefjord rockeklubb består av ungdommer og unge voksne, og arrangerer – blant annet – hver sommer Fjellparkfestivalen, som ble arrangert for første gang i 1982, og som i dag er Norges lengstlevende rockefestival. Byen har også Rotary-, Lions- og Soroptimistklubber, samt flere sanitetsforeninger.

I september 2016 åpnet også det nybygde Flekkefjord Kultursenter Spira midt i sentrum, og med dette flerbrukshuset er håpet at byen skal få et nytt løft innen kultur- og foreningsliv, og at det skal være med og styrke Flekkefjords posisjon i regionen, samt at det skal være et samlingspunkt for innbyggere i alle aldre. Kultursenteret inneholder i tillegg til kino og en storsal også bibliotek og kulturskole, samt lokaler for en fritidsklubb for ungdom mellom 13 og 18 år – for å nevne noe.

3.0 OM TALEMÅLSGRANSKNING FØR OG NÅ

Siden jeg bruker en undersøkelse fra 1970 som sammenligningsgrunnlag i min studie, mener jeg det er aktuelt å komme med en kortfattet gjennomgang av språkforskning i et historisk perspektiv. Mye har skjedd i norsk (og internasjonal) talemålsforskning siden 1970, og det er mye som skiller denne og Larsens studie hva gjelder metode og mål.

Tradisjonelt har tanken om *det nasjonale* vært viktig for norsk talemålsgranskning. Norge løsrev seg i 1814 fra Danmark etter en over 400 år lang union. Rett nok gikk landet inn i en ny personalunion med Sverige, men man var like fullt på jakten etter *det norske* i kulturen; både innen billedkunst, musikk, litteratur og språk. Det ble viktig å vise at Norge var en egen nasjon med en egen kultur, og i denne nasjonsbyggingsprosessen kom språket til å spille en viktig rolle. Det fantes ikke lenger noe norsk skriftspråk, men landet hadde jo tidligere hatt en rik skriftkultur, og da var det naturlig å se tilbake til vikingtida og landets storhetstid på 1200-tallet – og dermed også på det norrøne språket. Talemålsgranskninga i Norge ble dermed i

stor grad historisk orientert (Venås, 1991:18). Man ønsket å finne språklige bånd mellom fortid og samtida, og de eldste formene i dialektene ble sett på som de mest “korrekte”. Dette ser vi også i Ivar Aasens arbeid med å skape et nytt, norsk skriftspråk. Han var opptatt av å vise forbindelsen til det norrøne språket da han samlet inn dialektprøver på sine reiser rundt om i landet.

3.1 Historisk-komparativ og junggrammatisk språkforskning

Den første moderne språkforskninga som vokste fram tidlig på 1800-tallet, kaller vi for historisk-komparativ eller historisk-sammenlignende språkvitenskap. En viktig forutsetning for nytenkning omkring språkforskning, var at kjennskapen til språket *sanskrit* ble spredt til europeiske språkforskere, noe som førte til en revolusjon i språkvitenskapelig tenkning (Malmberg, 1959:8). Man hadde på denne tiden allerede kunnskap om slektskap mellom de viktigste europeiske språkfamiliene, samt om latin, men først da man begynte å forske på sanskrit begynte teorien om de indoeuropeiske språkenes felles opphav og slektskap å bli allment akseptert. Forskere som danske Rasmus Rask og tyske Franz Bopp og Jacob Grimm var opptatt av språkenes opprinnelse, og mellom å trekke linjer mellom samtidens språk og eldre språk. Denne interessen for språkenes historiske utvikling kan ha sammenheng med de nasjonalromantiske strømmingene som gikk gjennom Europa i denne perioden, og som medførte en interesse for fortiden. Rask studerte bl.a. islandsk og skrev den første moderne islandske grammatikken, i tillegg til å sammenligne de viktigste europeiske språkene med de nordiske for å påvise regelbundetheten i lydoverganger, slik som at *p* i latinens *pater* svarer til *f* i det nordiske *faðir* (Malmberg, 1959:8). Med dette skapte Rask den komparative metoden innen språkforskning. Tyske Bopp foretok en metodisk sammenligning av de viktigste indoeuropeiske språkfamiliene, mens hans landsmann Grimm senere formulerte viktige lydlover, blant annet den første germanske lydforskyvning, som er blitt kalt Grimms lov (Malmberg, 1959:10). De historisk-komparative språkforskerne var altså opptatt av å gruppere og finne slektskap mellom språk, samt å lage lydlover – men de var åpne for unntak.

I andre halvdel av 1800-tallet ser man en dreining mot naturvitenskap og realisme, og Darwins teorier om artenes opprinnelse og naturlig utvalg inspirerer også språkforskerne. I Europa var det den historisk orienterte junggrammatikken som dominerte språkforskningen fra 1850 og utover til et stykke på 1900-tallet. Denne tradisjonen kom også til å bli den dominerende i Norge fra omkring 1870-1970. Den junggrammatiske fagtradisjonen var nært

knyttet opp mot naturvitenskapelige og positivistiske idealer, og innen denne tradisjonen var systematikk, nøyaktighet og presisjon viktig. Junggrammatikerne så på språkforskning som en vitenskap på linje med naturvitenskapene. Samtidig var de opptatt av språklige *endringer*. Junggrammatikerne var spesielt opptatt av fonologi, og hevdet at lydutvikling foregikk etter lydlover, på samme måte som andre naturlover. De begynte nærmest å se på språket som en levende organisme som stadig var i endring på grunn av unntaksløse lydlover (Malmberg, 1959:14).

Språket endret seg altså etter naturlover, og det var årsaksforklaringer *internt i språket* som dannet grunnlaget for junggrammatiske forklaringsmodeller. Dermed ble det også veldig viktig å finne fram til og dokumentere de eldste formene av språket – de som stod i nærmest forbindelse med det eldre utgangspunktet.

Dette førte til at talemålsforskerne ønsket å finne “stødige, ekte dialektbrukere”. Dette var mennesker som hadde dype røtter i gjeldende dialektområde, og som ikke hadde vært utsatt for mye påvirkning utenfra (Venås, 1991:18). Fant man slike intervjuobjekter, var det ikke så viktig å bruke mange informanter, siden slike dialektbrukere “visste” hva som var de riktige formene. Brukte de likevel flere former i det muntlige språket sitt, var det som regel ikke vanskelig å finne ut hvilken form som var den mest opprinnelige og som “egentlig” hørte til dialekten. Chambers og Trudgill (1980:33) innfører begrepet *NORM* om disse språkbrukerne. De er *nonmobile, older, rural males*. Junggrammatisk språkforskning er altså en *diakron* språkforskning, det vil si forskning som har et historisk perspektiv, og som studerer språkendringer gjennom tid.

3.2 Strukturalistisk språkforskning

I Europa tar etter hvert strukturalistisk forskningstradisjon over mye av språkforskningen. Strukturalistisk teori forbindes i stor grad med Ferdinand de Saussure (1857-1913). Strukturalistene var opptatt av å studere et gitt språk på en bestemt tid uten å ta hensyn til dets historie, og det er dermed en *synkron* form for språkforskning. Saussure så på språk som *strukturer*, der alle elementer henger nøye sammen og påvirker hverandre. Språkforskerne innen denne tradisjonen interesserer seg ikke dermed for historisk utvikling av et språk, men snarere for å beskrive et språks tilstand på et bestemt tidspunkt.

Denne forskningstradisjonen fikk aldri ordentlig fotfeste i Norge, der jakten på “det ekte og opprinnelig norske” fortsatte å dominere språkforskningen og studiene av talemål. Fra omkring 1930 fikk de nye tankene riktignok sine representanter også i Norge, men det ble aldri snakk om noe stort miljø. Her spilte nok dialektologen Sigurd Kolsrud, som i 1936 grunnla Norsk målførearkiv ved Universitetet i Oslo en betydelig rolle. Da den mest kjente, norske strukturalisten, Hallfrid Christiansen, i 1935 disputerte på sin doktorgradsavhandling om Gimsøy-målet i Lofoten, var han innehaver av landsmålsprofessoratet ved Universitet i Oslo, og han viste tydelig at han ikke synes strukturalistiske studier hadde noen verdi. Jahr (1996:88) formulerer det så enkelt som at “det strukturalistiske opplegget i avhandlinga hadde han ingen sans for”. Han var opptatt av landsmålet og dets dialekter som helhet – ikke av enkelte dialekter, slik Christiansen og andre strukturalistiske forskere var (Jahr, 1996:88).

3.3 Labov og sosiolingvistikkenes gjennombrudd

William Labov publiserte i 1966 studien *The Social Stratification of English in New York City* og introduserte med dette sosiolingvistikken som vitenskapelig disiplin, og revolusjonerte nærmest språkforskningen på få år. Denne studien tar blant annet for seg uttalen av postvokalisk *r* i tre stormagasiner i New York; ett fint og dyrt, ett i mellomsjiktet og ett billig. Det knyttet seg prestisje til bruk av postvokalisk *r*, selv om dette ikke var vanlig i det tradisjonelle talemålet i storbyen. Ved å stille intetanende ansatte spørsmål om i hvilken etasje han kunne finne noe som han visste befant seg i femte etasje, ville han få svaret “fourth floor”, der variabelen *r* fantes både i utlyd og foran en konsonant (Venås, 1991:26). Han noterte så ned uttalemåtene i skjul, og det viste seg at disse var sosialt relevante. Han utviklet dette videre og gjennomførte flere undersøkelser der han intervjuet mennesker fra ulike sosioøkonomisk bakgrunn i hjemmene deres ut fra et spørreskjema han hadde utarbeidet. Han ble raskt oppmerksom på problemet som han kalte “the observer`s paradox”: Oppgaven vår er å finne ut hvordan mennesker snakker når de ikke blir observert eller intervjuet, men dette kan vi bare finne ut gjennom nettopp systematisk observasjon. Han eksperimenterte derfor etter hvert også med andre metoder som å samtale utenfor intervjuet eller ved å få informantene til å glemme vekk intervjusituasjonen, for eksempel ved å stille dem spørsmål som engasjerte dem følelsesmessig.

Labov representerte nye tanker, både når det gjaldt innsamling av data, strukturering av funn og den oppfinnsomme utnyttelsen av det innsamlede materialet (Venås, 1991:25). Han samlet

sine studier om noen få, utvalgte språktrekk, gjerne fonologiske, som hadde høy frekvens og som var vanskelige å unngå å bruke (Venås, 1991:25). Han viste at variasjoner i språkbruken ikke er tilfeldige, men styrt av et samspill av en rekke sosiale faktorer, som for eksempel kjønn, alder, utdannelse, sosiale ambisjoner og fortrolighet med situasjonen og miljøet språket ble brukt i.

Han satte altså språk i sammenheng med sosiale variabler, og hans innflytelse har vært stor helt opp mot vår tid. Labov opererte med få og lett målbare språktrekk og et stort antall informanter, og hans forskning var dermed kvantitativ.

3.4 Sosiolingvistisk forskning i Norge

Den junggrammatiske forskningstradisjonen og den tradisjonelle dialektologien holdt, som nevnt ovenfor, stand i Norge helt fram til Labovs tanker og sosiolingvistikken fikk innpass på 1970-tallet. Det var lenge talemålet i bygdene som var det interessante, mens bymålene ikke ble sett på “ekte” og “opprinnelige” nok. Men er det mulig å operere mellom et skarpt skille mellom tradisjonell, diakron dialektologi og nyere, synkrone forskningstradisjoner? Flere forskere hevder at det blir en uriktig forenkling.

Mens man lenge har snakket om en slags “sosiolingvistisk revolusjon” i norsk (og nordisk) talemålsgranskning rundt år 1970, mener Brit Mæhlum (1996:181) at dette er en sannhet med forbehold. Hun peker på at selv om man ser en “gjennomgripende nyorientering i talemålsforskningen over store deler av Norden” rundt 1970, så har denne nyorienteringen i retning av fokus på sosiale forhold sine røtter og forløpere langt tilbake i tid.

Mæhlum peker på at dialektologiske granskninger *også* har hatt en sosial dimensjon, i tillegg til det sterke fokuset på geografisk betingede språkforskjeller. Det var vanlig å skrive om naturforhold, næringsliv og ferdselsveier med mer, i tillegg til de rent geografiske forholdene. Hun nevner også at det fantes språkforskere som tidlig har hatt en stor interesse for og innsikt i sosiale og psykologiske betingelser for menneskers bruk av språk. Hun kaller dem for pre-sosiolingvister, og nevner blant andre Amund B. Larsen, som var tidlig ute med å studere norske bymål. Han studerte, i tillegg til ulike bygdemål, talemålet i Stavanger, Bergen og Oslo, og introduserte allerede i 1885 begrepet “nabo-opposisjon”, et begrep mange sosiolingvister den dag i dag opererer med – også utenfor Norges grenser (Mæhlum, 1996:183). Mæhlum nevner også Anders Steinsholt og hans studier av hvordan et bygdemål

gradvis fortrenses av et bymål (1964 og 1973), samt hans introduksjon av begreper som “målbrøting” og “språkmissjonærer”. Også Odd Nordlands studie av sosialt betingede språkforskjeller mellom oslobarn fra 1954 blir nevnt (Mæhlum, 1996:184) Til slutt skriver hun at de store samfunnsmessige endringene som skjedde i etterkrigstida (urbanisering, endring av kommunikasjonsmønstre m.m.) var med på å framprovosere endringer i den tradisjonelle dialektologien – kanskje spesielt i Danmark og Sverige, der de “genuine” dialektene var kraftig på retur.

Venås skriver også at det blir en grov forenkling å sette et skarpt skille mellom sosiolingvistikken og eldre språkforskningstradisjoner. Han sier at mye av den eldre språkforskninga faktisk har sett på sammenhengen mellom språk og samfunn. Han viser blant annet til *språkhistorie*, der man innen *ytre språkhistorie* må se på hvordan skiftende samfunnsvilkår virker inn på språket – for eksempel virkningene etter Svartedauden eller konsekvensene unionen med Danmark fikk for skriftspråket og til en viss grad talemålet. Han nevner også stedsnavnsgranskning og studier av ords betydning, som felt der det har vært nødvendig å fordype seg i samfunnet (Venås, 1991:16).

I denne oppgaven kommer jeg ikke til å drøfte eller problematisere disse påstandene noe mer, men heller forholde meg til det (om enn noe forenklet) synet som har vært rådende innen faget; nemlig at man rundt 1970 for alvor ser en dreining i retning av sosiolingvistisk forskning. Også Mæhlum sier seg enig i at man fra om lag 1970 ser en “gjennomgripende nyorientering i talemålsforskningen over store deler av Norden”. Man begynner å undervise om Labov og sosiolingvistikkk ved universitetene, og etter hvert ser vi også stadig flere hovedfags- og doktorgradsavhandlinger innen denne forskningstradisjonen.

I årene 1971-1976 gjennomførte Nordisk institutt ved Universitetet i Oslo et stort forskningsprosjekt om talemålet i Oslo, kalt “Talemålsundersøkelsen i Oslo” (“TAUS”). Til denne studien intervjuet man 48 innfødte osloborgere, og disse var delt inn i fire aldersgrupper. Informantene kom fra vestkantbydelen Frogner og østkantbydelen Vålerenga, og basert på intervjuer gjort med båndopptaker, ønsket man å analysere oslomålet med tanke på sosiale forskjeller (Venås, 1991:32). Resultatene var ikke entydige, men man kunne se noen “hovedmønstre”. Det ble poengtert at informantene ikke utgjorde et representativt utvalg av Oslos befolkning, og at man dermed ikke kunne slå fast med sikkerhet at funnene gjaldt for

hele befolkningen. Samtidig må man kunne tro at resultatene forteller noe om talemålet hos for eksempel unge kvinner i øst i forhold til unge kvinner i vest. Til viktige studier fra de første tiårene etter sosiolingvistikkenes gjennombrudd i Norge, kan også nevnes Talemålsundersøkelsen i Bergen (TUB) i 1982/84 og *Språksosiologiske forhold i Trondheim bymål* (Fintoft og Mjaavatn, 1980).

3.5 Kritikk mot Labovs kvantitative sosiolingvistikk

Etter hvert får Labov og hans form for sosiolingvistisk forskning kritikk for å bare forklare eller beskrive språket slik det brukes hos ulike grupper informanter – gjerne basert på sosioøkonomisk bakgrunn og klasse. Man savner forskning som svarer på spørsmålet om *hvorfor* talemålet varierer mellom ulike grupper. Talemålsvariasjon og endringer er ikke en passiv refleks av samfunnsforhold, og flere forskere etterlyser et teoretisk rammeverk for å forklare disse. Sosialteori dras inn i språkforskningen, og man begynner å skrive om interaksjon og sosialkonstruksjonisme, der menneskers mer eller mindre aktive *valg* rundt språkbruk tillegges større vekt. På 1990-tallet ser man en dreining bort fra Labov-inspirerte, kvantitative studier. Forskerne begynner å interessere seg for språkbruken til det enkelte menneske, og man går over til mer kvalitative studier. Judith Butler og flere andre er blant dem som skriver om språk og identitet, og at språket er med på å konstituere eller danne identitet heller enn at identitet er noe forhåndsgitt som reflekteres i språkbruk (Hårstad, 2010:56) I Norge skrev Brit Mæhlum i 1992 en omfattende avhandling med tittelen *Dialektal sosialisering. En studie i barn og ungdoms språklige strategier i Longyearbyen på Svalbard*. Skjekkeland og Røyneland har også studert forholdet mellom talemål og lokal identitet, noe som blir relevant for min studie. Jeg vil derfor komme tilbake til teorier rundt lokal identitet som forklaringsfaktor i sosiolingvistikken (jf. kap. 5.3). Ellers kan man si at den økende mobiliteten og stadig bedre kommunikasjon har påvirket språkforskningen, og flere studier har gransket talemålsendringer i forbindelse med flytting – her kan nevnes Helge Omdals undersøkelse av språket til setesdøler som har flyttet til Kristiansand (Omdal, 1994). Innvandring til landet har også brakt med seg nye, interessante språkforskningsarenaer, og etter tusenårsskiftet har man sett en økende interesse innen språkforskningen for talemålet blant unge i storbyer og bydeler med høy innvandreretetthet. I slike miljøer oppstår nye varieteter som følge av kontakt mellom ulike språk – såkalte *multietnolekter*. Man får altså en ny varietet av for eksempel norsk, der man får innslag av lånord fra forskjellige

innvandrerspråk, i tillegg til prosodiske og syntaktiske trekk som skiller den fra andre norske dialekter.

4.0 METODE OG EMPIRI

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for det empiriske materialet i denne studien, samt hvilke metoder og framgangsmåter jeg har benyttet meg av underveis i arbeidet med den. Denne studien plasserer seg innenfor det sosiolingvistiske feltet, og det vil derfor være naturlig å begynne med å si noe om sosiolingvistisk metode generelt, før jeg går mer spesifikt inn på hvilke metodiske valg jeg har gjort i denne studien.

Metode kan enkelt beskrives som *en betegnelse for hvordan vi kan samle inn, behandle og analysere data* (Akselberg og Mæhlum i Mæhlum et al., 2003:74). Den metoden man velger er helt avgjørende for hva man faktisk kan finne ut noe om. Derfor er det viktig å tenke grundig gjennom problemstilling og hva man ønsker å finne ut av, samt å veie ulike metoders fordeler og ulemper, styrker og svakheter opp mot hverandre. Disse avveiningene kommer jeg tilbake til senere.

4.1 Reliabilitet og validitet

Uansett hvilken metode man velger å bruke, finnes det noen allmenne, grunnleggende krav som må være oppfylt når man foretar en undersøkelse. Det første av disse er de innsamlede dataenes *reliabilitet*. Dette er en betegnelse for nøyaktigheten i måten data er samlet inn på (Akselberg og Mæhlum i Mæhlum et al., 2008:75). I en kvantitativ analyse vil dette handle om at man ikke endrer spørreskjemaer, slik at dataene man skal behandle er samlet inn på nøyaktig samme måte og at de derfor er gyldige rent vitenskapelig sett. I en kvalitativ analyse vil det være viktig å gi en grundig beskrivelse av hvordan man gikk fram da man samlet inn materiale, for eksempel med tanke på intervjumetode og informantkontakt. Det andre kravet en må stille, gjelder dataenes *validitet*. Med det menes om dataene man samler inn, er relevante for problemstillingen i studien. Dette kan omhandle hvilke spørsmål en stiller informantene, hvilke sosiale variabler man benytter seg av og hvordan man så klassifiserer eller kategoriserer informantene. I en talemålsstudie vil det være relevant å gruppere informantene etter kjønn, alder, bosted eller yrke framfor å kategorisere dem etter høyde eller øyenfarge.

Når man så skal ta noen metodiske valg, er det flere viktige spørsmål en må stille seg. Et av de mest grunnleggende spørsmålene man kan stille seg, er: Hva ønsker jeg å finne ut? Problemstillingen som blir valgt, vil få stor betydning for hvilken metode en kommer til å benytte seg av. Et av de viktigste valgene en må ta, dreier seg om hvorvidt en vil gjennomføre en kvantitativ eller kvalitativ undersøkelse – eller eventuelt en kombinasjon av disse.

4.2 Kvantitativ eller kvalitativ metode?

Kvantitativ metode har mye til felles med naturvitenskapelige metoder, og handler om å studere et stort antall enheter; det være seg kommuner, land eller personer. Ved bruk av kvantitativ metode, handler det om å se mønstre og å si noe om gjennomsnittet av det man målet. De innsamlede dataene i en slik analyse vil kunne måles i tallform, og man kan benytte seg av statistiske metoder. Kvantitativ metode brukes for å kunne trekke slutninger om og beskrive et fenomen eller også for å si noe om årsaksforhold. Her er det, som nevnt ovenfor, viktig at man er nøyaktig og presis i sin innsamling av data (reliabilitet), og at man har klart for seg akkurat *hva* det er man måler (validitet). I en kvantitativ undersøkelse brukes ofte spørreskjemaer eller rapporteringsskjema for å samle inn data. Hvis en ser på en typisk kvantitativ undersøkelse innenfor sosiolingvistikken, vil målet være å få en oversikt over språksituasjonen i et område, og da gjerne språkbruken innenfor ulike sosiale grupper. (Akselberg og Mæhlum, 2003:77).

Kvalitativ metode, derimot, er mer individorientert, og brukes når man vil si noe om variasjon framfor gjennomsnitt. Kvalitativ metode ble innen sosiolingvistikken tatt i bruk som en reaksjon mot den gjennomsnittsoverorienterte og mer naturvitenskapelige kvantitative analysen, som nevnt ovenfor. I en kvalitativ analyse fokuserer man på forståelse og analyse av sammenheng mellom språket og de ulike individene som bruker det framfor opptelling av fenomener eller kjennetegn ved en stor gruppe individer (Akselberg og Mæhlum, 2003:77). Data samles gjerne inn gjennom personlige intervjuer eller ved observasjon. Her blir informantenes subjektive opplevelse av egen språkbruk tillagt mere vekt. Resultatene framstilles i større grad som tekst framfor gjennom tabeller og statistikk. Det vil ikke si at man innen kvalitativ analyse ikke benytter seg av tabeller i det hele tatt, men disse vil være enklere, og mer fokus vil bli lagt på en tekstlig tolkning av disse.

Det finnes fordeler og ulemper med både kvantitativ og kvalitativ metode. Ved en kvantitativ innsamling av data, for eksempel i form av et skriftlig skjema som informantene selv fyller ut, vil man kunne bruke et forholdsvis stort antall informanter, og dermed få et bredt grunnlag og mulighet for å si noe om generelle endringstendenser i dialekten en undersøker. Ulempen med en slik selvrapporing, er at den gir mindre pålitelige resultater – rett og slett fordi man selv ikke alltid er klar over akkurat hvilke språklige former man bruker. Man tror kanskje at man bruker et bestemt bøyingsmønster eller at man uttaler et ord på en bestemt måte, men så viser det seg i en spontan samtale at så ikke er tilfelle. Eventuelt kan man variere mellom ulike former alt etter sammenheng eller kontekst, og dette vil man ikke alltid kunne fange opp ved hjelp av et selvrapporingsskjema. Dette har jeg opplevd selv, når det kommer til hva jeg tror eller mener at jeg sier, og hva andre påpeker at jeg rent faktisk sier.

I en kvalitativ undersøkelse vil det være vanskeligere å generalisere, i og med at antallet informanter vil være mye lavere. Det blir dermed vanskeligere å si noe om “gjennomsnittsbrukeren” eller “gjennomsnittsvarianten” av en dialekt. I en kvalitativ dialektologisk eller sosiolingvistisk undersøkelse, vil man på den annen side få mer pålitelige resultater om hvordan nettopp disse informantene snakker, fordi man kan basere seg på faktiske taleopptak med hver informant. I en kvalitativ undersøkelse har man også mulighet til å gå mer i dybden på den enkeltes språkbruk og holdninger til eget hjemsted og dialekt, noe som kan gi grunnlag for å si noe om ulike sider av individets språkbruk og valg av språklige strategier. På grunnlag av talen til informantene kan man si noe om hvordan talemålsutviklinga hos disse innfødte flekkefjæringene er, og muligens kan vi vente oss liknende utvikling hos andre mennesker i samme befolkningsgruppe – men det kan vi ikke si med sikkerhet.

4.3 Metode i denne studien

Denne undersøkelsen er en kvalitativ studie der jeg benytter meg av et mindre antall informanter. Da melder flere spørsmål seg: Akkurat hvor mange representanter skal jeg velge? Hvor gamle skal de være? Hvilken bakgrunn skal de ha? Jeg vil i det følgende si litt om hva slags teorier og hvilke prosesser som ligger bak valgene jeg har tatt med hensyn til valg av sosiale bakgrunnsvariabler i denne undersøkelsen.

4.3.1 Sosial bakgrunnsvariabel: Alder

Alder har blitt brukt som en sosial bakgrunnsvariabel i veldig mange sosiolingvistiske granskninger. Hypotesen bak bruken av aldersvariabelen er at de eldre språkbrukerne skal representere et eldre språksteg enn de yngre informantene, og studier viser også at det *er* forskjell i språkbruk mellom aldergrupper (Skjekkeland, 2009:24). Men denne hypotesen fordrer også at man ikke endrer språket sitt vesentlig etter at man er tenåring eller ung voksen, og dét er ikke helt uproblematisk. Her er vi inne på det som innen forskningen kalles for “real time” og “apparent time”.

Ved bruk av “real time” følger man de samme informantene i flere intervjuomganger, gjerne over flere år. “Apparent time” (tenkt tid) kaller man det hvis man leser en tabell med aldersfordeling på den måten at hver aldersgruppe representerer et gitt historisk stadium i språkutviklinga (Sandøy i Mæhlum et al. 2008:217). Forskere er uenige om hvor problematisk bruk av tenkt tid i språklige undersøkelser er. Skjekkeland er blant de forskerne som, selv om han understreker at undersøkelser i “real time” helt klart gir det beste bildet av språkutviklinga i et samfunn, mener at skeptikere som den danske sosiolingvisten Frans Gregersen, overdriver hvor mye de fleste mennesker forandrer seg fra 20-årsalderen og oppover (Skjekkeland, 2009:27).

Siden jeg ønsker å se på utviklingen av dialekten over tid, og mitt sammenligningsgrunnlag er Larsens kartlegging fra 1970 - som jo “bare” er i underkant av 50 år av siden, fant jeg ut at jeg ville holde meg til unge språkbrukere. I tillegg til tidsfaktoren kommer det faktum at flere endringer i norske dialekter har skjedd i relativt stort tempo over nokså få år, som for eksempel når det gjelder f.eks. overgangen fra *kj* til *sj* i ord som *kino* og *kjøkken*. Også når det gjelder bruken av bløte konsonanter, viser funn fra tidligere forskning at dette språktrekket er på vei til å viskes ut flere steder. Da ville det være fornuftig å intervju unge språkbrukere, for i så tilfelle å fange opp flest mulig av disse potensielle endringene i dialekten.

Jeg *kunne* ha valgt å intervju et utvalg eldre og et utvalg yngre informanter for å se om jeg kunne finne noen endringer mellom generasjonene. Problemet med dette er, som nevnt ovenfor, at man ikke kan være sikker på om de eldre informantene snakker slik de gjorde som unge, eller om ikke de også har blitt påvirket av impulser utenfra i løpet av livet.

Alternativt kunne jeg prøve å finne gamle opptak av flekkefjorddialekt fra eksempelvis radioen for å sammenligne disse med mine intervjuer av i dag. Et mulig problem med dette er at man ikke kan ta for gitt at informantene ikke har “normert” eller endret dialekten sin noe i den formelle settingen et radiointervju jo er. I tillegg kommer det faktum at man innen en masteroppgaves rammer ikke kan arbeide seg gjennom et for stort innsamlet materiale. Skulle jeg basere studien min på både gamle opptak og intervjuer av i dag, ville jeg måtte redusere på antall informanter. Jeg har derfor valgt å ta utgangspunkt i Larsens studie, men jeg kommer til å gjennomføre undersøkelsen ved bruk av en annen metode enn den Larsen brukte.

Siden jeg arbeider i videregående skole, fant jeg det naturlig å prøve å finne mine informanter der. Jeg ønsket samtidig at informantene jeg valgte ut skulle være fylt 18 år, siden de da er myndige og kan ta avgjørelsen om å delta selv. Jeg bestemte meg for å velge ut tolv informanter på bakgrunn av en “før-undersøkelse” som ble delt ut i de aktuelle klassene, der de potensielle informantene svarte på spørsmål om alder, utdanningsprogram, egen dialekt, foreldres/foresattes dialekt, holdning til egen dialekt m.m. (se vedlegg).

4.3.2. Sosial bakgrunnsvariabel: Kjønn

Jeg ønsket at mine informanter skulle bestå av et likt antall gutter og jenter. Grunnen til dette er at nettopp *kjønn* har vært brukt som sosial bakgrunnsvariabel i de aller fleste sosiolingvistiske studiene både i Norge og utlandet. Mange studier viste at kvinner, uavhengig av sosial klasse og alder, som regel brukte flere prestisjeformer eller standardnære former enn mennene, og at de endrer talemålet sitt oftere (Mæhlum, 2008:120). Samtidig viser forskning at det er kvinner som er mest innovative når det gjelder å ta i bruk nye former og bryte med standarden (Trudgill, 1974 og Eckert, 1989 i Mæhlum 2008:120). Det er dette som Labov (2001:292) kaller for “the gender paradox” – nemlig at jenter og kvinner er de som fører an når det gjelder språklige endringer både i retning av standardspråket og i retning av former som bryter med den. Samtidig viser mye forskning (f.eks. Røyneland, 2005) at kjønn har mindre å si og at *gruppetilhørighet* har desto mer betydning. Røyneland opererer for eksempel med grupper som sossen, rånere, idrettsungdom og de kultur- og skoleinteresserte ungdommene. Hun finner også at det er *guttene* som snakker mest nivellert og standardnært. Skjekkeland drøfter i sin studie (2009:28) hvorvidt disse nyere og mer nyanserte funnene rundt kjønn og språk kan ha å gjøre med den økte likestillinga mellom kjønnene, samt at dialektene etter hvert har fått økt prestisje.

4.3.3 Valg av studieretning

Røynealand mener at ungdommers valg av studieretning i videregående skole ofte reflekterer både deres sosiale bakgrunnen og gruppetilhørighet (2005:182). Som nevnt i avsnittet ovenfor, finner Røynealand at gruppetilhørighet har større betydning enn kjønn når det gjelder ungdommers språkbruk. Hun skriver at de som har valgt en yrkesfaglig studieretning, ofte har foreldre med en ikke-akademisk bakgrunn, og hun mener også at det er disse ungdommene som i størst grad ser for seg en fremtid i lokalmiljøet hvor de har vokst opp, og det er også disse som er mest positivt innstilte til lokal natur og kultur (Røynealand 2005:182).

Ungdommer som derimot har valgt en studiespesialiserende studieretning signaliserer, ifølge Røynealand (2005:182), at de kan tenke seg en yrkesretning som gjør at det blir vanskeligere å få jobb på hjemstedet. Noe av det samme er også Eckert (1989, 2000 i Mæhlum, 2008:121) inne på i sin forskning på språkbruk hos ungdom i Detroit. Hun beskriver et skille som går mellom såkalte “jocks” (skoleflink middelklasseungdom) og “burnouts” (mer “utfrika”, lokalt orientert arbeiderklasseungdom).

Man kan sikkert finne fram til slike gruppetilhørigheter også i Flekkefjord, men innen denne oppgavens rammer tror jeg det vil være vanskelig – og heller ikke så hensiktsmessig – å lage slike kategorier. Til det mener jeg at antallet informanter er for lite. Jeg har derfor heller valgt å bruke utdanningslinje som bakgrunnsvariabel. Jeg har hentet seks elever fra studieforberedende linje (tidligere kalt allmennfaglig linje) og seks elever fra yrkesfaglige linjer.

Som nevnt ovenfor, ønsket jeg at elevene skulle ha fylt 18 år. Dermed ble det vanskelig å finne mange av dem i vg2 på yrkesfag, rett og slett fordi jeg skulle gjennomføre intervjuene før årsskiftet, og at en ordinær elev i vg2 ikke fyller 18 år før året etter. Jeg fant noen elever som var over 18 i vg2 innen yrkesfaglige programfag, men hentet også en del elever fra vg3 påbygging til generell studiekompetanse.

Under dette punktet synes jeg også det passer å si litt om variabelen sosial “klasse”. Sosial “klasse”, i den grad vi opererer med det begrepet i Norge i dag, har jeg *ikke* brukt som en variabel her, rett og slett fordi det vil gi lite mening i å snakke om forskjellige “klasser” i dagens Flekkefjord. Dette er i tråd med det Skjekkeland (2009:22) skriver i sin studie av

talemålet blant ungdom i Kvinesdal. De norske bygdene er langt mer sosialt homogene enn de større byene, og selv om Flekkefjord lenge har hatt bystatus, må den vel kunne sies å ha mer til felles med bygder som Kvinesdal enn med større byer som Bergen og Oslo. Skjekkeland refererer også til Akselberg (1995:186 i Skjekkeland 2009:23) som skriver at korrelasjonsstudier mellom sosiale klasser og språklige variabler har vist seg å være mindre fruktbare i Europa enn i større byer i USA, og at på Voss, som han har studert, har ikke sosioøkonomisk status nevneverdig innvirkning på valg av språklige former.

4.3.4 Informantenes foreldrebakgrunn

Hva så med informantenes foreldrebakgrunn? Vil den være av betydning for hvilke språklige former ungdommene bruker, og er det et poeng at foreldrene også kommer fra Flekkefjord og snakker tradisjonell dialekt? Røyneland (2005) skriver i sin avhandling om språkendringer på Tynset og Røros at barn som oftest vil velge det lokale majoritetsspråket selv om de vokser opp med foreldre utenfra området. Unntaket er hvis foreldrene snakker et mer prestisjefullt språk, samtidig som det lokale talemålet er stigmatisert på nasjonalt nivå. Sosiolingvistisk forskning har vist at foreldrenes dialekt kan være av avgjørende betydning når det kommer til enkelte trekk ved talemålet (Røyneland, 2005:183 i Skjekkeland, 2009:29). Akselberg og Mæhlum (2008:85) skriver at selv om det å velge informanter som er oppvokst i det aktuelle lokalmiljøet og som har minst én forelder fra stedet er et legitimt valg, er det viktig å være klar over hva slike utvalgsriterier resulterer i – nemlig at mange individer i området dermed faller utenfor undersøkelsen, og at disse kan ha betydning for språklig endringshastighet i et lokalsamfunn.

Jeg ønsket i utgangspunktet å bruke informanter der begge foreldrene (eventuelt andre foresatte) kommer fra Flekkefjord byområde. Dette viste seg imidlertid å være vanskelig – rett og slett fordi det ikke var nok av dem blant de som fylte ut før-undersøkelsen⁴. Jeg har dermed satt som kriterium at minst én av informantenes foreldre er flekkefjæringer. Det viser seg for øvrig at i de tilfellene der informantene opplyste at kun én av foreldrene kom fra Flekkefjord, kom oftest den andre forelderen fra nærliggende kommuner som Kvinesdal, Lund eller fra “perifere” områder av Flekkefjord kommune, slik som Hidra, Gyland og Sira

---

⁴ Jeg var skoleåret 2015/2016 selv kontaktlærer i en klasse på studieforbereende utdanningsprogram, men valgte å holde denne klassen utenfor, for ikke å kjenne til informantene fra før av. Jeg synes også det er et poeng at informantene ikke har hatt undertegnede som norsklærer. En del av pensum går jo nettopp på norske talemål, endringer som skjer, holdning til ulike dialekter osv.

(disse var alle egne kommuner fram til 1965). Ingen av informantene i denne studien har foreldre som kommer fra det sentrale østlandsområdet eller fra store byer i nærheten og som dermed kunne tenkes å snakke mer standardnært eller en dialekt som oppleves å ha større prestisje.

4.3.5 Lokal identitet

Det er ikke vanntette skott mellom de sosiale variablene nevnt ovenfor. Det er klart at det kan være en viss sammenheng mellom valg av utdanningslinje, gruppetilhørighet og foreldrebakgrunn og at disse kan ha betydning for språket vi bruker. Sammen med de andre variablene kjønn og alder er alt dette med på å forme vår *identitet*. Dette vil jeg komme nærmere tilbake til i kapittel 5.3. Jeg vil her nøye meg med å si at jeg snakker mye med informantene om deres forhold til hjembyen og til egen og andres dialekt, samt om hvordan de ser på det å bosette seg i Flekkefjord etter endt utdanning. Med det ønsker jeg å finne ut hvorvidt informantene opplever en lokal identitetsfølelse, og om denne eventuelt kan ha betydning for dialekten de snakker. Dette synes jeg også er interessant fordi Skjekkeland (2009) har forsket på sammenhengen mellom lokal identitet og talemålsutvikling i nabokommunen Kvinesdal.

4.4 Empirien i denne undersøkelsen

Det empiriske materialet i denne oppgaven består av intervjuer eller forskningssamtaler med tolv elever i videregående skole; seks gutter og seks jenter. Seks elever går på studieforbereende utdanningsprogram, mens de andre seks går på yrkesfaglige utdanningsprogram eller påbygging til studieforbereende (altså etter å ha gått vg1 og vg2 yrkesfaglig). Også her har jeg kjønnsbalanse i at det er tre av hvert kjønn både innen studieforbereende og innen yrkesfaglig eller påbygging.

	Studiespesialisering	Yrkesfag + påbygg
Gutter	3	3
Jenter	3	3

4.4.1 Om samtykke og utvelgelse av informanter

Før jeg gikk i gang med å finne informanter til studien, innhentet jeg tillatelse til dette fra rektor ved Flekkefjord videregående skole.⁵ Etter muntlig tillatelse fra lærerne i de aktuelle klassene, fikk jeg bruke litt tid i hver av klassene til å presentere meg selv og min studie. Deretter delte jeg ut et samtykkeskjema hvor jeg beskrev mitt prosjekt, og understreket tydelig at deltakelse var frivillig og at informantene ville bli anonymisert. (Denne informasjonen gjennomgikk jeg også muntlig med dem, slik at jeg var sikker på at alle fikk det med seg). Vedlagt dette skjemaet fulgte en kort “før-undersøkelse” med noen få spørsmål om egen og foresattes dialekt, bakgrunn, interesser og framtidsplaner.

På forhånd sa jeg ifra om at jeg ønsket å finne informanter som hadde minst én av foreldrene eller andre foresatte fra Flekkefjord kommune. Dermed utgikk en del av elevene allerede på dette punktet. Jeg delte ut skjemaet til de gjenværende elevene, og fikk dermed inn et tilstrekkelig antall kandidater som jeg så trakk et utvalg fra.

Jeg har søkt og fått godkjenning for undersøkelsen hos datatilsynet, NSD (Norsk senter for forskningsdata).

4.4.2 Gjennomføring av intervjuene

Jeg satte av en halvtime til hvert intervju, og gjennomførte disse i løpet av to uker i desember 2015. Jeg avtalte tidspunkt med hver enkelt informant og reserverte et møterom på skolen. Da informanten kom inn i rommet, forklarte jeg hvordan intervjuet skulle foregå og gjentok igjen at de ville bli anonymisert, og at de når som helst i løpet av prosessen kunne trekke seg. Videre informerte jeg om at samtalen vår ville bli tatt opp, og at jeg ville bruke disse opptakene til å lytte etter og kartlegge deres språkbruk. Deretter trykket jeg for opptak, og gjennomførte samtalene basert på en liste med spørsmål jeg hadde laget på forhånd, samt en rekke bilder jeg ba dem beskrive (se vedlegg). Alle elevene samtykket uten å nøle til at samtalen ville bli tatt opp, og informantene virket avslappede og samtalene naturlige. Elevene virket interessert i temaet og fortalte villig og engasjert om sin opplevelse av byen, dialekten og egen språkbruk. Hver samtale varte omkring 30 minutter.

---

⁵ Da jeg foretok intervjuene i desember 2015, var skolens navn Lister videregående skole, studiested Flekkefjord. Fra 1. august 2016 ble Lister videregående skole delt opp i to skoler: Flekkefjord videregående skole (med en underavdeling i Kvinesdal) og Eilert Sundt videregående skole i Farsund (med en underavdeling i Lyngdal). Den sammenslåtte Lister videregående skole hadde da vært en realitet siden 2010. I denne oppgaven refererer jeg til skolen som Flekkefjord videregående skole.

Under arbeidet med en undersøkelse som denne, der man benytter seg av kvalitative forskningssamtaler, støter man på den utfordringen som Labov kalte for “*the observers paradox*” (Labov, 1978:209). Dette paradokset går ut på at en intervjusituasjon, der det man sier blir tatt opp, er en uvant og litt kunstig situasjon for de fleste informanter, og da er man redd for at de ubevisst endrer noe på språket sitt. Kanskje velger de å bruke flere såkalte prestisjeformer? Labov fant nemlig i sine studier at mange informanter hadde en diskrepans mellom rapportert og faktisk språkbruk, og at de ofte rapporterte egen språkbruk i samsvar med prestisjeformene i språket (Labov, 1966:108f i Skjekkeland, 2009:91) Samtidig er det nettopp informantenes “naturlige” språkbruk man ønsker å undersøke. Labov peker altså på paradokset det er at man ønsker å finne ut hvordan folk snakker når de *ikke* blir observert – samtidig som det kun er gjennom observasjon at man faktisk kan få inne disse dataene. Han foreslår at man må gjøre intervjusituasjonene så uformelle som mulig, og foreslår gruppesamtaler som en måte å få oppmerksomheten til informantene bort fra det faktum at de blir observert.

Jeg har likevel valgt å snakke med informantene individuelt, fordi jeg ønsket at de skulle svare på spørsmålene mine helt uavhengig av medelever. Jeg tror at informantene kan komme til å la seg påvirke av hverandre i intervjusituasjoner der man har flere intervjuobjekter eller samtalepartnere, både når det gjelder språklige former og når det gjelder selve innholdet i samtaleene – for eksempel når det gjelder deres forhold til hjemstedet, egen dialekt med mer. Og som nevnt ovenfor, var min opplevelse av intervjusituasjonene at stemningen var avslappet og at informantene fort så ut til å glemme den lille opptakeren⁶ som lå på bordet mellom oss.

4.4.3 Om gjengivelse av lydmateriale

Jeg gjengir i denne oppgaven tale med vanlige skriftegn, og benytter meg ikke av det internasjonale fonetiske alfabetet. En av grunnene til dette er at jeg ønsker at transkripsjonene skal være leselige for flest mulig. Jeg forsøker å gjengi talen så lydnært som mulig og å la “skrift følge tale”. Alle språklige eksempler er kursiverte, og sitater fra informantene er i tillegg satt i anførselstegn. Som eksempel kan vi ta følgende setning: “*Jeg kunne nok ha flytta*

---

⁶ Opptakeren var av merket Edirol by Roland. Den tok opp lyd i form av digitale lydfiler som siden kunne avspilles på PC i filformatene MP3 og WAV.

tilbake". Denne ville, på bakgrunn av informantens uttale, skrives slik: "*Eg kunne nok ha flytta tebage*".

Korte vokaler blir markert med etterfølgende dobbel konsonant, slik det er i vanlig norsk rettskriving. Lange vokaler er ikke lengdemarkert, slik man ofte ser, da jeg ikke har ansett det nødvendig i arbeidet med denne dialekten.

Skarre-*r* gjengis med grafemet *r*. Ofte blir denne *r-lyden* markert med en blokkbokstav (R), men siden nettopp denne formen for *r* er enerådende i flekkefjorddialekten (alle mine informanter bruker gjennomgående skarre-*r*), velger jeg å bare bruke "vanlig" *r*.

En av de språklige variablene jeg undersøker i denne oppgaven, er sammenfallet av *kj-* og *sj-*lyden. Dette gjengir jeg så tydelig og enkelt som mulig: Når det er snakk om ord som tradisjonelt uttales med *kj-*lyd, skriver jeg disse slik regelen er i skriftspråket. Eksempler på dette er *kino*, *kjedelig* og *ikkje*. Dersom informanten uttaler ordene med *sj-*lyd skriver jeg dette som *sjino*, *sjedelig* og *isje*. Jeg vil presisere at jeg i denne oppgaven ikke skiller mellom den nyere *sch-*lyden (som i østlandske dialekter) som har kommet inn i stedet for den tradisjonelle *sj-*lyden, der begge de to lydene er uttalt "hver for seg". Skjekkeland (2005:79) skriver at sammenfallstendensen mellom *kj-* og *sj-*lyden innenfor vestnorske dialekter bare vil gjelde de områdene og aldersgruppene som allerede har overtatt østnorsk *f-*uttale av *sj-*lyden.

4.5 Om å sammenligne to synkrone studier

Det foreligger altså, som nevnt tidligere, en grundig beskrivelse av dialekten i Flekkefjord by fra 1970. Selv mener jeg at dette gir meg et godt utgangspunkt for å "måle" hvorvidt dialekten hos mine informanter har endret seg mye siden den tid. Det er heller ikke noe nytt innen språkforskning å sammenligne nye undersøkelser med eldre studier. Samtidig er det en del begrensninger ved slike sammenligninger som man bør være klar over før man vurderer resultatene.

Mye har skjedd innen språkforskning siden Erling Georg Larsen foretok sin studie i 1970. Enhver forsker preges av sin samtid og den forskningstradisjon han eller hun er en del av, og både vitenskapelige idealer, metodisk framgangsmåte og faglig målsetning vil prege forskeren

i hans eller hennes vurderinger. Dette bør en ha i mente mens man sammenligner egne funn med eldre studier.

Larsens studie utkom noen få år etter at Labov hadde revolusjonert språkforskningen med sin sosiolingvistiske undersøkelse. Samtidig hadde ikke disse bølgene nådd Skandinavia innen 1970, og Larsen stod nok fortsatt solid plantet innen tradisjonell dialektologi. Han ønsket å kartlegge talemålet i Flekkefjord på en grundig måte, men han tar ikke hensyn til sosiale variabler som kjønn, alder, yrke eller sosial status i sin studie. Han dokumenterer de ulike formene i dialekten, og forsøker også å trekke noen linjer og å vise forbindelser tilbake til det norrøne språket. Larsen gir dermed en utførlig beskrivelse av talemålet i Flekkefjord på et gitt tidspunkt, men han har ikke som mål å *forklare* eller *forstå* ulike språklige utviklingstendenser.

Larsen sier ikke noe om sitt informantutvalg i sin studie. Er det da mulig å vite at de språkformene han beskriver faktisk var representative for dialektbruken i Flekkefjord i 1970? Dialektologien og junggrammatikken (jf. kap. 3.1) stod på mange måter naturvitenskapen nær, og systematikk og nøyaktighet var viktige idealer for disse språkforskerne. Selv om de fleste av dem var opptatt av å trekke linjer bakover i historien, og dermed ofte brukte et NORM-basert (jf. kap. 3.1) informantutvalg i sine studier, er det lite trolig at de ville beskrive en dialektform som ikke lenger var i bruk hos store deler av språkbrukerne i området de undersøkte. Samtidig er det grunn til å tro at språksamfunnet i kommunen var noe mer homogent i 1970 enn i dag, og at Larsens studie på denne måten må regnes som mer representativ enn om de samme idealene for informantutvelgelse hadde ligget til grunn for en undersøkelse i dag.

Samtidig synes jeg det er viktig å understreke at Larsen også viser til noe variasjon i sin beskrivelse av flekkefjorddialekten. Flere ganger i løpet av studien beskriver han ulike former som brukes om hverandre, han nevner bøyningssmønstre eller uttale som brukes i landdistriktet rundt byen og han nevner trekk som er på vei inn eller ut der slike tendenser forekommer.

For å kunne sammenligne to synkrone studier, bør informantutvalget i de to studiene være sammenlignbare. Larsen har i sin studie ikke skrevet noe om sitt informantutvalg. Som nevnt ovenfor, var det i norsk språkforskning lenge vanlig å bruke informanter som brukte de eldste

og mest opprinnelige språkformene. Jeg har derimot valgt å bruke et utvalg unge mennesker som informanter i min studie, for om mulig å fange opp eventuelle utviklingstendenser i dialekten. Jeg har også prøvd å gjøre dette utvalget så representativt som mulig (jf. kap. 4.5). I tillegg må vi kunne regne med at den sosiale bakgrunnen til informantene i de to studiene av naturlige årsaker ikke er den samme. Dermed blir det vanskelig å si at Larsens og min studie har et sammenliknbart informantutvalg. Samtidig mener jeg at det ikke vil være galt å sammenlikne de to studiene, da språkbrukerne i de to informantutvalgene må kunne antas å være representative dialektbrukere i Flekkefjord på et visst tidspunkt i historien. Det er likevel viktig å presisere at min undersøkelse baserer seg på språkbruken hos et tilfeldig utvalg unge flekkefjæringer, og at deres språkbruk ikke kan generaliseres til å gjelde språkbrukerne i Flekkefjord generelt.

Jeg mener altså at en sammenligning mellom disse to undersøkelsene må kunne være mulig, samtidig som man har en bevissthet omkring potensielle svakheter i denne basert på ulikheter innen forskningstradisjon og informantutvalg.

5.0 DIALEKTUVIKLING

I denne oppgaven undersøker jeg dialektutvikling i Flekkefjord med utgangspunkt i en studie fra 1970. Siden den tid har mye skjedd innen talemålsutvikling i Norge, og jeg mener det er nødvendig å kjenne til det generelle bildet og litt om hvordan og hvorfor talemålsendringer skjer. Jeg vil i dette kapitlet derfor redegjøre for ulike teorier rundt talemålsendringer og avklare viktige begreper som jeg vil komme tilbake til når jeg drøfter resultatene fra undersøkelsen.

5.1 Dialektlandet Norge

Dialekt er viktig for mange nordmenn. Vi gjør narr av hverandres dialekter, vi lar det gå sport i å plassere nye bekjentskaper vi treffer geografisk ut fra hvordan de snakker, vi skriver debattinnlegg og leser kronikker om dialekter og vi ser tv-programmer om fenomenet. Hvert år publiseres nye studier på master- og doktorgradsnivå om hvordan dialektene lever og utvikler seg her i landet. Hvorfor er det slik? Og skiller Norge seg faktisk ut fra andre land, med tanke på dialekter og interesse for disse? Skal man svare på dette siste spørsmålet, er det en egen studie i seg selv, og det har jeg ikke tenkt å begi meg ut på her. Litt kan jeg likevel si om dialektenes stilling i Norge, og hva dette kan skyldes.

Dialektene i Norge står på mange måter i en særstilling i forhold til i andre land vi ellers kan sammenligne oss med. Det er ikke nødvendigvis slik at dialektforskjellene i Norge er større enn i andre land, eller at vi har flere dialekter enn i andre land. Det som skiller oss fra mange andre, er *bruken* av dialektene vi har. I Norge har vi tradisjon for å bruke det naturlige talemålet vårt i de aller fleste, ja, kanskje i alle, sammenhenger. Man kan bruke dialekt enten man er konserndirektør, programleder i radio eller fjernsyn, statsminister eller visesanger. Man kan kanskje diskutere hvorvidt enkelte “legger om litt” på dialekten, ved for eksempel å bytte ut lokale dialektord eller ved å tone nede enkelte markerte trekk, men det er stor aksept for at hver enkelt skal kunne ytre seg på egen dialekt i offentlige sammenhenger. Faktisk er det heller slik at “knoting”, altså det å “pynte litt på” egen dialekt, gjerne i retning av bokmål eller “standard østnorsk”, blir møtt med negative kommentarer eller gjort narr av.

Helge Sandøy (2000:369) mener at man de siste 25 årene har fått et helt nytt klima for bruk av dialekter i ulike situasjoner, og at det nå bare er dialektene på Sentral-Østlandet som er ubrukelige for en direktør. Han skriver videre at han ennå ikke har hørt noen administrerende direktør som har snakka en dialekt fra Oslo øst. I NRKs programserie “Dialektriket” fra 2013 fant man også til dels veldig negative holdninger til bruk av Østfolddialekt innad i NRK selv. Likevel er hovedinntrykket fortsatt at her i landet blir dialekter og bruk av egen dialekt satt høyt.

Årsakene til denne holdningen kan vi finne tilbake i tid. Da landet var i union med Danmark og dansk skriftspråk var det gjeldende også i Norge, var det i dialektene blant bønder og husmenn rundt om i landet at det norske språket levde videre – om enn bare i muntlig form. Da man på 1800-tallet, etter løsrivelsen fra Danmark, søkte å bygge opp en egen norsk kultur, ble språket viktig. Mens noen ønsket å bygge videre på dansk skriftspråk, var det andre som ønsket å skape et eget norsk skriftspråk basert på det norske talemålet rundt om på bygdene. Av politiske og nasjonsbyggende årsaker, fikk derfor de ulike dialektene tidlig en sterk stilling i samfunnslivet, og allerede i 1878 gjorde Stortinget et vedtak om at “Undervisningen i Almueskolen bør saavidt mulig meddeles paa Børnenes eget Talemaal” (Skjekkeland, 2016). Elever i norsk skole har heller ingen opplæring i bruk av noe “standardtalemål”. Her skiller vi oss fra våre naboland, der øvelse i å bruke “riksdansk” og “rikssvensk” har vært viktig i

undervisningen. I Norge blir språklig mangfold tvert imot sett på som helt naturlig. Hvorvidt det *likevel* eksisterer en form for “standardtalemål” er det uenighet om (jf. kap. 5.2.4).

5.2 Teori rundt talemåsendringer

Talemål vil alltid være i endring – både her i Norge og i andre land. Dette er heller ikke noe nytt. Samtidig er det slik flere dialekter har endret seg nokså radikalt i løpet av tida etter andre verdenskrig, og flere av de mer særmerkede talemålstrekkene har i mange dialekter blitt borte. Samtidig har samfunnet generelt gjennomgått store endringer i løpet av denne perioden – og det er velkjent at samfunnsutviklinga har innvirkning på språkutviklinga. Blant de store samfunnsmessige endringene som har skjedd (eller i alle fall skutt fart) etter andre verdenskrig, kan nevnes en stadig sterkere sentralisering og urbanisering, at mennesker flytter mer i løpet av livet, og at vi har gått fra et bofast til et mobilt samfunn. I tillegg kommer stadig bedre kommunikasjon, slik som flere og billigere flyruter, privatbilismens inntog, utviklinga innen telekommunikasjon – og sist, men ikke minst; massemediene, herunder de mer tradisjonelle variantene radio og fjernsyn, og i senere tid også internett med alle dets muligheter for gjensidig interaksjon og kommunikasjon. Disse samfunnsendringene fører til at mennesker stadig hører andre talemål, enten de studerer eller oppholder seg i en annen by over kortere eller lengre perioder, eller hjemme i bygda - gjennom tilflytting utenfra og gjennom talemål i for eksempel fjernsynet.

I tillegg har man i etterkrigstida sett to andre, store endringer: Den ene må kunne kalles en utdanningsrevolusjon, der stadig flere hatt tatt høyere utdanning, og vi har sett en stadig utjevning av tidligere klasseskiller, og den andre er at kvinnene har inntatt arbeidsmarkedet – noe som igjen fører til at barn tilbringer mer tid i barnehage og skole/skolefritidsordning. Skjeggeland (2000) peker på at det har bidratt til en utvikling der foreldrene får stadig mindre å si for barnas språkutvikling.

Forskning viser at mange dialekter i Norge har endret seg merkbart i løpet av de senere tiårene – noen i mindre, og noen i større grad. Dette vet vi. Men hvordan foregår disse prosessene? Hva er det som skjer, og hvorfor er det slik at visse språktrekk sprer seg på bekostning av andre? Dette er komplekse spørsmål, og det finnes mange ulike teorier på området. Jeg vil i det følgende si litt om ulike teorier eller forklaringsmodeller bak endringer i menneskers talemål.

5.2.1 Indre og ytre faktorer for språkendringer

Når man skal forklare endringer i språket, er det vanlig å skille mellom *indre* og *ytre* faktorer. Med indre faktorer menes at det i selve språket ligger et “stadig tildriv til nyregulering, og eit levande språk har alltid ein kime i seg til forandring” (Sandøy, 1991:233). Ofte kan dette være systemforenklinger, som f.eks. når omlyden i presens av sterke verb blir borte, og man går fra å si *eg kjeme* til å si *eg komme*, eller når man får færre endelser i hunkjønnsord, slik at alle ender på *a*. Språket som struktur er i seg selv så komplekst at man aldri har full kontroll med at det den nye generasjonen har lært, er fullt ut det samme som språket til de eldre (Skjekkeland, 2009:74).

Med ytre faktorer tenker vi på samfunnsforholdene rundt språket. Det kan være knyttet til materielle, politiske, sosiale eller kulturelle forhold i et land, noe vi jo vet har skjedd i stor grad i Norge i løpet av det siste hundreåret. Det kan henge sammen med endringer i demografi og bosettingsmønster, bedre kommunikasjon og mindre klasseforskjeller, slik jeg nevnte ovenfor. Det er ikke slik at indre og ytre faktorer opererer helt uavhengig av hverandre, og ofte er det vanskelig å si med sikkerhet om endringer skyldes indre eller ytre årsaker – eller en kombinasjon av disse.

5.2.2 Spredning av språklige endringer

Hvordan oppstår så endringer i språket, og hvordan spres disse? Også her er det flere mulige teorier og forklaringsmodeller. Det jeg vil se nærmere på, er hvordan endringer oppstår i utgangpunktet, og hvordan de spres seg fra interne små grupper til større områder og flere mennesker. Språkendringer begynner i det små – gjerne hos enkeltindivider. Kanskje har én person en “talefeil” eller en “feil” bøyning av et ord – ta for eksempel bruken av *du* også i objektsform, slik man har sett det i Aust-Agder (i motsetning til det grammatisk korrekte “deg”). Kanskje har denne personen blitt irettesatt, men likevel fortsatt å holde på *du*-formen. At én enkelt person bruker en ny bøyningsform utgjør ingen språkendring; men begynner flere å ta etter denne personen, kan det være begynnelsen på en slik endring. Er man flere som bruker en form, vil det føles naturlig for stadig flere å gå over til den nye bøyningsformen – dette kan for eksempel henge sammen med gruppespråk og prestisje – og etter hvert øker bruken av den nye formen stadig raskere. Personen som først tar i bruk et nytt språktrekk, kalles en *innovatør*, og modellen for endringsprosessen innen et språksamfunn kalles gjerne

for en s-kurve, siden endringen skjer sakte i begynnelsen før den skyter fart og flertallet tar over det nye språktrekket. Mot slutten av prosessen sakker utviklingen farten igjen, siden det alltid er noen som lenge holder fast på den opprinnelige formen. Kanskje kan vi bruke overgangen fra *kj-* til *sj-*uttale som et eksempel her. Denne endringen er kanskje nå i den midtre fasen der utviklinga virkelig skyter fart og denne overgangen skjer hos stadig flere unge i stadig større deler av landet, og som kanskje vil ende med at den opprinnelige *kj-*lyden til slutt forsvinner helt ut av språket. Det vil i så fall fortsatt ta lang tid, for det er som nevnt ovenfor slik at det alltid vil ta lang tid og mange generasjoner før et nytt trekk helt har tatt over for det gamle.

Man snakker også om to ulike mønstre for spredning av endringer i språket: Den ene kalles for “bølgeteorien”, og går ut på at en språkendring har skjedd ett sted og derfra spredt seg ut som ringer i vannet til omkringliggende områder (Skjekkeland, 2000:15). Man kaller det området hvor endringen oppstår for *novasjonsområdet* eller *spredningsområdet*, mens området der endringen er mest konsekvent gjennomført kalles for *kjerneområdet* (Sandøy, 1996:145). Men spredning av nye språktrekk kan også foregå etter det som blir kalt “urban jumping” (Akselberg i Mæhlum et al. 2008:163), altså i form av et “hoppe-mønster”, der språktrekk spres fra by til by – og deretter ut til bygdene omkring det større bysenteret. Rent konkret vil det altså si at nye språktrekk kan spres for eksempel fra Oslo til Kristiansand, fra Kristiansand videre til Flekkefjord, og fra Flekkefjord igjen til mindre nabobygder som Kvinesdal eller Moi i Lund. I likhet med skillet mellom indre og ytre faktorer, er det også vanskelig å si med sikkerhet etter hvilke mønstre et bestemt språktrekk har spredd seg. Det er ikke unaturlig å tenke seg at språktrekk først spres gjennom sentrumshopping, for siden å spre seg videre gjennom bølgespredning.

5.2.3 Interindividuell og intraindividuell variasjon

Nå er det ikke slik at eventuelle endringer innenfor et dialektområde skjer samtidig hos alle sosiale grupper eller individer, eller at alle endringer i dialekten noen gang kommer til å nå alle språkbrukerne innenfor et gitt område. Språkbrukere innenfor samme språksamfunn snakker ikke helt likt. Forskjeller i talemålet kan være avhengig av alder, kjønn, utdanning og sosial klasse, slik sosiolingvistiske studier tilbake til Labov har vist. Samtidig kan hvert enkelt individ veksle mellom ulike språklige former alt etter situasjon og språklig sammenheng. Når man ser variasjon mellom språkbrukerne i det samme språksamfunnet, kaller vi det for

interindividuell variasjon, mens variasjon hos det enkelte individet blir kalt for *intraindividuell variasjon* (Røyneland, 2005:30).

5.2.4 Regionalisering, standardisering og nivellering

Jeg skal i dette kapitlet presentere noen viktige begreper i forbindelse med dialektutvikling – nemlig regionalisering, standardisering og nivellering. Av disse tre er nok standardisering den prosessen det er knyttet mest uenighet rundt, og jeg har i denne oppgaven ikke anledning til å gå for dypt inn i denne debatten. Jeg har likevel forsøkt å gi et lite innblikk i hva slags ulike syn på disse prosessene, og da særlig på standardisering, som finnes blant norsk språkforskere i dag.

Det har skjedd forholdsvis store endringer i norske talemål i nyere tid. Når det gjelder resultatene av disse endringene, peker Sandøy (2000) på at det går mot en regionalisering av dialektene i Norge. **Regionalisering** vil si at dialektene innenfor et gitt område blir likere hverandre, oftest ved at lokale og “markerte” trekk forsvinner, mens trekk med videre geografisk spredning blir stående eller sprer seg. De fleste regioner vil ha et større senter – gjerne en by av en viss størrelse – og dette sentrumet vil ofte spille en viktig rolle i en slik regionaliseringsprosess. For eksempel kan vi tenke oss at dialektene i kommunene rundt en by som Kristiansand mister noen av sine særtrekk, slik at man til slutt sitter igjen med én regional dialekt for regionen. Nå kan man også diskutere hvor grensene for en spesifikk region går, og kanskje kan man til og med snakke om at Sørlandet generelt sett (i alle fall de områdene av “Sørlandet” der man snakker typisk “sørlandske” dialekter) utgjør én region der vil ende opp med å få en mer eller mindre lik dialekt, enten man bor i Mandal, Kristiansand, Birkeland eller Lillesand – for eksempel. Skjekkeland (2009:217) konkluderer med at det vest i Vest-Agder vokser fram en språkregion der storkommunene Flekkefjord og Kvinesdal utvikler et felles regionspråk som *ikke* har kristiansanddialekten som noe forbilde i utviklinga. Skjekkeland mener å se at dialekten i Flekkefjord har en påvirkning på talemålet i nabobygdene, men at denne påvirkningen kanskje ikke er så klar som det Røsstad (2008) viser til om Mandal sin rolle på dialektene i den regionen.

Røyneland har følgende definisjon på regionalisering:

”Regionalisering er, slik eg forstår det, eit dialektkontaktfenomen som må studerast og forståast som ein dynamisk prosess. Språkleg består denne prosessen i at den

strukturelle skilnaden mellom nærskyldte dialektar vert redusert. Dette skjer truleg oftast på ein slik måte at lokale dialekttrekk med ei avgrensa utbreiing forsvinn, medan trekk med ei vidare regional utbreiing vert ståande eller spreier seg.” (Røyneland 1999:100)

Regionalisering henger tett sammen med den økte mobiliteten i dagens samfunn. Ungdom fra mindre steder går på skole i, eller til og med flytter til, større sentra, der de kommer i kontakt med ungdom både fra det større sentrumet eller byen og andre mindre bygdesamfunn i regionen. Kanskje flytter mange ungdom vekk fra hjembygda for å studere, og en del av disse kommer tilbake – kanskje med en partner fra byen/regionsenteret eller fra andre steder i landet. Dette vil få betydning for den opprinnelige dialekten på stedet.

Utjevning av dialekter kan også skje innen et bygdesamfunn, der det er forholdet mellom sentrum og utkant som har betydning for endringene som skjer. Skjekkeland (2009) har funnet en slik utjevning i kvinesdaldialekten, og med utgangspunkt i det jeg har funnet ut i min undersøkelse er det ikke usannsynlig at dette også kan gjelde dialektene i Flekkefjord kommune.

Slike regionaliseringsprosesser har kommet lenger i Danmark, noe som nok har sammenheng med at landet er lite og flatt og har gode kommunikasjonsveier, i tillegg til en sterk hovedstadsdominans. I Norge har de ulike byene og bygdesamfunnene ligget mer isolert, og utviklet en sterkere lokal identitet, blant annet på grunn av de geografiske forholdene og mangel på gode kommunikasjonslinjer. Vi ser likevel at i områder som ligner mest på Danmark, slik som i de sørøstlige delene av Norge, har regionaliseringen kommet lengre.

Noen språkforskere, deriblant Mæhlum (f.eks. 2009), argumenterer for at vi også ser tegn til en **standardisering** i talemålet i Norge. Men å snakke om standardisering og eksistensen av et eventuelt standardtalemål i Norge er et kontroversielt spørsmål. Røyneland (2009:21-22) mener at bakgrunnen for det hun kaller en “fløydannelse” mellom sosiolingvistiske forskere i Norge skyldes tre faktorer: Geografi, teori og ideologi – der ideologiske forskjeller har størst betydning. Røyneland mener at mange sosiolingvister har latt “sitt overordnede syn på hvordan det norske språksamfunnet ideelt sett burde se ut og fungere, influere på den

vitenskapelige forståelsen og de tolkningene de gjør av fenomener innenfor dette fellesskapet” (Røyneland, 2009:22).

Akselberg (2009) problematiserer hele standardbegrepet, og påpeker at man i Norge har brukt flere ulike betegnelser på dette (så som nasjonalt standardtalemål, normaltalemål og rikstalemål), men at termen aldri har vært prinsipielt definert (2009:68). Han påpeker videre at mens flere norske forskere skriver at standard østnorsk fungerer som en nasjonal talemålstandard, så er det ingen som eksplisitt har diskutert hva slags parametere som skal avgrense denne, og hvor åpen eller trang standardnormen kan eller bør være (Akselberg, 2009:71). Han skriver også at for at man skal kunne snakke om en standard talemålsnorm, må det være en nasjonal standard som er både utbredt og akseptert over hele landet – men at man ikke kan undersøke dette før varieteten er identifisert og beskrevet (Akselberg, 2009:72).

Mæhlum mener at vi *har* et standardtalemål i Norge, og hun skriver om et standardtalemål at det skal ligge nær skriftspråket og være et overregionalt talemål som skal være overordna regionale, sosiale og etniske skiller (Mæhlum et al, 2008:25). Dette forutsetter en skriftspråklig standard og en geografisk konsentrasjon av mennesker og makt/administrasjon. I praksis blir det ofte slik at et som blir brukt som overregionalt standardtalemål, er det talemålet man bruker i området i og rundt hovedstaden i et land.

I Norge har vi som kjent to offisielle skriftspråklige standarder; bokmål og nynorsk. Bokmål er helt klart den formen som har størst utbredelse, og det er også det skriftspråket som er i bruk i hovedstadsområdet. Men har vi så utviklet et (eller to) standardtalemål? Røyneland (f.eks. 2008) er blant forskerne som mener det, og viser til pålagt normert tale i radio og TV, der medarbeiderne kan og i noen tilfeller *skal* bruke normert bokmål eller nynorsk. (Røyneland i Mæhlum et al, 2008:26). Hun skriver videre at man kan snakke standard bokmål talemål på flere måter, men at “Oslo vest-dialekten” nok er den som kommer nærmest et standardtalemål. Det er også mulig å snakke en slags standard bokmål med østkantuttale eller med bergensk eller trøndersk “aksent”. Her vil det dreie seg om fonetikk – man kan uttale ord som “blå” med eller uten tjukk *l*, man kan si “regjære” eller “regjere”, “barnslig” eller “bansjli” og så videre. Man vil derfor kunne ha regionalt fargede standardtalemål i tillegg til det overregionale standardtalemålet i et land. Spørsmålet er bare om et slike standardtalemål

faktisk spiller en viktig rolle i utviklingen (eller “utarming”, om man vil) av norske dialekter. Dette er det uenighet om.

Det er en kjent sak at noen mennesker prøver å snakke nærmest mulig opp mot skriftspråket – enten i visse situasjoner, eller også mer permanent. Noen mener dette er for å “synliggjøre status”, og at et talemål som ligger nært opp til skriftspråket har en høyere prestisje (Skjekkeland, 2009:79). Men har vi et standardtalemål i Norge? Offisielt har vi det, som nevnt tidligere, ikke – i Norge står dialektene i en særstilling, og det finnes ingen allment aksepterte ordbøker for uttale, slik det gjør i en del andre land i Europa (Skjekkeland, 2009:80).

Helge Sandøy er blant forskerne som mener at vi *ikke* har et standardtalemål som noen påvirkende faktor i dialektutviklinga her i landet. Han mener at det ikke finnes bevisste holdninger til begrepet standardspråk hos nordmenn flest (Sandøy, 2009:38), og viser til at det finnes mange endringer i norske talemål i dag som går på tvers av eller bryter med “standardtalemålet” eller “talt oslomål”. Han er for øvrig enig i at vestkantspråket i Oslo kan kalles en “prestisjedialekt”, men at den likevel virker lite inn på dialektene ellers i Norge (Sandøy, 2009:37).

Også Røsstad (2009) påpeker vanskelighetene med å slå fast at språklige endringer i dialektene nødvendigvis skyldes en standardiseringsprosess, selv i de tilfellene der det er sammenfall mellom de nye formene i en dialekt og i skriftlig eller muntlig bokmål. Hans forskning på talemål i mandalsområdet viser et sammenfall mellom de nyere formene i dialekten med skriftlig bokmål og østnorsk talemål – men også med dialekten i Kristiansand. Dette gjelder f.eks. ordformene *vi* og *ikke*. Dette formsammenfallet gjør det umulig å slå fast hvilke krefter som er i sving i den språklige endringsprosessen. Røsstad mener at selv om *resultatet* av dialektutviklinga i mandalsområdet nok er en utjevning i retning av et standardnært talemål, så betyr ikke det nødvendigvis at vi i Norge har et operativt standardtalemål som fungerer som normleverandør overfor byggedialektene (2009:126). Han skriver videre at det er *prosessen* som er den viktige her, og han legger fram tre ulike alternativer: Enten at “standard” virker direkte på bygdemålene, at “standard” virker indirekte på bygdemålene ved hjelp av bymålet, eller ved at bymålet virker på bygdemålene.

Røsstad skriver videre at bildet blir enda mer uklart når en ser på endringen i frekvente ordformer. Han trekker fram eksempler som *møe*>*mye*, *te*>*til* og *tre*>*tri*. I disse ordene finner han i Mandal en endring i retning av de standardnære formene, samtidig som dialekten ellers er stabil når det gjelder andre tradisjonelle variabler. Formene *mye*, *til* og *tre* er etter hvert blitt vanlige i kristiansandsdialekten, men siden Røsstads forskning viser at mandaldialekten ellers synes upåvirka av kristiansandsdialekten, er det rimelig å anta at de nye formene av de frekvente ordene kommer fra det han kaller et slags nasjonalt reservoar (2009:127). Det er ikke dermed sagt at disse endringene skjer på grunn av prestisje og normtyngde – Røsstad ser det som en mulighet at “variantane gradvis vinn innpass utan at det ligg så mykje prestisje og normtyngd i dei, og utan at me har ein fullstendig varietet som må seiast å vere ein operativ norm” (2009:127).

Ytterligere komplisert blir det når Røsstad (2009:129) påpeker at i tilfellet bøyningssendelser av substantiver i flertall, bestemt form, ser kristiansandsdialekten ut til å bli påvirka av dialektene i vest, ved at ungdom i Kristiansand går over fra å si *jentane* og *husane* til å si *jentan* og *husan*. Selv om ingen av disse formene sammenfaller med bokmålsbøyinga, er det likevel slik at vi her ser ei utvikling *bort* fra den nasjonale standardvarietet (2009:129).

Nivellering er, slik Røyneland (1999:104) ser det, et samlebegrep for både horisontale (reduksjon av variasjon etter dialekt-dialekt-dimensjonen) og vertikale (reduksjon av variasjon etter dialekt-standard-dimensjon) utjevningsprosesser mellom ulike varieteter som foregår i mange områder. Det er Auer (2000) som har beskrevet hvordan nivellering kan skje både langs et horisontalt kontinuum og langs et vertikalt hierarki. Han har illustrert dette gjennom en pyramidemodell, der man har ulike lokale dialekter langs bunnen og en standardvarietet på toppen av pyramiden. Nivellering kan altså finne sted både mellom de ulike dialektene langs bunnlinja, eller mellom dialektene og standardvarietet. Røyneland påpeker også at det ikke er mulig å operere med et klart skille mellom regionalisering og standardisering, fordi man ofte får formsammenfall mellom former i standardtalemålet og ulike dialekter i områdene hvor språkendringer pågår, og at det derfor er vanskelig å si hvilke trekk som endres etter påvirkning fra et eventuelt standardtalemål og hvilke trekk som endres som følge av regional påvirkning. Det samme påpeker Røsstad (2008) i sin doktoravhandling om dialektutviklinga øst i Vest-Agder. Regionalisering og standardisering er dermed nært relaterte, men ikke identiske prosesser, ifølge Røyneland (1999:104).

5.2.5 Prestisje og tildekt prestisje

Siden jeg skal studere en dialekt som ligger forholdsvis langt fra skriftlig bokmål, som jo noen forskere mener er det nærmeste vi kommer et standard talemål i Norge, vil det være interessant å se på begrepene *prestisje* og *tildekt prestisje*, omtalt av Chambers og Trudgill (1980:98-99) som *overt* og *covert prestige*. Prestisjeformene er de språkformene som har stor sosial aksept og blir oppfatta som “mest korrekte” (Skjekkeland, 2009:77), men hvilke former det er vil variere fra gruppe til gruppe. Mæhlum og Røyneland er blant forskerne som vil hevde at i mange tilfeller vil det være “standard østnorsk” eller “talt bokmål” som har en slik prestisje. Det er også vanlig å tenke at “sentrumsmål” har høyere prestisje enn “utkantmål”. Andre forskere, som Sandøy, mener at “påvirkning” og “prestisje” ikke nødvendigvis er det samme, og at for å finne ut noe om eventuelle “prestisjeformer”, kan man undersøke det med for eksempel en holdningsgranskning. Også Sandøy (2009:44) skriver at hans intuisjon forteller ham at vestkantmålet i Oslo er en prestisjedialekt – men at det er oppsiktsvekkende hvor lite denne dialekten virker inn på andre dialekter i Norge – særlig hvis en ser på det morfologiske planet (2009:44). Han viser til at barn ofte bruker talt bokmål når de leker sammen, og at denne formen også går igjen på teater og i litteratur. Han mener likevel at man ikke må blande “prestisje” inn som et kriterium når man skal definere et standardtalemål. Han skriver at selv om prestisje *kan* være utgangspunkt for at en varietet oppnår standardposisjon, kan det også virke på motsatt vis – at en standardposisjon kan være utgangspunkt for at en bestemt varietet får økt prestisje (Sandøy, 2009:32). Han holder fram den nye tellemåten som eksempel på et språkdrag som vinner fram på tross av at denne uttalen *ikke* fantes i prestisjespråket i Norge (2009:32). Sandøy mener altså at den gamle prestisjevarieteteten fra Oslo vest – som for eksempel frognerdialekt – mister standardfunksjon, mens normalmålene nynorsk og bokmål i økende grad får en slik funksjon (2009:36). Sandøy mener også at det i dag er færre som veksler til standardspråk, i og med at dialektene har fått en stadig høyere status og utbredelse i situasjoner der det tidligere ikke var vanlig (2009:37).

Kanskje er det i disse tilfellene “tildekt prestisje” som virker på språklig endring? Tildekt prestisje er språkformer som har en “skjult verdi” for brukeren. Det kan være språklige trekk som går imot prestisjeformene, men som samtidig er viktige for brukerens identitet og “lojalitet” mot hjemsted og lokal dialekt. Dette er ofte trekk som språkbrukeren selv vet at blir sett på som lavstatusformer, men som de allikevel velger å bruke. Skjult prestisje kan kanskje sies å ha en bevarende effekt på den lokale dialekten og virke som en “motvekt” mot

endringer i retning av “finere former” eller et “standardtalemål”, samtidig som den er med på å binde en sosial – eller geografisk – gruppe sammen.

5.3 Identitet som språklig forklaringsfaktor

Mange språkforskere har ment at det er en nær sammenheng mellom menneskers identitet og deres bruk av språket. Språket er viktig for et individs sosialiseringssprosess. Gjennom bruk av språket samhandler vi med andre mennesker, og vi kommuniserer både gjennom *hva* vi sier, men også gjennom *hvordan* vi sier det. Det har vært vanlig å studere språkbruken hos informanter sett opp mot kjønn, alder, sosial klasse og utdanningsnivå – alle markører som er antatt å si noe om et menneskes identitet.

For å drøfte en eventuell sammenheng mellom språkbruk og identitet er det nødvendig å studere identitetsbegrepet nærmere. Hva legger man i ordet identitet? Hvordan formes identitet, og hva har identitet med språk å gjøre? Det vil jeg komme nærmere inn på i de neste avsnittene, før jeg går over til å se på teorier rundt hvordan sosialisering og et individs tilknytning til nettverk eller referansegrupper har betydning for dets språkbruk.

5.3.1 Hva er identitet?

Identitet er ens *personlighet*, altså *den man er*. Identitet brukes innen psykologien som noe som oppleves som særlig sentral, ekte og typisk for vedkommende, og å “finne sin identitet” vil si å danne seg et selvbilde man føler man kan leve opp til og å etablere en livsstil som svarer til dette bildet (Identitet, 2016). Men er identitet noe endelig og uforanderlig, eller er det noe man kan endre på og utvikle gjennom livet? Her finnes det ulike teorier.

En essensialistisk identitetsoppfatning går ut på at identitet er en permanent, evig og uforanderlig størrelse, og at den ikke påvirkes av ytre impulser. Identiteten kan sammenlignes med en “kjerne” av noe genuint og opprinnelig som er medfødt og som er den man “egentlig er” - dypest sett. Denne identitetsoppfatningen har vært dominerende innen psykologi og pedagogikk helt opp i nyere tid, og det er nok fortsatt denne beskrivelsen som er den vanligste forestillingen hos folk flest (Mæhlum, 2008:109).

Den andre oppfatningen kan vi beskrive som konstruktivistisk. Innenfor denne retningen tror man ikke på en uforanderlig og fast “kjerne” av identitet. Det er heller mangelen på en kjerne

som definerer identiteten. Identiteten blir derimot sett på som noe som konstrueres underveis, som avhengig av ytre forhold og som noe *foranderlig* (Mæhlum, 2008:109). Forskere som bruker et konstruktivistisk identitetsbegrep ser på jeg-et som et sett av ulike delidentiteter og roller som hvert enkelt individ går inn og ut av alt etter den sosiale konteksten.

Mange mener at ingen av disse to identitetsoppfatningene er dekkende, og at man må se på identitet som en blanding av disse to. Identitet blir dermed et kompromiss mellom det foranderlige og det mer stabile og konstante i hvert enkelt individ. Dette tredje alternativet kan beskrives ved at man sammenligner identitet med ei elv, inkludert elveleiet. Da ser man på det foranderlige og variable ved menneskets identitet som vannet i elva, mens det stabile og konstante ved identiteten svarer til elveleiet (Mæhlum, 2008:110).

5.3.2 Tilpasningsteorien og sosial nettverksteori

Hvordan individet bevisst eller ubevisst bruker språket som uttrykk for sin identitet, og hva som påvirker disse valgene, er det forsket mye på. Jeg vil i de følgende avsnittene se nærmere på to teorier om identitetsforming som har vært viktige innen sosiolingvistikken.

Tilpasningsteorien ble utvikla av sosialpsykologer som Howard Giles (Giles & Smith, 1979) og prøver å forklare de språklige tilpasningene hvert enkelt individ gjør i møte med forskjellige mennesker og i forskjellige situasjoner. En slik tilpasning av språket kan skje over lang tid, hvis man for eksempel flytter vekk fra hjemstedet og til et område der de snakker en annen dialekt, og da kalles det en *long-term accomodation* (Trudgill, 1986:3 f. etter Skjækkeland, 2009:39) Men det som kanskje er vel så interessant for mange forskere, er det som kalles *short-term accomodation* eller et *situasjonelt* språkskifte (Skjækkeland, 2009:39) og som skjer i en konkret og umiddelbar sosial samhandling mellom individer.

Tilpasning av språket kan hovedsakelig skje på to måter: Enten *konvergerer* man, hvilket vil si at man forsøker å nærme seg samtalepartnerens måte å snakke på, eller man *divergerer*, hvilket vil si at man prøver å opprettholde eller til og med øke den språklige avstanden til den man snakker med.

Hvorfor gjør språkbrukerne disse språklige tilpasningene i møte med andre mennesker? Når man konvergerer, kan det springe ut fra et ønske om sosial godkjenning og aksept fra den

andre parten, at man ønsker å identifisere seg sosialt med den andre parten. Motsatt kan man gjennom divergering forsøke å markere avstand til samtalepartneren og/eller en sosial eller geografisk gruppe. Da vil språkbrukeren legge vekt på å holde på sin egen dialekt uten å modifisere denne, og kanskje også til og med *overdrive* eller *markere* språklige (og sosiale) forskjeller mellom seg selv og samtalepartneren. Kunnskapen om dette er ikke ny innen lingvistisk forskning: Allerede i 1917 introduserte den norske språkforskeren Amund B. Larsen begrepet *naboopposisjon* som forklaringsfaktor for språklig utvikling som resultat av et samspill mellom språkbrukere og hele lokalsamfunn (jf. kap. 3.4).

Hvem av samtalepartnerne som i størst grad konvergerer eller divergerer, og om språktilpasningen i det hele tatt er ensidig eller gjensidig, kommer an på flere faktorer – deriblant status- og prestisjeforhold (Mæhlum, 2008:113) mellom de involverte partene. Den som konvergerer kan, som tidligere nevnt, ønske å markere tilknytning til samtalepartneren og/eller en sosial gruppe, men han eller hun kan også ønske å *distansere* seg fra egen bakgrunn og eventuelle tillagte stereotype oppfatninger. På samme måte kan den som divergerer ønske å markere avstand til samtalepartneren – eller ønske å framheve sin egen geografiske bakgrunn og/eller sosiale tilhørighet. Mæhlum oppsummerer tilpasningsteorien som en teori som ser på språklig atferd som en slags sosial refleks, basert på språkbrukernes ønske om sosial identifikasjon med eller distanse til andre mennesker (Mæhlum, 2008:114).

I hvilken grad et individ foretar språklig tilpasning, kommer an på mange faktorer. Mens jeg ovenfor, under *tilpasningsteori*, har sett på språklig tilpasning mellom enkeltindivider, vil jeg nå si litt om betydningen sosiale nettverk har for språkutviklingen hos den enkelte.

Nettverksteorien er hentet fra sosialantropologien og forbindes med Lesley Milroy (1980). Den var delvis en kritikk av Labovs fokus på sosiale variabler slik som klasse og kjønn. Milroy mente at disse størrelsene ikke evnet å fange opp språkbruken og språklig variasjon hos enkeltindividet, og innførte sosial nettverksanalyse som et supplement til Labovs sosiale makroanalyse (Skjekkeland, 2009:40).

Sosiale nettverk refererer rett og slett til alle de ulike nettverkene hvert menneske er en del av, og inkluderer familie, venner, skolekamerater og arbeidskolleger – for å nevne noen av de viktigste. Sosial nettverksteori ser på betydningen av dette nettverkets struktur, og prøver å

finne ut hvilke egenskaper ved slike nettverk som fungerer som normbevarende, og hvilke egenskaper som motsatt vil legge til rette for og oppmuntre endring og utvikling.

Språkbrukere kan befinne seg i nettverk med stor tetthet (multiplekse nettverk) eller nettverk med liten tetthet (uniplekse nettverk). I sosiale fellesskap med stor tetthet er det sosiale forbindelseslinjer mellom mange av eller alle medlemmene i nettverket, og slike nettverk finner vi gjerne i rurale strøk. Et slikt fellesskap kjennetegnes ved at “alle kjenner alle”, og man er gjerne knyttet til de forskjellige personene i nettverket gjennom ulike roller. For eksempel kan man kjenne naboen sin både som familiemedlem, lærer og fotballtrener og omgås i mange ulike situasjoner. I uniplekse nettverk, altså nettverk med liten tetthet, er det motsatt. Det er svakere bånd innad i nettverket, og det eneste som binder menneskene i et slikt nettverk sammen, kan være at de kjenner en av personene i det. Dette er typisk for urbane, moderne og mobile samfunn.

Et multiplekst nettverk vil kunne fungere som en mye sterkere normerings- og kontrollinstans (Mæhlum, 2008:117), fordi man omgås de samme menneskene på flere arenaer. I slike nettverk er det også sannsynlig at det brukes mer tradisjonell dialekt, og at medlemmene i slike nettverk i mindre grad lar seg påvirke av press utenfra.

Hvorvidt ungdom i Flekkefjord i dag lever i nettverk med stor eller liten tetthet, er det vanskelig for meg å si noe sikkert om. Flekkefjord er en småby, og nettverkene innbyggerne er deltakere i, vil jeg tro ligger litt “midt i mellom” å være multi- eller uniplekse. Byen er ikke stor nok til at man helt unngår å møte mennesker i ulike roller og ulike settinger, samtidig som det er klart at en norsk småby på 2000-tallet langt fra vil utgjøre et multiplekst nettverk slik man tidligere kunne finne i virkelig rurale og isolerte grender. I tillegg kommer den faktoren at vi i den vestlige verden har hatt en rivende utvikling i løpet av det siste århundret når det gjelder mobilitet og teknologi (jf. kap. 5.2), slik at det kanskje vil være feil å snakke om virkelig tette og multiplekse nettverksstrukturer noen steder i Norge i dag. Også for en vanlig norsk småby som Flekkefjord, vil disse faktorene være med på å frigjøre enkeltindividet fra tradisjonelle roller – både når det gjelder språk og i levemåte og livsvalg generelt.

5.3.3 Normer, verdier og holdninger med tanke på språk

Slike nettverk virker jo ikke alene, i et vakuum. Slik for eksempel Mæhlum (2008) skriver, skjer språkendringer og prosesser som konvergering/divergering og regionalisering eller standardisering på bakgrunn av hierarkiske strukturer, status- og prestisjeforhold. Dette henger igjen sammen med verdien vi tillegger og holdningene vi har til ulike språklige former eller dialekter.

Jeg vil i dette kapitlet kort forklare hva som menes med begrepene normer, verdier og holdninger i forbindelse med språkforskning fordi dette er tema jeg kommer inn på i mine intervjuer med informantene, og fordi jeg mener dette er relevant når jeg forsøker å forklare informantenes valg av språklige former.

“Norm” er en term som brukes innenfor mange fagområder, og er ifølge Mæhlum (2008:90) sammenfallende med betegnelser som “regel”, “rettesnor”, “mønster” eller med forestillinger om “det gjennomsnittlige”, “det alminnelige” og “ordinære”. Når det gjelder normer i tilknytning til språk, finnes det vedtatte, skrevne normer som gjelder skriftspråket. Det er ikke relevant for mitt arbeid. Når det gjelder talespråket, har vi, som nevnt ovenfor, ikke noen vedtatte regler eller normer for dette i Norge. Samtidig er det mange som mener at talemålsnormer likevel finnes, men at de er mer eller mindre ubevisste, usynlige eller tatt for gitt (Mæhlum, 2008:90).

Normer er en viktig del av individets sosialiseringssprosess, både når det gjelder språket og på andre områder i livet. Normer utgjør sosiale konvensjoner, og reaksjonene et individ får på en gitt handling eller ytring vil være med på å bestemme hva som er “passende atferd” i gitte situasjoner. Slike sosiale sanksjoner kan være både positive og negative, og de viktigste sosialiseringssagentene er familie, venner/jevnaldrende, barnehage og skole – i tillegg til massemediene (Mæhlum, 2008:91) I tillegg til disse, snakker man også om viktigheten av såkalte “referansegrupper” - altså grupper av mennesker som enkeltindividet bevisst eller ubevisst identifiserer seg med, men som ikke inngår i individets konkrete sosiale fellesskap. Disse gruppene fungerer altså som idealer eller rollemodeller (Mæhlum, 2008:92). Samtidig er det viktig å presisere at normene hele tida er justerbare og foranderlige og ikke noe som ligger fast for alltid. I vår moderne verden har slike referansegrupper kanskje blitt stadig

viktigere som sosialiseringssagenter i og med at massemediene spiller en viktig rolle i å formidle kunnskap om slike.

Normene inkluderer bestemte *holdninger*. “Holdning” er et begrep fra sosialpsykologien, og defineres som en “betegnelse for en vedvarende beredskap til å reagere positivt eller negativt overfor spesielle objekter, ideer og verdier” (Teigen, 2016). Disse kan være basert på kunnskap eller ervervet gjennom erfaringer, men ofte overtas de relativt ureflektert fra foreldre, venner og andre grupper man har valgt å identifisere seg med. Holdningene kommer til uttrykk gjennom oppfatninger og meningsytringer, som følelsesmessige reaksjoner, og i handlinger.

Forskning viser at holdninger til språkbruk kommer til syne allerede tidlig i barndommen, selv om refleksjon og bevissthet rundt disse utvikles før noe senere i individets utvikling. Alle språkbrukere er deltakere i et språkfelleskap. I følge Labov (1972:120) defineres et språkfelleskap gjennom at brukerne har felles uttrykte normer for det språket de bruker snarere enn at de faktisk *har* et likt språk. Herunder kommer også vurderinger av hva som er prestisjeformer – men det er viktig å huske at en språklig form kan ha både *åpen* og *skjult/tildekt* prestisje (jf. kap. 5.2.5). Det er derfor fullt mulig å bevisst bryte med et språksamfunns åpne prestisjeformer hvis den aktuelle formen er med på å skape identifikasjon og tilhørighet til en ønsket referansegruppe.

5.3.4 Når holdninger skaper stereotypier

Begrepet “stereotypi” har nær sammenheng med holdningsbegrepet, både når det gjelder språket så vel som på andre samfunnsområder. Store norske leksikon definerer en stereotypi som en “inngrodd, vanemessig, unyansert innstilling, oppfatning eller handling” (Stereotypi, 2009). Stereotypier kan være sterkt overdrevne og karikerte, og fungerer på den måten at en hel gruppe tillegges et gitt sett av egenskaper – det være seg oppfatninger rundt personlighet, intelligens, interesser og evner, så vel som andre individuelle eller sosiale karaktertrekk (Hewstone og Giles 1997, etter Mæhlum 2008:95). Stereotypier finnes også når det kommer til språklige varieteter, noe flere studier har påvist. Mæhlum (2008:96) nevner en språkholdningsundersøkelse fra London utført av Hudson (1998) der han undersøkte folks innstilling til cockneydialekt (en stigmatisert varietet som forbindes med arbeidsklassen) versus standardengelsk. Studien viste at selv om alle deltakerne i undersøkelsen selv snakket

cockneydialekt, hadde de en gjennomgående negativ holdning til egen dialekt, mens de var mer positive til standardengelsk. Dette gjaldt ikke bare språket i seg selv, men også egenskapene de tilla brukerne av cockneydialekt, slik som utseende og intelligens.

Også i Norge må det sies å være stereotypier knyttet til visse dialekter. NRK-serien *Dialektriket* (2013) viet en hel episode til østfolddialektenes lave status. De fant at ikke engang i NRK Østfold, regionens egen kringkastingsavdeling, brukte for eksempel nyhetsoppleserne sin egen dialekt. Også noen av dialektene i flatbygdene nord for Oslo (altså fra områder i Hedmark og Oppland) har blitt assosiert med jordbruksnæring og tradisjonell bondekultur – og i en undersøkelse utført av Strømsodd (1979) karakteriserer mange oslofolk dialektene i dette området som “bondsk”, “litt døl”, “artig”, “vulgær”, “enkel og troverdig” eller “litt dum, men varm og feminin”. De karakteriserer altså ikke bare selve dialekten, men også menneskene som bruker denne (Strømsodd 1979 i Mæhlum, 2008:96).

Hva da med sørlandske dialekter? Knytted det stereotypier til mennesker som snakker disse dialektene? Ser man hvordan sørlendingen blir beskrevet og parodiert innen media og underholdningsbransjen, er det nok ofte som en litt treig og kanskje litt konfliktsky person som kamuflerer banneord i snillere innpakning, som tilbringer sommeren i båt mens han spiser reker og slapper av og som stort sett “har det greit”. På 1990-tallet ble arendaldialekten parodiert i NRK-programmet *Lille Lørdag*, og i de senere år har den tidligere toppsyklisten Dag Otto Lauritzen fra Grimstad gjort grimstaddialekten kjent over hele landet gjennom sin programlederjobb i fjernsynet. Kristiansandsdialekten vet nok også de fleste hvordan lyder, og også for denne dialekten finnes flere kjente og tydelige representanter i offentligheten. Men hva da med Flekkefjord og områdene lengst vest i Vest-Agder? Disse dialektene har jo naturlig nok også en del til felles med dialektene vestover i Rogaland, og høres nok kanskje ikke like “typisk sørlandske” ut for mange? Innen norsk talemålsforskning tilhører jo heller ikke dialektene helt vest i Vest-Agder det som regnes som sørlandske dialekter. Av egen erfaring vet jeg at mange har problemer med å plassere meg ut fra dialekten jeg snakker, og jeg har heller aldri opplevd at folk forbinder Flekkefjord med noen kjente personer fra byen. Kanskje har dette bildet betydning for i hvilken grad dialekten i kommunen endrer seg – eller *ikke* endrer seg?

Jeg har i mine forskningssamtaler snakket med informantene nettopp om hvilke egenskaper de tror utenforstående tillegger flekkefjæringer og hva de synes om dialekten i området, samt hvordan de selv vurderer andre dialekter og hva de synes om standard østnorsk/talt bokmål. Dette skriver jeg om i resultatanalysen senere i oppgaven (jf. kap. 10).

5.3.5 Saliens

Mens jeg er inne på holdninger vi har til ulike språklige trekk eller varieteter, og eventuelle stereotypier vi tillegger brukerne av disse, vil jeg si litt om et annet begrep som jeg mener er relevant i denne sammenhengen – nemlig *saliens*. Saliens ble først brukt av den russiske dialektologen Victor Schirmunski, som brukte begrepet da hans på 1920-tallet studerte dialektnivellering i tyske dialektenklaver i Russland (Røyneland, 2005:64). Han brukte *saliens* til å forklare forskjellen mellom det han kalte for “primære” og “sekundære” trekk. De primære språktrekkene er “am stärksten auffallend”, noe som kan oversettes med “framtrædende” eller “påfallende” og dermed mer utsatt for endring, mens de sekundære språktrekkene er “weniger auffallenden”, altså “mindre framtrædende”, og dermed mer resistente mot endring (Hinskens 1996:11 i Røyneland, 2005:64).

Peter Trudgill (1986) har siden brukt begrepet *saliens* til å forklare hvorfor noen språklige trekk har svakere overlevningsevne enn andre i dialektkontaktsammenhenger. Han stiller opp flere faktorer som er med på å gjøre et språktrekk mer markert og dermed potensielt salient (Trudgill 1986:11):

- Variabelen har minst en variant som er åpent stigmatisert
- Variabelen har en høystatusvariant reflektert i ortografien
- Variabelen er involvert i lingvistisk endring
- Variantene er fonetisk radikalt forskjellige
- Variantene holder oppe et fonologisk skille i den akkomoderende taleren sin varietet

Flere forskere har pekt på mangler ved Trudgills begrepsavklaring samtidig som de har forsøkt å utvikle modellen. Blant disse kan nevnes Auer mfl. (1998) og Kerswill & Williams (2000a). Auer mfl. påpeker at det ikke er klart hvorfor et trekk skulle være mer eller mindre resistent selv om det er salient, og at det ikke alltid er sammenfall mellom objektiv og subjektiv *saliens*. *Saliens* sier altså, ifølge Auer, noe om en språklig variabel er sosialt *signifikant* på en eller annen måte, men den sier ikke nødvendigvis noe om hva slags

holdningsmessig konsekvens (positiv eller negativ) denne signifikansen vil ha for ulike variabler (Auer mfl. 1998, etter Røyneland, 2005:66). Kerswill & Williams konkluderer med at sosiodemografiske og andre språkeksterne forhold er viktigere enn språkinterne forhold når en skal gjøre greie for saliens til et gitt språktrekk. De definerer begrepet som “a property of a linguistic item or feature that makes it in some way perceptually and cognitively prominent” (Kerswill & Williams op. cit.:63, etter Røyneland 2005, s. 67).

Jeg har i min studie spurt mine informanter om de kan komme på språklige trekk (enten det dreier seg om fonologiske, leksikalske eller andre) som de mener er “typisk for flekkefjorddialekten”, og som jeg dermed må anta at de mener er “markerte” og dermed har en viss *saliens*. Dette kommer jeg tilbake til under drøftingen av resultatene fra undersøkelsen (jf. kap. 12.4). Saliens er, som det kommer fram i avsnittene ovenfor, ikke et uproblematisk begrep å bruke. Det er klart at et markert dialekttrekk vil bli tillagt ulik verdi av ulike grupper mennesker og i ulike situasjoner. Sosial verdi vil også kunne variere over tid. Saliens er dermed ikke en uforanderlig størrelse eller kvalitet. Likevel bruker jeg begrepet i denne studien – med forbehold om de ovennevnte begrensninger – som en av flere mulige forklaringsfaktorer på hvorfor bestemte språktrekk ser ut til å være mer eller mindre resistente mot endring og nivellering eller standardisering.

5.3.6 Personlighet og lokal identitets betydning for språkbruk

Flere norske språkforskere har studert lokal identitet og identifikasjon med hjemstedet i forhold til bruk av lokal dialekt, og jeg skal her kort nevne et par av dem.

Skjekkeland (2009) har studert forholdet mellom unge kvindølers identitet og forhold til hjembygda opp mot bruk av tradisjonelle trekk i dialekten. Han skriver at han i sin undersøkelse syntes å se to ulike “personlighetstyper”: På den ene sida den hjemmekjære typen som føler sterk tilknytning til bygda, og på den andre sida den utovervendte typen som gleder seg til å flytte bort og til å komme inn i et annet miljø (2009:57). Hans forskning viser at det er en klar sammenheng mellom det å være knytta til hjemstedet og det å ha mange tradisjonelle trekk i talemålet. Graden av lokal identitet setter altså sitt merke på talemålet til ungdommene i Kvinesdal (Skjekkeland, 2009:140).

Røyneland har forsket på dialekten hos ungdom på Røros og Tynset (2005). Hun mener også at talemål er et viktig uttrykk for tilhørighet til eller identifikasjon med et bestemt sted (2005:126), og hun finner at rørosungdommen, som i større grad holder på dialekten sin, er stoltere av hjemplassen og dialekten sin enn det tynsetungdommen, der flere av de tradisjonelle språktrekkene er på vei ut, er. Hun konkluderer med at “Stadens etnolingvistiske vitalitet og grad av positiv identifikasjon med staden, heng altså ifølgje analysane av røros- og tynsetungdommen nøye saman” (2005:486).

Silje Johannessen (2001) skrev sin hovedfagsoppgave med utgangspunkt i talemålet i Åseral, ei fjellbygd helt nord i Vest-Agder fylke. Oppgaven har tittelen *Fra isolasjon til kontakt. Om talemålsutviklingen i Åseral på 1900-tallet*, og her går hun rett til kjernen på det jeg drøftet i kapitlet ovenfor – nemlig den store omveltninga i samfunnsstruktur vi har sett i løpet av dette og forrige århundre. Johannessen intervjuer både unge, voksne og eldre åsdøler og studerer blant annet korrelasjonen mellom identitet og tilhørighet til bygda med bruk av tradisjonelle former i dialekten. Hun finner at dette har endret seg mye fra de eldre til de yngre informantene, og at de yngre informantene i langt større grad enn de eldre identifiserer seg med en større *region* heller enn bare *gården* og *bygda*. Også Kristiansand har blitt en identifikasjonsenhet for enkelte av språkbrukerne. Denne utviklinga vises igjen i andelen tradisjonelle dialekttrekk hos språkbrukerne, og Johannessen mener å se en sammenheng mellom andel tradisjonelle dialekttrekk og bevisst valg av identitet/ønsket identitet (Johannessen, 2001:137).

Jeg synes denne tematikken er svært interessant, og har i min studie også valgt å legge vekt på spørsmål omkring elevenes tanker om oppvekst, ungdom og eventuell framtid i Flekkefjord. Dette vil jeg komme tilbake til i kapittel 10.

5.4 Utviklingstrekk ved dialektene i Agder

Jeg har nå pekt på ulike teorier rundt og modeller for språkendring. Hvordan er så situasjonen for dialektene på Sørlandet? Jeg skal i min studie ikke undersøke talemålet til ungdom utenfor Flekkefjord, men jeg mener det likevel er verdt å si noe om dette, fordi kommunens posisjon i forhold til den nærmeste regionen og fylkessentrumet i øst, *kan* tenkes å ha betydning for utviklingen av dialekten i kommunen. Jeg vil dessuten komme inn på holdninger til egen

dialekt og til dialekten i Kristiansand og Stavanger når jeg senere drøfter resultatene av undersøkelsen min.

Skjekkeland (2009:104) skriver om utviklingstendensene i agderfylkene over de siste 30 årene at det er tydelig at østlige dialekttrekk brer seg vestover, og han nevner utbredelsen av *e*-målet inn i tidligere *a*-målsområder i Finsland og Øyslebø som et eksempel. Her refererer han til Rune Røsstad (2009), som har studert dialektutvikling i Mandal og bygdene rundt.

Skjekkeland nevner også som en tendens at kystmålene brer seg innover i landet, og viser til forenklinger i bøyningssystemet av for eksempel hunkjønnsord, eller at skarre-*r* tar over for rulle-*r*.

Kristiansand er hovedsentrum for Vest-Agder fylke, og den klart største byen med sine 88 447 innbyggere i 2015 (Thorsnæs, 2016). Her finner man landsdelens hovedsykehus, fylkesadministrasjon og ikke minst Universitet i Agder, som har 8500 studenter ved sin kampus i Kristiansand (Universitetet i Agder, 2016). Mange vest-egder fra andre kommuner er ofte i Kristiansand for å møte med statlige eller fylkeskommunale etater, for å studere, for sykehusbesøk – eller rett og slett for å gjøre innkjøp eller for å besøke Dyreparken. Flere dagpendler også til en jobb i fylkeshovedstaden.

Naturlig nok er det slik at kontakten med Kristiansand er størst blant innbyggerne i de nærmest liggende kommunene (inkludert kommuner i Aust-Agder), slik som Lillesand, Birkenes, Vennesla, Songdalen og Søgne, og forskning viser at det er i de nærmeste kommunene at den språklige påvirkningen på dialektene har vært størst, selv om det også innenfor dette området er store forskjeller. Vennesladiakten, for eksempel, ser ikke ut til å bli påvirket så mye som man kanskje skulle tro (Horn 1994 og Engelstad 1995). Røsstad (2009) viser at påvirkningen fra talemålet i Kristiansand er størst i nabokommunene Søgne og Songdalen, mens man ikke ser den samme utviklingen i mandalsområdet. Røsstad mener grunnen til dette er at Mandal ikke er like nært knyttet til fylkessentrumet Kristiansand, og at det heller er slik at det er Mandal selv som påvirker dialekten i nabokommunen Marnardal.

Røsstad (2008:264) påpeker at det være vanskelig å vite om utviklingen man finner i flere dialekter skyldes horisontal nivellering, der visse dialekter i et område påvirker andre dialekter (der f.eks. en bydialekt påvirker dialekten i de omkringliggende områdene), eller om

den skyldes vertikal nivellering mot et standardtalemål. Dette begrunner han blant annet gjennom å vise til at flere av de endringene man ser i dialekter i østre deler av Vest-Agder, ofte gir formlikhet med bokmål eller “talt østlandsk”, samtidig som også Kristiansand blir påvirket av talt bokmål. Når nabokommunene Søgne og Songdalen tar opp nye språktrekk fra bymålet, er dette også former som finnes i standard østnorsk eller talt bokmål – og det er dermed vanskelig å vite om det her er snakk om horisontal eller vertikal dialektnivellering (Røsstad, 2009:125).

Vest for Lindesnes er kontakten med Kristiansand løsere, og her spiller byene Farsund og Flekkefjord fortsatt til dels viktige roller som sentrum for “sine” omkringliggende områder, slik som henholdsvis Lista og Kvinesdal. Det er ikke slik at tenåringer fra disse områdene i særlig grad reiser inn til Kristiansand for å “dra på byen” en lørdagskveld, eller for å gå på kino eller treffe venner. Kontakten er sånn sett relativt liten, selv om noen reiser til Kristiansand for å gå på videregående skole – da hovedsakelig fordi de ønsker å søke seg inn på et utdanningsprogram som ikke finnes i egen nærregion.

Skjekkeland viser i sin studie fra 2009 til at det i Kvinesdal er Flekkefjord som nok er den viktigste påvirkningskraften i dialektutviklinga. Dette er fordi man i Flekkefjord finner regionens lokalsykehus, og fordi mange unge kvindøler dagpendler til Flekkefjord for å ta videregående utdanning. Ungdom fra de indre delene av Kvinesdal bor i noen tilfeller på hybel i byen, og ukependler altså til Flekkefjord. Dermed får de venner i byen, og en del av dem deltar også på helgearrangementer i byen. Skjekkeland mener derfor det er naturlig at mange lokale trekk ved talemålet i Kvinesdal blir “avslipt” i møte med flekkefjorddialekten. Han nevner pronomensforma *mi* (i stedet for *me*), presensformer på *-e* i *a-verb* (som *kaste*, *frakte*), overgang til omlydsløse presensformer av sterke verb (som *kåmme* og *såve* i stedet for *kjeme* og *søve*), vekklegging av innskuddsvokal i sterke adjektiv (*ein rige mann* blir til *ein rig mann*), overgang til monoftongerte former i stedet for eldre tradisjonelle diftonger (*sol* og *time* i stedet for *soul* og *teime*) og overgang til kort vokal i ord som *gammal* og *kåmma* (i stedet for *gamal* og *kåma*) som eksempler på dette. Samtidig viser hans forskning at mange av informantene har negative holdninger til bymålet i Flekkefjord, og han mener det er spor av naboopposisjon mot denne dialekten (2009:218). Han viser til at det er mange særpregede “bygdemålsformer” som holder seg godt hos mange av informantene. Til slutt påpeker han også at endringene i kvinesdalsdialekten kan skyldes *indre språkfaktorer* i form av

systemforenkling (som når *kjeme* blir til *kåmme*), men at slik forenkling ofte blir forsterka av nabokontakt eller av et eventuelt overnasjonalt standardtalemål (2009:218).

Skjekkeland skriver også om talt bokmål eller standardtalemål som en mulig påvirkningsfaktor, og i likhet med Røsstad (2009:124) mener han at det kan ha en del å si når det gjelder “frekvente ordformer”. Eksempler på dette er at *møe* blir til *mye*, *nå(g)e* til *noe*, *he* blir til *har* og *gjenge* blir til *går* (Skjekkeland, 2009:219). Samtidig er det ifølge Skjekkeland lite som tyder på at standardtalemålet er noen påvirkningsfaktor når det gjelder strukturelle endringer i kvinesdalsdialekten. Herunder nevner han fortsatt manglende *r*-endelse i flertall av substantiv og i presens av verb, at infinitiv og svake hunkjønnsord i ubestemt entall fortsatt ender på *-a* i stedet for *-e* og at de ustemte plosivene *b*, *d*, *g* for *p*, *t*, *k* fortsatt holder seg godt (2009:219).

Vestover har Per Sigmund Sævik Bøe (2013) undersøkt talemålsutviklingen i Hå kommune, sør på Jæren i Rogaland fylke. Han konkluderer med at det skjer en endring av talemålet i kommunen i retning konvergens med stavangerdialekten, og at dette skyldes geografisk spredning fra Stavangerområdet. Dette til tross for at samfunnet i Hå kommune er relativt stabilt med hensyn til folketall og pendling. Charlotte Sol Ims (2010) har studert endringer i sandnesdialekten og hvorvidt disse er et resultat av påvirkning fra stavangerdialekten. Hun konkluderer med at flere markante trekk som skiller sandnesdialekten fra dialekten i Stavanger (men også dialektene på Sør-Jæren) fortsatt holder stand, og at flere av trekkene som *er* i endring også endrer seg nasjonalt slik at det er vanskelig å se hvilke prosesser det er som virker på dialekten. Som eksempler på dette nevner hun overgangen fra *kj-* til *sj-*uttale, samt at *ikt*-endelse i adjektiver og segmentering (*adle* i stedet for *alle*) er på vei ut av dialekten (2010:137).

Flekkefjord kommune ligger midt mellom Stavanger og Kristiansand, og det er ikke unaturlig å tenke seg at påvirkning *kan* komme fra begge disse sentra, selv om avstanden er forholdsvis stor og det ikke er stor kontakt mellom unge flekkefjæringer og ungdom fra disse byene.

6.0 FLEKKEFJORDDIALEKTEN OG SPRÅKLIGE VARIABLER I DENNE OPPGAVEN

Jeg vil i dette kapitlet presentere de språklige variablene som jeg undersøker i denne oppgaven. Før jeg gjør det, vil jeg kort presentere flekkefjorddialekten og den plassering i det norske “dialektlandskapet”.

Dialekten i Flekkefjord hører til det sørvestlandske *a*-målet, som igjen hører til det vestlandske dialektområdet. Det at dialekten er et *a*-mål, vil si at man finner *a*-endelse i infinitiv av verb, slik som *å kasta* og *å skriva* og i ubestemt form entall av svake hunkjønnsord, slik som *ei uga* og *ei veska*. I tillegg finner man ofte *a*-endelse i adjektivformer som *den fina veska*, *den svarta jakka* og *det stora fjellet*. (Skjekkeland 2005:54).

Flekkefjord hører med sin beliggenhet helt vest på Agder-kysten også til området som har skarre-*r* og bløte konsonanter. Dialekten har også et skille mellom han- og hunkjønnsbøyning av substantiver, slik det er i nynorsk, med *a* i hankjønnsord flertall og *e* i hunkjønnsord flertall; det heter for eksempel *to gutta* og *to jente*. Dialekten skiller seg også fra bokmål (både skriftlig og “talt”) ved at den har senkning av noen vokaler, slik som at kort *u* uttales *o* i ord som *gull* og *hund*.

I tillegg skiller dialekten seg fra talt bokmål i de fleste formene av personlig pronomener, inkludert de karakteristiske formene *åkke* og *åkka* eller *åkkas* i første person flertall.

Dette var bare en kort oversikt over sentrale trekk ved dialekten i Flekkefjord. Jeg vil videre gå gjennom de spesifikke variablene jeg har valgt å undersøke i denne studien, og si litt om hvorfor jeg har valgt nettopp disse.

Jeg har måttet velge ut noen språktrekk som jeg mener er viktige dialektmarkører, og som representerer en god bredde i dialekten. Felles for de fleste av disse er at de skiller seg markant fra standard østnorsk uttale og bokmål. Mange av disse er fonologiske, noen er morfologiske, mens andre igjen er leksikalske. Noen av språktrekkene jeg undersøker, vil være mer generelle og gjeldende for et større område, slik som for eksempel bruken av leniserte plosiver, som brukes i deler av både Rogaland, Vest-Agder og Aust-Agder, mens andre igjen vil være mer spesifikke for Flekkefjord. Denne studien tar ikke for seg eventuell

regionalisering av dialekten i området, og jeg har ikke mulighet for å si noe om endringer i retning av de nærmeste nabokommunene og byene. Men på bakgrunn av Larsens studie fra 1970, samt tilsvarende studier fra områdene både øst og vest for Flekkefjord, vil det likevel være mulig å si noe om endringer over tid – og hvorvidt de eventuelle endringene kan settes i sammenheng med endringer som skjer i de nærmeste større byene.

6.1 Fonologi: Lenisering av plosiver

Flekkefjord tilhører området man kaller “den bløde kyststripe”, og et markert trekk ved dialektene i dette området er de “bløte konsonantene”. Det vil si at plosivene *p/t/k* (oftest) etter lang vokal realiseres som *b/d/g*. Eksempler på dette er formene *ude*, *å koga* og *ei kaga*. Endringa har skjedd når opprinnelig korte plosiver står etter vokal, og Skjekkeland (2005:77) skriver at de ikke-leniserte formene *åte* (tallordet *åtte*) og *doute* (substantivet *datter*) som man finner i noen egdske dialekter og som altså hadde lang konsonant i norrønt, viser dette. Skjekkeland (2005:78) skriver også at det likevel finnes en del ord med kort konsonant som ikke har fått overgang til bløt konsonant (slik som *å prata*, *grepa* og *rak*), og at dette trolig skyldes at det er innlånte ord.

Man kan også høre lenisering av disse plosivene etter kort vokal, slik som i *å sidde* (*å sitte*), *nødda* (*nøtter*) og *pebbar* (*pepper*). Årsaken til dette kan være eldre stavelseskvantitet, det vil si at både vokal og konsonant var korte (Hanssen, 2010:182). Lenisering etter kort vokal er ikke like gjennomgående som etter lang vokal, men forekommer i enkeltord og i et større område enn det som har *b/d/g* etter lang vokal.

Studier viser at dette språktrekket er i ferd med å viskes ut flere steder, for eksempel i Kristiansand (Thomassen, 2013:62 og Grødem, 2016:97), og derfor syntes jeg det ville være interessant å finne ut av om så er tilfellet også i Flekkefjord. Dette er et veldig tydelig fonologisk trekk som de fleste i Norge, fra sør til nord, gjenkjenner som et typisk “sørlandsk” fenomen – selv om det er i bruk helt til i Midt-Ryfylke (Skjekkeland, 2005:78), som jo hører til det vi regner som Vestlandet.

Det er ikke utenkelig at denne overgangen har skjedd som et spredningsfenomen med utgangspunkt på de danske øyene, men det kan også ha skjedd som en selvstendig utvikling på norsk målområde, skriver Skjekkeland (2005:78).

Skjekkeland (2009:187) skriver også at denne overgangen ikke er produktiv lenger, og at man i dag sier *ei togrute*, *å teita ein skrue*, *datamaskin*, *tropevarme* og *apotek* – ikke *togrude*, *å teida*, *dadamaskin* og *aboteg*.

6.2 Fonologi: Senkning av vokalen *u* til *o* (a-omlyd)

Flekkefjorddialekten har tradisjonelt hatt senkning av flere vokaler. Senkning er et trekk hvor øvre, fremre vokaler blir senket til å bli realisert som dypere, mer åpne vokaler. Hanssen (2010:181) skriver at dette kan gjelde følgende vokaler: *i>e*, *e>æ*, *y>ø* og *u>o*. Han skriver samtidig at dette er noe som kan veksle fritt innen de enkelte dialektene.

Bakgrunnen for denne senkningen finner vi i synkoptida, det vil si i overgangen fra urnordisk til norrøn tid, ca. 5-700 år e.Kr.). Opprinnelig var dialektforskjellene i hele det skandinaviske språkområdet veldig små, men i løpet av denne perioden skjer det innovasjoner som gjør at man kan begynne å snakke om *vestnordisk* (norsk) på den ene sida og *østnordisk* (dansk og svensk) på den andre (Torp, 1998:36). I øst får vi en monoftongering (dette kommer jeg tilbake til nedenfor), mens vi i vest får en sterkere gjennomføring av omlyder enn i øst. A-omlyd fører til en senkning av de høye rotvokalene *i* og *u* til henholdsvis *e* og *o*.

I Flekkefjord har kort *u* tradisjonelt blitt uttalt som *o*. Eksempler på dette er ord som *goll* (*gull*), *honn* (*hund*) og *monn* (*mun*). Thomassens (2013) funn tyder på at senkning fra *u* til *o* er i ferd med å forsvinne ut av talemålet til unge kristiansandere. Jeg tror at denne senkningen kan oppleves som et nokså markant trekk som gir signaler om en tradisjonell dialekt, og at dette trekket dermed kan være under press også i Flekkefjord.

6.3 Fonologi: Senkning av vokalen *i* til *e* (a-omlyd) i ordet *til*

Man har i flekkefjorddialekten tradisjonelt også hatt senkning av *i* til *e* i flere ord. Prosessen bak denne senkningen er den samme som for senkning fra *u* til *o* (se ovenfor). Eksempler på dette er verbet *å vite* og substantivene *en bit* og *ei skive* som får uttalen *å veda*, *ein bede* og *ei skjeva* i tradisjonell flekkefjorddialekt. Mitt inntrykk er at dette fortsatt er de vanligste formene, men siden jeg ikke har treff på disse ordene i mitt materiale, har jeg valgt å fokusere på den frekvente preposisjonen *til*.

Også denne formen synes jeg skiller seg såpass markant fra bokmål og “standard østnorsk” uttale at det er interessant å se om den er under press eller om den fortsatt står sterkt i dialekten.

6.4 Fonologi: Senkning av vokalen y til ø (a-omlyd) i ordet *mye*

Mange dialekter har en utbredt senkning av vokalen y til ø. I Kristiansand har man for eksempel tradisjonelt sagt *løst* for *lyst* og *møe* for *mye* (Torp 1990:188). I Flekkefjord har ikke denne senkningen forekommet i mange ord, men i adjektivet *mye* har man tradisjonelt hatt en senkning til *møe*.

Jeg velger å ta med dette enkeltordet i min studie, fordi dette er et trekk som skiller seg tydelig fra bokmål og “standard østnorsk” uttale, og fordi senkning av y til ø i flere dialekter er et trekk som er i tilbakegang. Blant annet gjelder dette for trondheimsdialekten, der senkning av y til ø (f.eks. i ord som *lyst/løst*) er på vei til ut av dialekten hos unge mennesker (Hårstad, 2013:53). Denne utviklingen gjelder for øvrig også lydovergangen *i>e* i ord som *fisk*, *sikkert* og *sist*, der man tidligere bruke *e-lyd* (Hårstad, 2013:52).

6.5 Fonologi: Heving av vokalen a til e i presens av verbet *å ha* (i-omlyd)

Dialekten i Flekkefjord har tradisjonelt hatt *i-omlyd* i presens av verbet *å ha* (Larsen, 1970:99). Det vil si at presensformen *har* i dialekten uttales *he* (med nektingsformen *hekje/he ikkje*), selv om formene *har* og *harkje/har ikkje* også brukes. Også *i-omlyden* stammer fra synkoptida, og fører til at rotvokalene blir fremma, og at nye vokaler oppstår. I dette tilfellet er det en bakre *a* som blir fremma til en *e*, mens det for variabelen nedenfor er en bakre *o* som blir fremma til en *ø*.

Dette er et trekk som jeg oppfatter som ganske markert, da det skiller seg tydelig fra skriftlig bokmål og “standard østnorsk” - men også fra andre bymål i regionen og landet generelt. Dette er et trekk jeg kunne se for meg at mange går bort fra, nettopp fordi det oppleves som et nokså tradisjonelt og dialektalt trekk, og jeg synes derfor det ville være interessant å ta med i min undersøkelse.

6.6 Fonologi: Heving av vokalen *o* til *ø* i preposisjonen *over* (*i*-omlyd)

Også når det gjelder preposisjonen *over*, har man i Flekkefjord ofte fått omlyd og brukt formen *øve*. Larsen oppgir i sin studie at begge formene brukes (1970:108). Dette gjelder også i sammensetninger som *framøve*, *udøve* og så videre.

I likhet med omlyden i presens av verbet *å ha*, synes jeg også at omlyden i dette ordet er en form som skiller seg markant fra skriftspråket, og som jeg derfor syntes det var interessant å undersøke.

6.7 Fonologi: Heving av lang *æ* til *e* foran *r*-lyd

Et fonologisk trekk som skiller flekkefjorddialekten fra talt bokmål eller østnorske dialekter, er realiseringen av lang *æ* som *e*, spesielt når vokalen står i forbindelse med etterfølgende *r*. Her får man altså en heving av vokalen. Eksempler på slike ord er *lærer*, *kjære*, *hver* og *å være* som får uttalen *lerar*, *kjere*, *kver* og *å ver*.

Realisering av lang *æ* som *e* når den står i forbindelse med *r*-lyd, har tradisjonelt også vært et trekk ved dialekten i Kristiansand. Hansen (2007) skriver i sin masteroppgave om nettopp dette dialekttrekket, og hun finner at utviklingen går i retning av talt bokmål/standard østnorsk, der man går fra å uttale lang vokal som *æ* i stedet for *e*. Hun konkluderer med at utviklingen er kommet så langt at den snart vil være gjennomført i dialekten (Hansen, 2007:145). Eksempelvis nevner hun ord som *her* og *vær*, som begge tidligere ble uttalt med lang *e*-lyd, men som nå uttales med *æ*-lyd. Hun skriver også at lang *e* tradisjonelt opptrer som *æ* når den står etter en *r*, slik som i ordene *rev* og *drepe* som uttales *ræv* og *dræbe* (Hansen, 2007:21). Dette har derimot ikke vært en del av dialekten i Flekkefjord. Også i Stavanger har lang *æ*-lyd tradisjonelt vært lite eller ingenting brukt, men Omdal skriver at *æ* begynner å få plass ved siden av *e* i enkelte ord, slik som i adjektivet *svære* (Omdal, 1990:194).

Uttale av vokaler som avviker fra skriftspråket og “talt bokmål” er et dialekttrekk som jeg mener er forholdsvis markert, og jeg var derfor interessert i å høre hvorvidt dette er en uttale ungdom er i ferd med å legge av seg. Både Silje Thomassens og Eva Lin Hansens studier av talemålet i Kristiansand viser, som nevnt ovenfor, at dette språktrekket er på vei ut i denne dialekten (Thomassen, 2013 og Hansen, 2007).

6.8 Fonologi: Bruk av vokalen *u* i stedet for *o* i enkeltord

I Flekkefjord har man tradisjonelt brukt vokalen *u* i verb som *å bo* og *å tro*, selv om Larsen (1970:98) også oppgir formene med *o* i parentes. Det vanligste har likevel vært å uttale disse verbene *å bu* og *å tru*. Dette er en uttale som skiller seg markant fra bokmål og standard østnorsk, og som forbindes med bredere talemål og nynorsk skriftspråk. Jeg synes derfor det ville være interessant å se om dette trekket er på vei ut av dialekten hos unge flekkefjæringer.

Her har ikke forskjellen mellom bruk av *u*- og *o*-lyd noe med den *a*-omlyden jeg beskriver under 6.2 og 7.2 å gjøre, men den viser snarere til et gammelt skille mellom øst- og vestnordiske språk, der nynorsk tilhører den vestlige forma.

6.9 Fonologi: Sammenfall mellom *kj*- og *sj*-lyd

Dette er en utvikling der den palatale frikativ /ç/ (altså en *kj*-lyd) går over til å uttales som en postalveolar frikativ /ʃ/ (*sj*-lyd). Denne utviklingen er en av de mest omdiskuterte prosessene vi ser i Norge i dag. Talemålsundersøkelsen fra Bergen på 1970-tallet er en av de første store undersøkelsene som kommenterer denne overgangen, og siden har den spredd seg til store deler av landet.

Det at *kj*-lyden utgår og i stedet blir uttalt som *sj*, gjør blant annet at vi får ordpar som blir like (slik som *kjede* og *skjede*, *kyss* og *skyss*), og det er en utvikling som har gått svært fort i Norge. Dette gjelder store områder i landet, og er derfor ikke en utvikling som er spesifikk for Flekkefjord. Samtidig er det interessant å finne ut om dette sammenfallet har nådd også denne dialekten. Skjekkeland (2009:189) skriver at han i sin undersøkelse av talemålet til unge kvindøler ikke finner tegn til at det sammenfallet har kommet til Kvinesdal. Men han påpeker samtidig at han ikke har granska bruken av *kj*- og *sj*-lyden systematisk, og at han baserer sin konklusjon når det gjelder dette utviklingstrekket på stikkprøver.

6.10 Fonologi: *K* i framlyd i spørreord og det resiproke pronomenet *hverandre*

Bruken av *k/kv* i framlyd brukes i størstedelen av norske dialekter. *K* i framlyd er også et av de markante skillene mellom nynorsk og bokmål skriftspråk, og det står dermed i en kontrast til bokmål og "standard østnorsk". Det kan også virke som om dette er et trekk som mange legger fra seg hvis de flytter til Oslo-området eller hvis de opptrer i media.

Tradisjonelt har man i flekkefjorddialekten brukt spørreordene *kå, kåssen, kåffår* for *hva, hvordan* og *hvorfor*, mens det resiproke pronomenet har blitt uttalt *kverandre* eller *hverandre*. Når det gjelder spørreordet *hvem*, har dette blitt uttalt både som *hvem* og *kem*. Også i andre ord kan man få *k* i framlyd. For eksempel har *hvit/hvitt* tradisjonelt blitt uttalt som *kvid/kvitt*.

6.11 Fonologi: Senkning av vokalen *o* til *å* i ordet *noe*

Tradisjonelt har man i Flekkefjord sagt *någe* eller *nåe* i stedet for *noe* og *någen* eller *nåen* i stedet for *noen*. Larsen skriver at den yngre formen *nåe* vinner fram i bykjernen på bekostning av *någe*, og han nevner ikke formen *noen* i det hele tatt.

Skjekkeland (2009:74, 205) skriver bl.a. om denne endringen i kvinesdaldialekten, og han velger å kategorisere dette som en leksikalsk endring. Han setter derimot opp formen *någe* på den ene sida mot formene *nåe* og *noen* på den andre sida.

Jeg har i denne oppgaven ikke lagt vekt på om informantene bruker formen med eller uten *g* (*någe* eller *nåe*), men heller på om de bruker *å*- eller *o*-lyd i ordet. Jeg velger å se på formen *noe* som en påvirkning fra bokmål og fra standard østnorsk uttale, i likhet med andre frekvente ord som *mye* (for *møe*), *hver* og *hverandre* (for *kver* og *kverandre*).

6.12 Fonologi: Diftongering i enkeltord

Et av trekkene jeg velger å ta med i denne undersøkelsen er diftongering av vokalen *i* i verbet *å si*. Dette verbet uttales tradisjonelt *å sei* (infinitiv) – *han seie* (presens) i flekkefjorddialekten. I og med at denne oppgaven, og forskningssamtalene med informantene, dreier seg om språk og dialekt, er dette et verb som alle informantene har treff på. Dialekten har også tradisjonelt hatt diftongering av vokalen *e* til *ei* i ord som *en* og *hel* (*ein* og *heil*).

Opprinnelig brukte man diftongene *ei*, *au* og *øy* over hele det skandinaviske eller norrøne språkområdet, men i løpet av vikingtida skjer det en del språklige innovasjoner som gjør at man kan begynne å snakke om større dialektforskjeller mellom vestnordiske og østnordiske talemål. Mens man i vestnordisk (norsk) får en sterkere gjennomføring av *i*- og *u*-omlyd, får man i østnordisk (dansk og svensk) monoftongering av de gamle diftongene. *Ei*, *au* og *øy* går over til å bli uttalt som *e* eller *ø* – for eksempel blir *stein*, *hauk* og *øy* over til å bli uttalt *sten*, *høg/hök* og *ø/ö* (Torp, 1998:39). Monoftongering er gjennomført i dansk og i store deler av

det svenske området, og siden norsk bokmål jo er en “fornorsket” utgave av dansk skriftspråk, var det lenge slik at man brukte monoftonger også i bokmål (eller riksmål, som det het fram til 1929) og skrev *ben* og *røk* for *bein* og *røyk*. Selv om man i standard østnorsk eller folkelig oslodialekt ikke har monoftongering i talemålet, vil man allikevel uttale noen ord uten diftong – for eksempel ordene jeg har plukket ut i denne undersøkelsen; nemlig *å si* og *hel/hele*.

Diftongering forbindes med nynorsk og “bredere” dialekter, og kan tenkes å være et trekk som er under press fra et eventuelt standardtalemål med utgangspunkt i talt bokmål og østnorske dialekter.

6.13 Morfologi: A-mål

Flekkefjord tilhører det vestnorske *a*-målet som strekker seg fra Indre Sogn til Lista i Vest-Agder, rett øst for Flekkefjord (Skjekkeland, 2005:54). Dialekten tilhører området der historisk *a* i trykklett stilling er bevart både i infinitiv, svake hunkjønnsord og andre ordtyper. Infinitiv uttales for eksempel *å svara*, *leva*, *komma*, *legga* og *å bita*. (Selv om vi finner noen få unntak der man får apokopering, som i verbene *å ver* (*å være*), *å spørr* (*å spørre*) og *å gjørr* (*å gjøre*) (Larsen, 1970:73). Svake hunkjønnsord heter *ei uga*, *stua* og *ei kåba*, *jenta*. (Hanssen, 2010: 171).

Vi får også ofte *a*-endelse i samsvarsbøyning av adjektiver, slik som i *det stora fjellet*, *den dyra jakka* og i adverb som *heima*, *gjerna* og *mesta* (Skjekkeland, 2005:54). Det er også en observasjon at man i flekkefjorddialekten konsekvent får *a* i gradbøyning av adjektiver (*finare*, *dyrare*, *lettare*) og i endelsene av en del substantiver – deriblant person- og yrkesbetegnelser (*dattar*, *malar*, *ledar*).

6.14 Morfologi: Han- og hunkjønnsbøyning av substantiver

I nynorsk skriftspråk skiller det mellom bøyningen av han- og hunkjønnsord i flertall. Hankjønnsord får *a* i bøyningsendelsen, mens hunkjønnsord bøyes med *e*. Det heter *gutar* og *gutane* i hankjønn, mens det heter *jenter* og *jentene* i hunkjønn. Dette skillet har man tradisjonelt også hatt i flekkefjorddialekten, selv om den siste endelsen i ordene faller bort i denne dialekten. Det heter altså tradisjonelt *flere gutta* og *alle guttan*, *flere jente* og *alle jenten* i dette området.

Man skal ikke reise langt østover før skillet i han- og hunkjønnsbøyning i flertall ikke lenger er i bruk. Dette gjelder området fra Lista i vest, der man sier *flere både - alle bådan* i hankjønnsord og *flere skåle – alle skålan* i hunkjønnsord (Sandøy, 1990:83). I Kristiansand har både hankjønns-, hunkjønns- og mange intetkjønnsord fått endelsen *-ar* i ubestemt form flertall og *-ane* eller *-an* i bestemt form flertall. (Christoffersen, 1990:188) Det ville kanskje ikke være helt unaturlig om denne forenklingen skulle skje også i Flekkefjord? I dialektene vest for Flekkefjord skilles det mellom han- og hunkjønnsendelser i flertall, og i Egersund har man til og med delt hunkjønnsbøyning med ulike endelser for svake og sterke hunkjønnsord. Der heter det *solæ* og *viså* for *sola* og *visa* (Sandøy, 1990: 81). I Sandnes og Stavanger har man udelt hunkjønnsbøyning, slik man har det i Flekkefjord. (Omdal, 1990:194).

6.15 Morfologi: Flertallsendinger i substantiv

Flekkefjord er en del av det området der man tradisjonelt har fått bortfall av trykklett *-r* i flertallsendelsene av substantiv. Mens man i skriftspråket (følgende eksempel er på bokmål) skriver for eksempel *jenter/gutter* og *jentene/guttene* i henholdsvis ubestemt og bestemt form flertall, bruker man i Flekkefjord de apokoperte formene *jente/gutta* og *jenten/guttan* for henholdsvis han- og hunkjønn.

Forskning kristiansanddialekten har vist at mens den opprinnelige formen i bestemt form flertall er endelsen *-ane*, har man over lang tid sett en utvikling i retningen av den apokoperte formen *-an* (Johnsen, 1942 og Thomassen, 2013). Dette er interessant, i og med at utviklingen av dialekten på dette punktet *ikke* går i retning av talt bokmål eller standard østnorsk – men heller andre veien; at bydialekten tar inn former fra omkringliggende områder, slik som Søgne (Thomassen, 2013:56). I ubestemt form av flertall har man fortsatt *r*-endelse i Kristiansand.

Vestover har skillet tradisjonelt gått mellom Sandnes og Stavanger, der man i Sandnes sier *hesta* og *jente* i ubestemt form av flertall, mens man i Stavanger sier *hestar* og *jenter* (Omdal, 1990:194). Her har man altså en situasjon der dialekten i de to større byene Kristiansand og Stavanger, samt skriftspråket (med unntak av ubestemt form flertall av intetkjønn på nynorsk), har *r*-endelse i ubestemt form flertall av substantiver, mens man i området mellom disse byene har bortfall av denne. Kanskje kunne man tenke seg at dette dialekttrekket dermed er under press?

6.16 Morfologi: Bortfall av trykklett *r*-endelse i presens av verb

Området mellom Stavanger og Kristiansand tilhører den store delen av Norge der man får bortfall av *r*-endelse i presens av verb. (Skjekkeland, 2005:87, 221). Det heter for eksempel at *eg bu i Flekkefjord* og *han kaste ballen*. Samtidig finnes det unntak fra regelen, og disse verbene lister Larsen opp i sin kartlegging av dialekten (Larsen, 1970:73). Dette gjelder få verb, og disse kommer jeg ikke til å studere nærmere i denne undersøkelsen.

6.17 Morfologi: Bøyningsformer med vokalskifte og to stavelser i enkelte sterke verb med *a* eller *å* i stammen

Noen sterke verb med vokalene *a* og *å* i stammen, kan i flekkefjorddialekten få en alternativ bøyning med vokalskifte og to stavelser i presens og/eller i partisippformene. To av disse, verbene *å få* og *å gå*, var opprinnelig reduplikasjonsverb i urnordisk (Haugen, 2006:175). Disse verbene hadde to stavelser i preteritum entall, og de hadde samme vokalkvalitet i infinitiv/presens og perfektum partisipp. De andre verbene som i flekkefjorddialekten kan få en alternativ bøyning av samme slag, er *å ta*, *å dra*, *å slå* og *å stå*, og disse hører til den sjettede avlydsrekke av sterke verb (Haugen, 2006:190-191). Alle disse seks verbene jeg her nevner hadde *a* i stammen i norrøne språket.

Også Larsen (1970:84) påpeker at verbene *å få* og *å gå* opprinnelig var reduplikasjonsverb, og han oppgir følgende bøyning for disse verbene, samt for de fire andre verbene jeg nevnte ovenfor:

Å få	får/fer	fekk	har fått/fenge
Å gå	går/gjenge	gjekk	har gått/gjenge
Å dra	drar/drege	dro/drog	har dratt/dreie
Å ta	tar/tege	tog	har tatt/teie
Å slå	slår/sler	slo	har slått/sleie
Å stå	står/stenne	sto	har stått/steie

Som vi ser, oppgir Larsen to alternative former for bøyninga av disse verbene i presens og perfektum partisipp. Han skriver ikke noe om hvor vanlige de to formene var i dialekten da han foretok sin undersøkelse.

Tre av disse verbene har i nynorsk i dag alternative former med *e* i perfektum partisipp. Man kan skrive *har slått* eller *slege*, *har dratt* eller *har drege* og *har tatt* eller *har teke*. I presens kan man bruke former med *e* i verbene *å dra* (*dreg*) og *å ta* (*tek*).

Jeg har ikke inntrykk av at dette er noe som er veldig mye brukt i den sentrale flekkefjorddialekten i dag, og det skal bli interessant å se om disse tradisjonelle formene fortsatt er i bruk i ungdommenes talemål.

6.18 Leksikon: Pronomen i 1. person flertall

Flekkefjordsdialekten har tradisjonelt *eg* i førsteperson entall og den sørlandske bymålsformen *mi* i første person flertall, subjektsform (Sandøy, 1990:83). (Dette gjelder sentrale områder av kommunen – ellers brukes ofte *me*). I tredjeperson brukes *han*, *ho* og *det* i entall, mens man i flertall sier *dei* eller *di*. Her skiller ikke dialekten seg nevneverdig fra omkringliggende områder eller fra skriftspråket. På et par områder skiller dialekten seg derimot i stor grad fra skriftspråket. Det gjelder i objektsform av førsteperson flertall, der man (i likhet med i Eigersund i vest, samt i Lund, Kvinesdal og Farsund kommuner) sier *åkke*, og i andreperson flertall, der man bruker *dåkke* både i subjekts- og objektsform. Som eiendomspronomen brukes formene *åkka/åkkas* og *dåkka/dåkkas* (Sandøy, 1990:83).

Siden disse pronomenformene i dette geografiske området skiller seg markant fra skriftspråket, kunne man kanskje forvente at disse pronomenformene er under press. Spesielt *åkke* er en form som mange ellers i landet har problemer med å forstå, og bare utfra det jeg selv har sett og hørt, er dette et trekk som raskt erstattes med *oss* når flekkefjæringer flytter ut fra kommunen, eller når de intervjues på radio eller TV. Min opplevelse er likevel at i Flekkefjord (i likhet med i nabokommunene) lever *åkke* og *åkka* videre i beste velgående, og jeg ser ingen tegn på at dette språktrekket er i ferd med å forsvinne. Omland (2009:128) skriver i sin masteroppgave om listadialekten at de tradisjonelle pronomensformene *mi*, *åkke* og *dåkke* også holder seg godt hos ungdom fra Lista.

6.19 Liste over språklige variabler i denne undersøkelsen

Her følger en oversikt over de språklige variablene jeg har undersøkt i denne studien:

Fonologiske variabler	Lenisering av plosiver
	Senkning av vokalen <i>u</i> til <i>o</i> (a-omlyd)
	Senkning av vokal fra <i>i</i> til <i>e</i> i adj. <i>til</i> (a-omlyd)
	Senkning av vokal fra <i>y</i> til <i>ø</i> i prep. <i>mye</i> (a-omlyd)
	Heving av vokal fra <i>a</i> til <i>e</i> i verbet <i>å ha</i> (i-omlyd)
	Heving av vokal fra <i>o</i> til <i>ø</i> i prep. <i>over</i> (i-omlyd)
	Uttale av lang <i>æ/e</i> i forbindelse med <i>r</i>
	Bruk av vokalen <i>u</i> i ord som <i>å bo</i> og <i>å tro</i>
	Sammenfall mellom <i>kj-</i> og <i>sj-lyd</i>
	<i>K</i> i framlyd av spørreord og det resiproke pronomenet <i>hverandre</i>
	Senkning av vokalen <i>o</i> til <i>å</i> i ordet <i>noe</i>
	Diftongering i verbet <i>å si</i>
Morfologiske variabler	A-mål
	Skille mellom han- og hunkjønnsbøyning av substantiv i flertall
	Bortfall av endelse i flertallsformene av substantiver
	Bortfall av trykklett r-endelse i presens av verb
	Bøyningsformer med vokalskifte og to stavelser av visse verb med <i>a</i> eller <i>å</i> i stammen
Leksikalske variabler	Pronomen 1. pers. pl, subjektsform (<i>vi/mi</i>)
	Pronomen 1. pers. pl. objektsform (<i>oss/åkke</i>) + eiendomspronomenet av 1. pers. flertall (<i>vår/åkka</i>)

7.0 PRESENTASJON AV RESULTATER

I dette kapitlet vil jeg presentere de språklige resultatene fra min undersøkelse. Resultatene hentes fra den kvalitative forskningssamtalen mellom undertegnede og den enkelte informant (jf. kap. 4.5.2). Samtalen tok utgangspunkt i en rekke spørsmål (se vedlegg), men jeg prøvde å

la informantene snakke så fritt som mulig. Samtalen handlet om deres opplevelse av å vokse opp i Flekkefjord, om deres forhold til byen, deres framtidsplaner og hvilke tanker de gjorde seg om eventuelt å flytte bort fra hjembyen. Samtalen dreide seg også om dialekter, og vi snakket blant annet om hva de syntes om egen dialekt og om hva som kjennetegnet den, om det var dialekter i landet de likte godt eller mindre godt, deres syn på “standard østnorsk” og på endring av og bruk av dialekt. Mot slutten av samtalen viste jeg dem et utvalg bilder (se vedlegg) som bevisst var valgt ut for å få elevene til å benytte bestemte ord og bøyningsformer.

Jeg legger fram hver enkelt språklig variabel og presenterer funnene fra samtalen i tabeller, samt med utfyllende kommentarer om forekomsten hos de forskjellige informantene. Utformingen av tabellene kan variere noe avhengig av hva som skaper et mest mulig oversiktlig bilde av resultatene. Til hver variabel refererer jeg også til Erling Georg Larsens studie fra 1970 og sammenligner med hans funn.

I neste kapittel skal jeg analysere resultatene og forsøke å si noe om hva som kan være med på å forklare disse.

7.1 Fonologi: Lenisering av plosiver (“bløte konsonanter”)

Tabellen viser en samlet bruk av lenisering av plosiver; det vil si at *p/t/k* realiseres som *b/d/g*.

Lenisering av plosiver			
Ikke-leniserte plosiver	p	t	k
Leniserte plosiver	b 12 stk	d 12 stk	g 12 stk

Som vi ser av tabellen, er bruken av de bløte konsonantene *b/d/g* for *p/t/k* gjennomført hos alle de tolv informantene i undersøkelsen. Jeg vil presisere at dette ikke betyr at harde konsonanter aldri forekommer hos informantene. Grødem (2016) skriver om lenisering blant ungdom i Kristiansand, og hun fordyper seg *utelukkende* i dette språklige trekket. Hun undersøker bruken av lenisering i innlydsord, utlydsord og sammensatte ord, i tillegg til i typiske “tradisjonsord” (som *båten*, *måka*, *reker*) og ord som tilhører “voksensfæren” (som *oppholdstillatelse*, *landbruket* og *likestilling*). Jeg har ikke gått like grundig til verks i denne oppgaven når det gjelder dette språktrekket, i og med at jeg undersøker så mange språklige

variabler. Det er derfor mulig at noen av mine informanter også ville finne på å bruke hard konsonant i noen slike ord, men det forekommer altså ikke i mitt materiale.

Lenisering av plosivene ser man helst i forbindelse med lang vokal, og dette er det mange eksempler på blant mine informanter. Informant 6j sier for eksempel at “Ja, det e veldig greit å bu her, det e så *lide*” og “i en stor by må du gå ront i alle slags *gade* for å finna ting”, mens informant 11g sier at “dar e jo sikkert mye mer *muligheda* å ting å gjørr i større bya, men ...” og at “eg kan godt komma *tebage* her au”.

Når informantene ble bedt om å beskrive hva de så i bilde nr. 5, brukte samtlige informanter leniserte plosiver i form av formuleringer som “det e ein som *bage* ei *kaga*” eller at “han lage *mad*”. Til bilde nr. 7 svarte samtlige informanter at de så *spigar* i bildet.

Lenisering av plosiver i forbindelse med kort vokal er sjeldnere, men forekommer også i mitt materiale. Fem av mine informanter sier, når de blir bedt om å beskrive hva de ser i bilde nr. seks, at det “e ein mann som skjere opp *kjødd*”. Fire informanter sier *kjød*. To av informantene, begge jenter, sier *skjøtt*, og skiller seg dermed fra flertallet både når det gjelder leniseringen etter kort vokal og når det gjelder uttale av kj-lyden. Den siste av informantene (informant 5g) sier ikke ordet *kjøtt* i sin gjennomgang av bildene, og blir dermed ikke en del av statistikken for lenisering av konsonanter i forbindelse med kort vokal.

Når jeg i intervjuene spør mine informanter om hva som er typisk for eller kjennetegner flekkefjorddialekten, er det ingen av de tolv som nevner “bløte konsonanter” som et slikt trekk. Det kan selvsagt skyldes at dette er et trekk som brukes i et relativt stort område, og som de dermed ikke regner som særskilt for dialekten i Flekkefjord. Vi snakket i intervjuene litt om de nærmeste storbyene Kristiansand og Stavanger, hvor man jo også tradisjonelt har brukt leniserte plosiver, og det er klart at i denne forbindelse blir ikke dette dialekttrekket spesielt for flekkefjorddialekten. Uansett er dette ikke noe som informantene nevner når de blir spurt om å kommentere markerte trekk for sin egen dialekt.

Jeg kan ikke slå fast ut fra bare tolv informanter at de bløte konsonantene holder seg godt i Flekkefjord, men blant disse språkbrukerne er i alle fall bruken gjennomgående. Dette stemmer også overens med min oppfatning av dialekten i Flekkefjord.

I Kristiansand har man sett en utvikling gjennom mange år der de bløte konsonantene er på vei ut av dialekten. Thomassen finner i sin studie fra 2013 at kun 4 av 12 informanter konsekvent bruker leniserte plosiver (Thomassen, 2013:62). Grødem (2016) funn viser det samme. I Kvinesdal, derimot, finner Skjekkeland (2009:188) at de bløte konsonantene har en nokså trygg stilling i språket hos de unge. Men han kommenterer samtidig at lenisering av plosiver ikke lenger er et produktivt trekk, der nye ord i språket får denne overgangen, og at det derfor vil bli spennende å følge utviklinga framover.

Erling Georg Larsen skriver ikke spesifikt om lenisering av plosiver i sin studie fra 1970, men han slår i innledningen fast at “Vårt bymål hører også til den “bløte kyststripe”, og har fått overgangene $p/t/k > b/d/g$ (som i *gaba, fløde, kaga*)” (Larsen, 1970:7). Jeg kan bare anta at dette har vært et så utbredt og stabilt trekk ved dialekten at det ikke er noe han har funnet det nødvendig å greie nærmere ut om.

7.2 Fonologi: Senkning av *u* til *o* (a-omlyd)

Tabellen viser en samlet oversikt over informantenes realisering av kort *u* som *o*, altså en senkning av vokalen.

Senkning fra <i>u</i> til <i>o</i>	<i>u</i>	<i>o</i>
Gutter	*	6
Jenter		6

* Informant 12g uttalte gjennomgående kort *u* som *o* – men hadde to unntak. Han uttalte bynavnene *Farsund* og *Haugesund* med tydelig *u*-lyd. Dette kan kanskje skyldes at vokalen her opptrer i egennavn, og at man derfor kan tenkes å avvike fra vanlig dialektuttale? Informanten har også bodd en kortere periode i Haugesund, og dette kan ha vært med på å forme hans uttale av dette bynavnet.

Bortsett fra disse to unntakene fra én av informantene, er kort *u* gjennomført realisert som *o* blant informantene i min studie. Det er lite som tyder på at dette språktrekket er på retrett i Flekkefjord. Informant 5g sier at “di fleste bu *ront* her” (om hvor de fleste vennene hans bor) og “det e *igronnen* det” som bekreftelse på et spørsmål jeg stilte. I bilde nr. 1 (se vedlegg) forklarte alle de tolv informantene at de så en “*honn* som he/har någe/noe i *monnen*”.

Informant 1j sier for eksempel at “Eg ser fire gutta som lege me ein *honn*, å det ser ud som at *honnen* springe med nåe i *monnen*, men e vettkje heilt kå det e for nåe”,

I Kristiansand ser det ut som om dette er et språktrekk om er på vei ut av dialekten. I Silje Thomassens studie av dialekten er det kun to av tolv informanter som har en senkning av vokalen *u* til *o* (Thomassen, 2013:73), mens hun viser til at det i tidligere studier har vært en langt høyere forekomst av senkning, og at det må ha vært normalen i folkemålet i Kristiansand. Studien hun refererer til er Arnulf Johnsens (1942) kartlegging av Kristiansands bymål i perioden 1935-1942.

Senkning av vokaler, som at *hund* og *gull* uttales *hond* og *goll* er ikke nevnt når jeg spør informantene om hva de mener er typiske trekk ved dialekten.

Larsen skriver i sin kartlegging av flekkefjorddialekten om *u*-lyden at “den korte vokalen blir imidlertid svært ofte *o*”, og kommer med eksemplene *foll* for *full* og *boss* for *buss*.

7.3 Fonologi: Senkning av *i* til *e* i preposisjonen *til* (a-omlyd)

Tabellen viser en samlet oversikt over senkning fra *i* til *e* i ordet *til*.

Senkning fra <i>i</i> til <i>e</i> i ordet <i>til</i>	Til	Te
Gutter	-	6
Jenter	-	6

Alle informantene uttaler ordet *til* som *te*, og har dermed en senkning i vokalen i dette ordet. Dette er gjennomført, og det er ingen unntak. Når det gjelder faste uttrykk eller sammensatte ord der *til* inngår, er det litt variasjon i realiseringen av lyden. Formen *tebage* brukes av alle de informantene som sier dette ordet. Det samme er tilfellet med uttrykket *te og med*. I ordet *tilbringe*, derimot, som to av informantene bruker i sitt intervju, uttales ordet uten senkning. Dette kan ha å gjøre med at undertegnede selv brukte uttalen *tilbringe* (presensform av verbet) da jeg stilte dem spørsmålet de så svarte på, og det er derfor en mulighet for at de kunne ha sagt *tebringe* i en annen sammenheng. Det er også mulig at dette er et ord man helst bruker som voksen, eller som man lærer seg å bruke litt senere i livet enn man lærer å si *tebage* og *te og med*, og at det dermed er lettere å ty til den mer bokmålsnære formen *tilbringe*.

Larsen oppgir kun formen *te* i sin presentasjon av preposisjoner i flekkefjorddialekten (Larsen, 1970:108).

7.4 Fonologi: Senkning av *y* til *ø* i adjektivet *mye* (a-omlyd)

Tabellen viser en samlet oversikt over uttalen av ordet *mye/mø(j)e*.

Senkning fra <i>y</i> til <i>ø</i> i ordet <i>mye</i>	Mye	Møe
Gutter	4	2*
Jenter	6	-

* Informant 5g veksler mellom å si *møe* og *mye*.

Kun én av de tolv informantene (9g) realiserer *y*-lyden som *ø* i min undersøkelse. Jeg skal være forsiktig med å konkludere på bakgrunn av kun tolv informanter, men dette kan muligens tyde på at vi her ser en endring i dialekten i retning en skriftspråksnær uttale; i alle fall når det gjelder dette enkeltordet. Dette stemmer godt med hva Skjekkeland (2009:205) finner i sin undersøkelse av dialekten blant ungdom i Kvinesdal. I hans materiale er det et flertall (56,1 %) av informantene som bruker formen *mye*, mens resten (43,9 %) sier *møje*.

Larsen nevner *kun* formene *møe/møje* i sin oversikt over adverb i flekkefjorddialekten (Larsen, 1970:101), mens han i oversikten over adjektiv (1970:53) oppgir både *møe* og *mye* som alternative former. Hvorfor han har gjort det slik, skriver han ingenting om. Samtidig påpeker blant andre Hanssen (2010:181) at senkning av korte vokaler ofte har vekslet fritt i de enkelte dialektene på Sørlandet, og det er ikke unaturlig å tro at dette har vært tilfellet også i Flekkefjord.

7.5 Fonologi: Heving av vokalen *a* til *e* i presens av verbet *å ha* (i-omlyd)

Tabellen viser en samlet oversikt blant mine informanter over bruken av i-omlyd i presens av *å ha*.

Omlyd i presens av <i>å ha</i>	<i>Har</i>	Veksling	<i>He</i>
Gutter	-	3	3
Jenter	-	3	3

Som vi ser av tabellen, fordeler informantene seg veldig jevnt når det gjelder bruk av de to formene hvis vi ser resultatet opp mot kjønn. Halvparten av guttene og halvparten av jentene holder seg kun til formen *he*, mens den andre halvparten av informantene veksler mellom å bruke formene *he* og *har*.

Informant 2j forteller at “*det e jo et veldig greit nabolag eg he vokst opp i*”, mens informant 9g sier at “*eg he mye familie som ikkje bu i byen*”. Informant 10g er blant de seks som veksler mellom de to formene. Han sier blant annet at “han eine gutten har på seg ein oransje gensar” (om det ene bildet i siste del av intervjuet), men at han “he ein bestefar som ofte e på besøg”. Informant 6j veksler også, og sier blant annet at “hvis det e sånne butikka de ikkje he her, så ...” og “av å te så he de ikkje de samme endingan (om dialekten til besteforeldrene)”, men “eg harkje så mange ... eh ...” (når hun snakker om venner fra andre byer) og “egentlig så har eg ikkje lest så veldig mye”.

Når det gjelder bruk av nektingsformen *hekje* (en sammentrekning av *he* og *ikkje*), har jeg tre treff (4g, 5g og 6j). Det er én av informantene i mitt materiale som bruker formen *harkje* (6j). Formene *he ikkje* og *har ikkje* uttalt i to separate ord har jeg ingen treff på, men det betyr selvsagt ikke at de ikke er i bruk i dialekten. Jeg vil anta at det har mer med sammenhengen å gjøre – om man skal konstatere eller presisere noe, er det kanskje mer naturlig å legge trykk på hvert av de to ordene.

Larsen skriver i sin studie at verbet *å ha* bøyes slik: *Å ha – he (har) – hadde – hatt*. Her oppgir han altså omlydsformen *he* som den vanligste i dialekten, samtidig som at *har* oppgis som alternativ form (Larsen, 1970: 99). Dette tyder altså på at begge formene har vært i bruk i dialekten i lang tid, og det er dermed ikke noen revolusjonerende utviklingsprosess vi her ser tegn til.

7.6 Fonologi: Heving av vokalen *o* til *ø* i preposisjonen *over* (i-omlyd)

Tabellen viser en samlet oversikt over bruken av formene *over* og *øve* blant informantene.

I-omlyd i ordet <i>over</i>	Over	Øve
Gutter	1	4*
Jenter	-	6

*Jeg har ikke fått treff hos informantene 9g og 10g på ordet *over/øve*. Informant 10g bruker formen *øvealt* ved en anledning, og jeg setter ham derfor opp i kolonnen for formen *øve*. Informant 9g utgår fra denne tabellen, og det forklarer hvorfor det bare er fem gutter representert i denne tabellen.

I flekkefjordsdialekten har man tradisjonelt fått *i*-omlyd i preposisjonen *over*, slik at den uttales *øve*. Dette gjelder også i sammensetninger slik som *framøve*, *vestøve* og *øvegang*. I min undersøkelse har jeg elleve treff på ordet *over* (eller ord der over inngår), og av disse er det ti informanter som bruker uttalen *øve*, og kun én (12g) som sier *over*.

Larsen skriver i sin kartlegging av dialekten at både *over* og *øve* er i bruk, og at begge disse formene brukes i sammensetninger som *udøve*, *oppøve*, *sørøve* og så videre.

7.7 Fonologi: Uttale av lang æ som e foran r-lyd

Dette språktrekket er det hvor jeg ser størst variasjon på intraindividuell plan. Jeg synes derfor det er interessant å presentere funnene på en noe mer detaljert måte enn det jeg har gjort ved de andre variablene. Substantivet *kjæreste/kjærestepar* og verbet *å skjære* opptrer hos så godt som alle informantene, siden jeg i siste del av intervjuene brukte ei bildeliste som grunnlag for samtalen. I to av disse bildene er det naturlig å nevne nettopp disse ordene.

Gjennomgående bruk av æ

Informant 1j sier *kjærestepar*, *skjære*, *hær** (se egen kommentar nedenfor)

Gjennomgående bruk av e

Informant 2j sier *kjerastepar* og *skjere*

Informant 3j sier *å ver*, *kjerasten* og *skjere*

Informant 5g sier *kjerasta* og *skjere*

Informant 6j sier *leraran* og *lert* (for at han “*har lært*”), *skjeraste* og *skjerebrett*

Informant 9g sier *kjerasta* og *skjere*

Veksler mellom bruk av æ og e

Informant 4g sier *skjere* og *kjerastepar*, men at han skal *ud i lære* og *flekkefjæring*

Informant 7j sier *ver med*, *her*, *der*, *skjere*, men *kjærestepar*

Informant 8j sier *skjere*, men *å vær* og *sjæraste*

Informant 10g sier *skjere*, men *kjærastepar*

Informant 11g sier *ver med*, *skjere*, men *kjærastepar*

Informant 12g sier *skjere*, men *vær med* og *kjærasta*

Uttale av <i>e/æ</i> i forb. med <i>r</i>	Uttalt som <i>æ</i>	Veksling	Uttalt som <i>e</i>
Gutter	-	4	2
Jenter	1*	2	3

* Informant 1j setter jeg opp med gjennomført bruk av lang *æ*-lyd i forbindelse med *r*-lyd.

Samtidig må jeg bemerke at det ved et par anledninger er vanskelig å avgjøre helt sikkert om hun bruker *e*- eller *æ*-lyd i ord som *her*. Hun har for øvrig også gjennomført bruk av formen *e* (i stedet for *ær*) i presens av *å være*, så hun har ikke gått så langt som å skifte ut et så tradisjonelt dialekttrekk. Jeg mener det også er naturlig å nevne at hun veksler mellom pronomensformene *eg*, *e* og *æ* i første person, selv om det ikke er noen *r*-lyd i dette ordet.

Her ser man at fem av informantene har en gjennomført bruk av *e*-uttale, mens kun én av dem har, i alle fall i mitt materiale, gjennomført bruk av *æ*-uttale (merk for øvrig kommentaren i ovenfor). De resterende seks informantene, altså 50 % av utvalget, veksler mellom en *e*- og *æ*-uttale i slike ord. Her ser man altså eksempler på intraindividuell variasjon (jf. kap. 6.2.3).

Det var under intervjuet med informant 7j at jeg først ble bevisst denne vekslingen mellom de to formene. Jeg la merke til at hun snakker om *kjærasten* sin og *kjærasteparet* i den vedlagte bildelista mi. Jeg spurte henne da, etter at alle spørsmål og bilder var gjennomgått, om hun hadde noen tanker om hvorfor hun brukte *æ*-lyden i ordet *kjæraste*. Dette hadde hun ikke tenkt over, men hun kom fram til at hun nok syntes at *kjærast* hørtes litt finere ut enn det hun oppfattet som det bredere *kjerast*. Blant de seks informantene som veksler mellom en *æ*- og en *e*-uttale er det fem av dem som bruker *æ*-lyden i ordet *kjærast* og kun én som sier *kjerast*. Det kan tenkes at dette er et litt spesielt ord, og at det er flere av informantene som føler at det høres litt for "bredt" ut med *e*-lyd, men dette har jeg ikke forutsetninger for å fastslå.

Larsen skriver ikke spesifikt om dette fenomenet i sin studie, men i sin gjennomgang av sterke verb skriver han blant andre verbene *å skjære*, *å bære* og *å være* med *e*-lyd (Larsen,

1970: 82). I sin gjennomgang av vokalsystemet i dialekten beskriver han denne *e*-lyden som “en åpen *e*-lyd som ligger mellom *e* og *æ*. Den er lang f.eks. i *vera* og *neve*, og kort f.eks. i *hest* og *nekta*”. Om vokalen *æ* i flekkefjorddialekten skriver han at den “er ikke så brei som den østlandske *æ*-lyd. Den opptreer kort som i *fårskrækka*, *verre*” (Larsen, 1970:16). Han skriver altså ikke noe om at en lang *æ*-lyd forekommer i dialekten. Jeg kan på bakgrunn av dette ikke konkludere sikkert med at ingen i Flekkefjord har uttalt lang *e*-lyd som *æ*, men Larsen har i alle fall ikke funnet denne realiseringen utbredt nok til å ta den med i oversikten over vokalsystemet i dialekten.

7.8 Fonologi: Bruk av *u* i ord som *å bu* og *å tru*

Tabellen viser en samlet oversikt over uttalen av verbene “å bo” og “å tro”.

	Å bo/tro	Veksler	Å bu/tru
Gutter	-	1	5
Jenter	-	-	6

Som tabellen viser, er bruken av formene *å bu* og *å tru* så å si enerådende. Det er kun én av informantene (12g) som veksler, og det gjelder bare for ordet *å bu*. Han bruker ved én anledning formen *bu* i infinitiv, mens han ved to andre anledninger bruker formene *bodd* og *bor*. Denne informanten har et opphold i Birkeland i Birkenes kommune i Aust-Agder bak seg, og han har også bodd en periode i Haugesund. Dermed er det ikke umulig at vi ser en påvirkning fra disse oppholdene når det gjelder dette språktrekket, og da kanskje i særlig grad fra året i Birkenes. Når det gjelder verbet *å tro*, bruker han konsekvent formene *tru* og *trukje*. Alle de andre informantene bruker formene med *u* flere ganger i løpet av intervjuene, og man kan dermed slå fast at bruken av de tradisjonelle formene står veldig sterkt hos disse tolv ungdommene.

I Larsens oversikt over verbbøyninga i flekkefjordsdialekten kan vi se at han oppgir *å bu* og *å tru* som hovedformer, men at han har satt *å bo* og *å tro* i parentes, noe jeg må regne med er gjort for å vise at også disse formene kan forekomme (Larsen, 1970:98).

7.9 Fonologi: Sammenfall mellom *kj* og *sj*

Tabellen under viser realisering av *kj*-lyden hos mine informanter.

Uttale av <i>kj</i> og <i>sj</i>	Gjennomført <i>kj</i>	Veksling	Gjennomført <i>sj</i>
Gutter	3	3	-
Jenter	4	2	-

Blant mine informanter fant jeg ingen som gjennomført hadde sammenfall av *kj*- og *sj*-lyden. Flere av informantene var derimot veldig bevisst på denne utviklingen, og ga klart uttrykk for at dette var en utvikling de ikke likte. Flere av informantene var tydelige på at dette ikke var “korrekt” uttale, og at dette var noe man hørte lenger vest, men aldri (eller i alle fall sjelden) i Flekkefjord. Informant nr. 3j sier for eksempel at “mi seie ikkje *isje* her ... Eg hate det ordet (ler litt).” Hun omtaler de som bruker *sj*-lyden som “slappe i kjeften”, og sier videre at “de seie at *mi ska gå på sjino*, og så heite det *jo kino*. Eg føle dei som e frå Flekkefjord snakke skikkelig sånn, då.” Hennes oppfatning er at de fleste i Flekkefjord sier *kino* og *kjole* med tydelig *kj*-uttale.

Samtidig er det slik at noen av informantene har delvis sammenfall mellom *kj*- og *sj*-lyden. Informant 6j sier for eksempel at hun ser “*to sjyllinga*” og “*to sjerastepar som kose seg*” når hun skal fortelle om hva hun ser i den vedlagte lista av over, samtidig som hun konsekvent uttaler ord som *ikkje*, *eg hekje* og *eg trukje* med *kj*-lyd. Informant 9j sier det he eg ikkje og “*eg kjenne jo ingen frå Kristiansand*” - men “det e ein by de bare sjøre forbi” og *eg vettsje*. Det som er litt interessant her, er at dette er en informant som har en del venner på Moi i Lund kommune. Når jeg spør henne om hun hører noen forskjell på dialektene i Flekkefjord og på Moi, svarer hun at “*ja, eg høre veldig stor forskjell*”. Dette eksemplifiserer hun ved å si at “*det eg høre mest, e at dei seie isje å eg seie ikkje*.” Hun forklarer videre at de noen ungdommer bruker en “litt sånn rogalandsk slang – de bruke ord som *vettsje*, med den *sje-en*, liksom”. Når jeg spør henne om hun tror hun blir påvirket av deres dialekt, sier hun at “det vett eg faktisk ikkje heilt ... Nei, eg tru eg snakke ganske flekkefjordsk”. Så kan man jo diskutere om det faktisk er *blitt* en del av dialekten i Flekkefjord å uttale *kj* som *sj*, eller om hun påvirkes mer enn hun tror av sine venner på Moi. Dette tydeliggjør i alle fall problemet med rapportert språkbruk – denne eleven antakeligvis ha oppgitt bruk av *kj*-lyd hvis hun ble bedt om å svare på en skriftlig spørreundersøkelse, mens i en muntlig intervjusituasjon med en

uformell tone, viser det seg at de språklige formene hun *tror* hun bruker, faktisk ikke stemmer overens med det hun virkelig sier.

Informant 10g sier *vettsje* flere ganger i løpet av intervjuet, mens han ellers holder på *kj*-uttalen i ord som *ikkje*, *eg kjøbe*, *eg kjenne* og *kjøkkenet*. Informant 11g holder på *kj*-uttalen med ord som *kjempefin*, *eg skakje*, *eg ekje* og *kjøkkenet*. Kun i ordet *kjøkken* er det veldig vanskelig å høre om han realiserer lyden som *kj* eller *sj*. Det *kan* tyde på at denne informanten er på vei til å gå bort fra *kj*-uttalen, men at han er helt i starten av en eventuell slik prosess. Samtidig er det vanskelig å slå fast eller spå noe om språket hans framover bare på bakgrunn av dette.

Larsen skriver i sin studie ingenting om en slik overgang fra *kj*- til *sj*-uttale. Det er naturlig, da denne overgangen er en veldig ny utvikling i norske dialekter, og at det ikke var en aktuell problemstilling da han kartla flekkefjorddialekten for nesten 50 år siden.

7.10 Fonologi: *K* i framlyd i spørreord og det resiproke pronomenet *hverandre*, samt i enkeltordet *hvit*

Tabellene viser en oversikt over *k* og *h* i framlyd av forskjellige spørreord og pronomener.

Spørreord med <i>k</i> i framlyd	Hva/hvordan	Kå/kåssen
Gutter	-	6
Jenter	-	6

Det resiproke pronomenet	Hverandre	Kverandre
Gutter	2	4
Jenter	2	4

<i>K</i> i framlyd av adjektivet <i>hvit</i>	Hvit	Kvit
Gutter	1	4
Jenter	-	6

For spørreordene *hva* og *hvordan* bruker alle de tolv informantene de tradisjonelle variantene med *k* i framlyd. Her ser man altså ingen endring i retning av standardisering mot talt bokmål

eller standard østnorsk. Når det gjelder spørreordet *hvem*, har jeg bare tre treff i mitt materiale, og disse tre informantene (3j, 7j og 9g) bruker formen *kem*.

Når det gjelder det resiproke pronomenet *hverandre*, har jeg treff hos alle informantene. Åtte av dem bruker formen *kverandre*, mens fire av dem bruker formen *hverandre*.

Det ubestemte pronomenet *hver* har jeg bare to treff på. Informant 7j bruker formen *kver*, mens informant 8j bruker formen *hver*. Samtidig bruker sistnevnte formen *kverandre* for det resiproke pronomenet, og her ser man altså en form for intraindividuell variasjon. Det er ikke umulig å tenke seg at det kunne ha vært tilfellet for flere av informantene dersom jeg hadde flere treff. Det er også mulig å tenke seg at informantene ikke er konsekvente med hvilke former de velger, og at de bytter mellom *k* og *h* i framlyd fra situasjon til situasjon eller etter hvilken sammenheng pronomenet brukes i.

Larsen oppgir i sin kartlegging av dialekten at det resiproke pronomenet heter *hverandre* eller *kverandre*, og oppgir setningen “*Dei møtte verandre ver dag*” som eksempel (Larsen, 1970: 60). Dette tyder altså på at begge formene har levd side om side i lang tid, og det er dermed vanskelig å slå fast om vi har hatt noen stor utvikling i uttalen av dette ordet. Det samme gjelder for det ubestemte pronomenet *hver*, der Larsen oppgir både *hver* og *kver* (samt intetkjønnsformene *hvært* og *kvært*) som former i bruk i dialekten (Larsen, 1970:66).

Når det gjelder spørreordet *hvem*, oppgir Larsen *væmm* som hovedform, men han skriver at enkelte bruker formen *kæmm* - og at man i landdistriktet også kan høre formen *kvænn* (Larsen, 1970: 65).

Når det gjelder spørreordet *hva* skriver Larsen at det heter *va* eller *kå*, men at sistnevnte er den mest brukte formen. Han oppgir også formen *kåffår ein*, *kåffår nå(g)e* og *kåffår nå(g)en* som former i dialekten. Disse formene brukes for spørreordet “hvilken”, som tradisjonelt ikke finnes i flekkefjordsdialekten. Han nevner også at *kå* (eller *va*) kan brukes adjektivisk i setninger som “*kå ti va det?*”.

De spørrende adverbene er *kå* (i betydningen *hvor* når det er snakk om sted og grad), *kåffår* (*hvorfor*) og *kåssen* (*hvordan*). Her oppgir han eksempelsetningene “*kå stor e an?*”, “*kå bu du*

hønne?” og “*kå* ska du hænne?”. Han skriver videre at i stedet for “*kåffår*” brukes ofte *kå* i begynnelsen av setningen og preposisjonene *for* eller *ette* sist i setningen: “*Kå* e det du gabe for” eller “*kå* e det du gabe ette”.

Også andre ord i dialekten får tradisjonelt *k* i framlyd. Eksempler på dette er adjektivet *hvit* og verbet *å hvile* som i Flekkefjord uttales *kvit* og *å kvila*. I mitt materiale har jeg treff på ordet *hvitt/kvitt* fordi det siste bildet i intervjukjemaet mitt var i sorthvitt, noe informantene påpekte. Jeg har kun elleve treff på dette ordet, på grunn av en teknisk feil med opptakeren helt i slutten av intervjuet med informant 10g, og derfor har jeg kun oppgitt resultater for fem gutter i tabellen ovenfor. Av de elleve som bruker ordet, er det kun én av dem (12g) som sier at fotografiet er i *sorthvitt*. Dette er den samme informanten som har bodd utenbys i kortere perioder, og som kan tenkes å ha blitt påvirket i løpet av denne tiden. Det kan heller ikke utelukkes at selve begrepet *sorthvitt* er såpass innarbeidet hos mange at det er derfor han uttaler det med *h* i framlyd i stedet for *k*. Det er altså ikke utenkelig at han i en annen setting kunne ha sagt om et objekt at det er *kvitt*.

Jeg har ikke treff på andre ord med *k* i framlyd, men mitt inntrykk er at *k* i framlyd for eksempel av verbet *å hvile* holder seg godt. Jeg vet av egen erfaring at noen eldre flekkefjæringer kan si for eksempel *kval* i stedet for *hval*, men om det tidligere har vært den vanligste formen å bruke kan jeg ikke si med sikkerhet.

Alt i alt tyder mine funn på at *k* i framlyd er et stabilt trekk i flekkefjorddialekten.

7.11 Fonologi: Senkning av vokalen *o* til *å* i ordet *noe*

Det ubestemte pronomenet <i>noe/noen</i>	Noe/n	Veksling	Nå(g)e/n
Gutter	2	-	4
Jenter	2	1	3

Her ser vi altså at sju av informantene i dette intervjuet bruker de tradisjonelle formene med *å*-lyd, mens et mindretall av informantene enten har en gjennomført bruk av formene med *o*-lyd (informantene 1j, 8j, 9g og 12g) eller de veksler mellom de to (informant 3j).

Larsen skriver at formene *någen* og *nåen* brukes om hverandre i flekkefjorddialekten, men at den yngre formen *nåen* er i ferd med å vinne mer og mer terreng i bykjernen. Han nevner ikke formene *noe* eller *noen*, men vi kan ikke dermed slå fast at disse formene ikke har vært i bruk da han gjennomførte sin studie.

7.12 Fonologi: Diftongering i enkeltord

Bruk av diftonger er ofte sett på som et bredt trekk. Det kan vise seg i ord som *hel/heil*, *å mene/å meine/a* og *å si/å sei*. Jeg har treff på flere av disse ordene hos flere av mine informanter, og da bruker alle informantene de diftongerte variantene, men jeg velger her å fokusere på verbet *å si*, siden dette er et ord *alle* de tolv informantene bruker i løpet av forskningssamtalen.

Tabellen viser en samlet oversikt over informantenes bruk av diftong i verbet *å si*.

Diftongering i inf. og pres. Av verbet <i>å si</i>	Å si/sier	Veksling	Å sei/seie
Gutter	-	-	6
Jenter	-	-	6

Her er det altså ingen av informantene som bruker noe annet enn den tradisjonelle formen med diftong. Flere av informantene bruker verbet i presens når de skal fortelle om egen eller andres dialekt. Informant 1j sier om dialekten i nabokommunen Lund at “*di seie liksom isje å skule å sånn*”, og informant 7j sier at “*ingen forstår kå eg seie*” når hun forteller om erfaringer med å besøke Oslo.

Dette er i tråd med Erling Georg Larsens kartlegging av dialekten. Han nevner kun formen *å sei* for dette verbet i infinitiv, og han oppgir *seie* som presensform (Larsen, 1970:73).

7.13 Morfologi: A-mål

Det vest-norske *a*-målsområdet strekker seg fra Indre Sogn til Lista i Farsund kommune, rett øst for Flekkefjord (Skjekkeland, 2005:54). Det er ingenting i mitt materiale som tyder på at dette er i ferd med å endres i flekkefjorddialekten – og det var vel heller ikke uventet.

Alle informantene bruker *a*-endelse i infinitiv av verb og av svake hunkjønnsord i ubestemt form entall. Informant 5g sier for eksempel “*ikkje som eg kan tenka meg*” og informant 8j sier “*eg glede meg te å flytta*”, mens informant 11g sier at “*eg vettkje heilt kassen eg ska forklara*”

det”. Når det gjelder *a*-endelse i ubestemt form entall av hunkjønnsord, kan informantene 7j og 8j tjene som eksempler: Informant 7j snakker om “den siste *boga* eg har lest”, og informant 8j beskriver seg selv som “ei *byjenta*”.

A-en kommer også inn i adverb, slik Skjekkeland påpeker (2005:54). Informant 4g, som går på linja teknikk og industriell produksjon, forteller at han “pleie ikkje å skru så møje *heima*”, mens informant 12g forteller at han “som *oftast*” handler på internett.

Når det gjelder *a*-endelse i adjektiver slik som i *det stora fjellet* og *den dyra jakka* har jeg faktisk ikke noen treff på dette i mitt materiale. Skjekkeland finner i sin studie fra Kvinesdal at det er tendenser til at *a*-ending i adjektivbøyninga er på vei bort – men da bare foran hunkjønnsord (2009:194). Det heter altså fortsatt *det høga fjellet*, mens flere sier *den høge bjørka*. Dette stemmer overens med mitt inntrykk av situasjonen i Flekkefjord, men dette har jeg ikke grunnlag for å fastslå ut fra intervjuene jeg har foretatt.

Ellers har informantene også gjennomgående bruk av *a* i gradbøyning av adjektiver, slik at de snakker om eksempelvis *finare*, *styggare*, *breiare* og *penare* dialekter, eller om at noe er *lettare*, *lageligare* (4g) eller *sikkart* (5g). Informant 6j mener for eksempel at det er *roligare* og *tryggare* å vokse opp i en liten by. Også yrkesfagtitler og andre substantiver får former med *a*, slik som i *sveisar* (4g), *tømrar* (12g) og *dattar* (8j).

7.14 Morfologi: Han- og hunkjønnsbøyning av substantiver i flertall

Tabellen viser en samlet bruk av han- og hunkjønnsbøyning av substantiver i flertall:

Han- og hunkjønnsbøyning i substantiver	Felles bøyning	Skiller han/hun
Gutter	-	12
Jenter	-	12

Som vi ser, viser informantene et gjennomført skille mellom han- og hunkjønnsbøyning av substantiver i flertall. Det finnes ingen unntak fra regelen i intervjuene jeg gjennomførte. Informant 7j snakker for eksempel om *gaden* (gatene) i byen, om mange *gade* og om alle *bådan*, mens informant 11g snakker om mange *muligheda* og om *vennan* sine.

I bildene jeg hadde valgt ut til den siste delen av intervjuene, hadde jeg funnet fram tydelige eksempler på han- og hunkjønnsord i flertall. Alle informantene sier at de ser fire *onga* eller

eventuelt *gutta* i det første bildet, og at de ser to *dame* eller *jente* foran mange *veske* i det fjerde bildet.

Dette er også i tråd med hva Larsen skriver om substantivene i dialekten (Larsen, 1970:21).

7.15 Morfologi: Bortfall av endelse i flertall av substantiv

Tabellen viser bortfall av endelsen *-r* i ubestemt form og *-e* i bestemt form flertall av substantiver. Kolonnen i midten viser bokmålsformene, mens kolonnen til høyre viser formene i flekkefjorddialekten.

Endelse i <u>ubestemt</u> form av flertall, substantiv	Hester/jakker/eppler	Hesta/jakke/epla
Gutter	-	12
Jenter	-	12

Endelse i <u>bestemt</u> form av flertall, substantiv	Hestene/jakkene/eplene	Hestan/jakken/eplan
Gutter	-	12
Jenter	-	12

Alle informantene i mitt utvalg skiller seg fra den skriftlige bøyningen av substantiv i flertall av både bokmål og nynorsk. I bokmål får ubestemt form av flertall formene *hester*, *jakker* og *eppler*, men det på nynorsk heter *hestar*, *jakker* og *eple*. Bestemt form av flertall får på bokmål endelsene *hestene*, *jakkene* og *eplene*, mens det på nynorsk heter *hestane*, *jakkene* og *epla*. Nynorsk form av ubestemt form flertall for intetkjønn skiller seg ut ved at disse ikke får ending i det hele tatt. Flekkefjorddialekten skiller seg dermed fra både bokmål og nynorsk ved at den siste bokstaven i endelsene faller bort.

Informant 1j sier bl.a. at “når mi e i *storbya*, så ...” og “eg e veldig mye med *besteforeldran* mine”. Informant 9g sier, når vi snakker om hva de ser i bildene jeg har med til intervjuene, at han ser to *kjerasta* og “to kvinnfolk som *handle* veske”. Informant 11g sier at “det e som regel bare då eg handle i *butikkan*” og “å ver med *venna*”.

Larsen skriver i sin oversikt at endelsen *-r* i ubestemt flertall av substantiver er falt bort – som i størstedelen av landet ellers (Larsen, 1970:21). I bestemt form av flertall ender substantivene på de apokoperte formen *-an* (hankjønn) og *-en* (hunkjønn).

7.16 Morfologi: Bortfall av *r*-endelse i presens av verb

Tabellen viser en samlet oversikt over bortfall av *r*-endelse i presens av verb hos informantene i undersøkelsen.

Bortfall av ending i presens	R-endelse	Bortfall av r-endelse
Gutter	*	12
Jenter	*	12

* Informant 12g sa ved ett tilfelle *bor* i stedet for det forventede *bu*. Denne informanten har bodd et år på internatskole østover, og tilbringer også en del tid med sin kjæreste i Haugesund. Informant 8j sa ved ett tilfelle *bur* i stedet for det forventede *bu*. Hun sier at besteforeldrene “*bur* au midt i byen”. I intervjuet for øvrig har hun bortfall av *r*-endelse i presens. Denne informanten har en forelder fra nabokommunen Lund i Rogaland. Hun er også den eneste av informantene som tydelig uttaler at hun ikke ønsker å flytte tilbake til byen etter endt utdanning.

I mange dialekter i Norge har det vært vanlig at *r*-endelsen i presens av verb faller bort. Dette gjelder også for Flekkefjord. Larsen skriver om flekkefjorddialekten at “presens har praktisk talt over alt fått bortfall av endingen *-r*” (Larsen, 1970: 73). Han skriver at presens får endelsen *-ə* i de aller fleste verb: De fleste sterke verb, *a*-verbene, alle verb med dentalendingen *-de* eller *-te* (i preteritum), samt verb som ender på *-dde* i preteritum. Noen verb får ingen ending i presens, og det gjelder de verb som får endelsen *-dde* i preteritum og som bøyes som verbet *å nå*. I tillegg gjelder dette presensformene av de sterke verbene *bli*, *by*, *be*, *gje*, *le* og *la*. Larsen skriver at noen sterke verb alternativt kan få en *e*-endelse i presens. Dette gjelder blant andre verb som *gli* (*glie*), *gni* (*gnie*), *svi* (*svie*) og *å fly* (*flyve* eller *flyge*). Her hadde man altså alternative former allerede rundt 1970, og mitt inntrykk er at dette fortsatt gjelder i dag. For eksempel kan man høre både formen *fly* og *flyge* i en setning som “*fuglan fly/flyge øve åkke nå*”. På grunn av at dette er et lavfrekvent trekk har jeg dessverre ingen treff på denne variabelen i mitt materiale, og jeg kan derfor ikke si dette med sikkerhet.

Til slutt skriver Larsen at noen få verb har *r*-endelse i dialekten (Larsen, 1970:74). Dette gjelder verbene *ser*, *slår* (eller *sler*), *får* (eller *fer*) og *gjørr/gjårr*. Noen verb som får *r*-endelse i presens har også en alternativ form uten *r*-endelse, men med omlyd: *Tar* eller *tege*, *drar* eller *drege*, *står* eller *stenne*, *går* eller *gjenge*, *tørr* eller *tåre* og *har* eller *he*.

7.17 Morfologi: Bøyningsformer med vokalskifte og to stavelser i enkelte sterke verb med *a* eller *å* i stammen

Tabellen viser en samlet oversikt over bruk av verbformer med vokalskifte og to stavelser:

Former med vokalskifte og to stavelser	Treff (f.eks. <i>gjenge</i> , <i>fenge</i>)	Ingen treff
Gutter	3	3
Jenter	2	4

Av mine tolv informanter, er det fem stykker som i løpet av intervjuene bruker formene med vokalskifte og to stavelser i bøyningen av disse verbene. Informantene 4g og 5g bruker begge forma *forstenne* (for *forstår*), og informant 5g sier også at *det gjenge greit*. Informant 6j sier *stenne* (for *står*), og informant 7j sier ved en anledning *drege* (*drar*). For informant 9g har jeg treff på både *gjenge* og *fenge*. Blant disse er det altså flest treff for presensformer – den eneste partisippforma i mitt materiale er informant 9g sin bruk av forma *fenge*. Dette har nok sin forklaring i at informantene i løpet av intervjuene snakket mest om hva de tenkte og mente om ulike ting *der og da*, og da er det mest naturlig å bruke presensformer.

Jeg vil ikke ut i fra dette beskjedne materialet trekke den slutningen at ikke flere av informantene ville kunne bruke formene med vokalskifte og to stavelser. Det er ikke ord som nødvendigvis opptrer i løpet av et relativt kort intervju, og mitt inntrykk er uansett at dette er et språktrekk hvor man finner en del intraindividuell variasjon, og at det kommer litt an på sammenhengen ordet står i. Jeg kan heller ikke si med sikkerhet om det er færre som bruker disse formene i dag enn for 50 år siden, fordi Larsen ikke skrive noe om hvor mye de ulike formene var i bruk da han foretok sin undersøkelse.

7.18 Leksikon: Pronomen i 1. person flertall

Jeg kommer først til å ta for meg subjektformen *mi* før jeg skriver om objektformen *åkke* og possessivpronomenet *åkka* eller *åkkas* nedenfor.

Tabellen viser realiseringen av personlig pronomen, 1. person flertall, subjektsform.

1. pers. flertall, objektsform	Vi	Mi
Gutter	-	12
Jenter	-	12

Informant 1j sier om folk fra andre deler av landet at “de kan jo ha problema med å forstå kå *mi* seie”, mens informant 5g sier at “he *mi* ikkje alle det?” når han blir stilt et spørsmål om tanker rundt andre dialekter.

Informant 4g bruker konsekvent *mi* og sier for eksempel “*Mi* e jo mest i byen” og “*mi* e jo ront øvealt, å *mi* kjenne jo folk øvealt”. Samtidig peker han på formen *me* når han blir bedt om å nevne noen typiske trekk ved dialekten i Flekkefjord. Jeg spør ham så om han selv bruker formen *me*, og det svarer han bekræftende på. Her ser man altså et sprik mellom hva han selv tror at han sier, og hva han faktisk sier (jf. kap. 4.2).

Et par av de andre informantene nevner formen *me* som typisk for utkantstrøkene i kommunen, og da spesielt for Hidra. Larsen skriver at i bykjernen er *mi* den vanligste formen for første person flertall av personlig pronomen i subjektsform. Hos unge mennesker og barn er denne formen helt gjennomført allerede i 1970. Formen *me* hører til det opprinnelige dialektgrunnlaget og brukes i Flekkefjord landdistrikt (Larsen, 1970:57). Han skriver samtidig at formen *mi* er sekundær i bymålet “da den jo savner grunnlag i den opprinnelige dialekten i flekkefjorddistriktet” (Larsen, 1970:57), men at den har oppstått som en krysning mellom talemålets *me* og skriftspråkets *vi*, og at det har hatt mye å si for bruken av *mi* i dialekten at den har funnet sterk støtte i andre bymål i Vest-Agder (med unntak av Kristiansand) og til dels Aust-Agder.

Pronomensformene *åkke* og *åkka*

Dette er et veldig typisk og markert trekk ved dialekten i Flekkefjord, selv om formene også brukes i Kvinesdal, Farsund, Lund, Sokndal og Eigersund kommuner. Dessverre er ikke dette ord som ofte dukker opp i en intervjusituasjon med enkeltpersoner, kanskje fordi man prater mer om “seg og sitt” enn om et større “vi”. Dette er en kjent problemstilling for språkforskere. Jeg har derfor ikke klart å få treff hos alle informantene, men hos de informantene som bruker

enten objektsformen av 1. person flertall av personlig pronomen eller possessivpronomenet i 1. person flertall, har jeg full treff på formene *åkke* og *åkka*.

For det personlige pronomenet i 1. person flertall, objektsform, har jeg kun to treff.

Informant 6j uttaler om oppveksten i Flekkefjord at “dar ekje så møte for *åkke* ungdomma å gjørr, egentlig”, og informant 12g forteller om et skoleår utenbys at medelevene hadde problemer med å forstå ord som *åkke* og *dåkke*.

For possessivformen *åkka* har jeg åtte treff. Denne tabellen viser realiseringen av possessivpronomenet i 1. person flertall.

Tabellen viser realiseringen av eiendomspronomenet *åkka* eller *åkkas* i 1. person flertall.

Possessivpronomen, 1. pers. flertall	Vår	Åkka/åkkas
Gutter	-	3
Jenter	-	5

Her har altså alle de åtte informantene som bruker possessivpronomenet for 1. person flertall brukt den tradisjonelle formen i Flekkefjorddialekten; nemlig *åkka*. I tillegg kommer de to informantene som bruker *åkke* om det personlige pronomenet i 1. person flertall objektsform. Dette stemmer overens med det inntrykket jeg selv har av den sterke stillingen til dette dialekttrekket. Det er svært unntaksvis jeg hører at unge (eller eldre) flekkefjæringer bruker formene *oss* eller *vår* for *åkke* og *åkka*, og dette er et av de språktrekkene jeg selv har inntrykk av at ikke står under press. Skjekkeland finner i sin undersøkelse av dialekten hos ungdom i Kvinesdal at formen *åkke* er enerådende også der (2009:211).

Når jeg i mine intervjuer spurte informantene om hvilke trekk de mente var typiske for dialekten deres, var det kun to (informant 6j og 8j) som nevnte dette dialekttrekket. Det kan muligens tyde på at de ikke ser på det som spesielt markert, eller at det er så normalt og innarbeidet for dem, at det ikke er noe de kommer på når de blir stilt spørsmål om hva som er “typisk flekkefjordsk”.

Larsen skriver i sin oversikt over pronomenformene (Larsen, 1970:56) kun om formene *åkke* (objektsform) og *åkka* eller *åkkas* (eieform). Formene *oss* og *vår* har vært forbeholdt det

finere bymålet som, så vidt jeg kan forstå ut fra egen erfaring, ikke lenger er i bruk blant ungdom i Flekkefjord. Larsen skriver en del om formene *åkka* og *åkkas*, samt *dåkka* og *dåkkas*. Han skriver at det er vanskelig å sette opp presise regler for når pronomensformene brukes med eller uten s-endelsen, men han mener at formene *åkkas* og *dåkkas* stort sett brukes når pronomenet står substantivisk: “Detta e *åkkas*”. Han skriver også at formene med s-endelse er vanlige både før og etter intetkjønnsord i entall, slik som i setningene “*åkkas* hus”, “huset *åkkas*”, “*dåkkas* barn” og “barnet *dåkkas*”. Ingen av mine informanter bruker formen *åkkas* i intervjuene, men jeg kan ikke trekke noen konklusjon ut fra disse alene. Kanskje kan man tenke seg at s-endelsene i formene *åkka* og *dåkka* er på vei ut av bruk, og kanskje viser det bare det Larsen skrev – at når det gjelder bruken av formene med og uten s-endelse “er det mye vakling i bymålet” (Larsen, 1970:58).

8.0 SAMMENFATNING AV RESULTATER

Jeg vil her forsøke å sammenfatte resultatene jeg har presentert ovenfor. Mitt forskningsspørsmål i denne oppgaven har vært å peke på eventuelle endringer og utviklingstrekk i flekkefjorddialekten med utgangspunkt i Erling Georg Larsens studie fra 1970. Jeg er selv oppvokst i Flekkefjord, og jeg bor og jobber i kommunen i dag. Mitt inntrykk har vært at det ikke er store dialektforskjeller mellom generasjonene i kommunen i dag, og at dette tyder på at dialekten ikke har gjennomgått større endringer, slik andre studier har vist at er tilfelle i mange kommuner – også på Sørlandet. Dette var noe av bakgrunnen for mitt valg av tema til masteroppgaven.

Etter å ha systematisert forekomsten av de språklige variablene brukt av informantene under intervjuene, kan det se ut til at mitt opprinnelige inntrykk av flekkefjorddialekten stemmer. Jeg vil nå gå gjennom de undersøkte språktrekkene og si noe om hvilke som ser ut til å stå sterkt hos de unge flekkefjæringene i mitt utvalg, og hvilke trekk som er i endring. I neste kapittel vil jeg så forsøke å si noe om informantenes språkbruk ut fra deres holdninger til hjembyen og egen dialekt, slik de selv uttrykte seg i intervjuene, og forsøke å stille dette opp mot de språklige resultatene fra dette kapitlet. Igjen vil jeg påpeke at jeg på bakgrunn av funn hos mine tolv informanter ikke er i stand til å konkludere med at disse gjelder for dialekten hos unge flekkefjæringene generelt sett.

8.1 Språklige variabler med lite endring

Flere av de store hovedtrekkene i dialekten ser ut til å være stabile hos mine informanter. Lenisering av plosiver er ett av disse språktrekkene. Alle mine informanter bruker bløte konsonanter gjennom hele intervjuene. Dette står i sterk kontrast til utviklingen i kristiansanddialekten, der bl.a. Thomassens (2013) og Grødem (2016) studier tyder på at dette er et tradisjonelt dialekttrekk som er på vei ut av språket blant unge kristiansandere.

Et annet dialekttrekk som ser ut til å være under press i kristiansanddialekten, men som alle mine informanter bruker, er senkning av kort *u* til *o* i ord som *mun*n, *hund* og *rundt*. Her fant jeg kun ett unntak, og det er informant 12g som uttaler bynavnene *Farsund* og *Haugesund* med *u*-lyd.

Også mange andre tradisjonelle uttaleformer ser ut til å holde stand. Dette gjelder senkning av *i* til *e* i ordet *til* og heving av *o* til *ø* i ordet *over*, bruk av *u* i stedet for *o* i ord som *å bu* og *å tru*, samt diftongering (*ei*) i ord som *å si* og *hel*. Omlyd fra *a* til *e* i ordet *har* står også sterkt hos mine informanter. Halvparten av guttene og halvparten av jentene bruker *he* gjennomgående, mens den andre halvparten veksler mellom *å si he* og *har*. Dette skiller seg ikke fra Larsens funn, der han oppgir begge formene som vanlige i flekkefjorddialekten.

Bruk av *k* i framlyd av spørreordene *hvordan* og *hva* er også gjennomført hos mine informanter. Disse uttales henholdsvis *kåssen* og *kå*. Når det gjelder det resiproke pronomenet, er det et flertall av informantene (åtte av tolv) som uttaler dette som *kverandre*, mens resten sier *hverandre*. Ved spørreordet *hvem*, har jeg kun tre treff – og alle disse tre informantene bruker da formen *kem*. Samtidig ser det ut til å være intraindividuell variasjon her, i og med at én av informantene som sier *kem* samtidig sier *hverandre*. Larsen skriver i sin kartlegging av dialekten at både formene *hvem* og *kem*, samt *hverandre* og *kverandre*, brukes i Flekkefjord. Det ser dermed ut til at vi heller ikke her kan se noen stor utvikling i det lokale talemålet.

Også pronomenformen *mi* (1. persons flertall, subjektsform) blir brukt av alle informantene. Når det gjelder objektsformen *åkke* og possessivpronomenet *åkka/åkkas*, har jeg ikke treff hos alle informantene. Kun to av de tolv informantene bruker det personlige pronomenet i 1. person flertall objektsform (*åkke*) under intervjuet. Det er altså ingen som bruker formen *oss*.

Når det gjelder possessivpronomenet i 1. person flertall (*åkka/åkkas*) har jeg derimot åtte treff. Jeg har ingen treff på formen *vår*. Dette stemmer også overens med mitt generelle inntrykk av dialekten blant dagens unge i Flekkefjord.

Når det gjelder morfologiske variabler, finner jeg i mitt materiale en fortsatt gjennomført bruk av former slik de ble beskrevet i Larsens studie. Alle informantene skiller mellom han- og hunkjønnsord i flertall (*flere gutta* og *flere jente*), og de har, slik eksemplene viser, apokoperte former i flertall av substantiver. De sier for eksempel at de tilbringer tid med *venna* i stedet for *venner* eller at de handler i *butikkan* i stedet for i *butikkene*. Også bortfall av trykklett *r*-endelse i presens av verb er gjennomført – med ett unntak hos to informanter (Informant 8j og 12g bruker *r*-endelse én gang hver i intervjuene. Informant 8j bruker formen *bur* ved ett tilfelle, mens informant 12g sier *bor* én gang (presensform av *å bo*).

Noe mer usikkerhet knytter det seg til bruken av bøyingsformer med vokalskifte og to stavelser i verbene *å ta*, *å dra*, *å gå*, *å skå*, *å stå* og *å få*. Fem av informantene bruker i løpet av intervjuene slike former, men jeg kan ikke på bakgrunn av det fastslå at ikke flere av dem tidvis bruker disse formene. Mitt inntrykk er at det er stor variasjon her, og at bruken av de ulike formene varierer fra verb til verb og ut i fra sammenhengen ordet opptrer i. Larsen oppgir også begge formene i sin studie, men han skriver ikke noe om hvor vanlige de ulike formene er. Ut fra min egen erfaring lever formene med og uten vokalskifte og to stavelser side om side i dialekten, og slik tror jeg det er naturlig å anta at det har vært et godt stykke tilbake i tid.

8.2 Språklige variabler med noe endring

Mer variasjon ser jeg når det gjelder realisering av lang *e*- og *æ*-lyd i foran *r*-lyd. Som ved *i*-omlyden i verbet *å ha* i presens, finner jeg her stor grad av intraindividuell variasjon. Uten at jeg kan trekke noen konklusjon basert på mitt utvalg i denne studien, er det likevel funn hos mine informanter som tyder på at det *kan* være en endring på gang i dialekten når det gjelder uttale av lang *e*-lyd når den opptrer sammen med *r*-lyd. Denne utviklingen *kan* tenkes å være en utvikling i retning av en mer standardnær uttale, selv om jeg ikke på grunnlag av mine tolv informanter kan konkludere med det.

Et annet dialekttrekk hvor man kanskje kan spore en begynnende endring i retning av et mer standardnært og skriftspråknært talemål, er bruken av *o*-lyd i ordene *noe* og *noen*. Det er fortsatt flest av mine informanter (åtte stykker) som har gjennomført bruk av *å*-lyd (*nåe*, *nåen*), mens én informant veksler og de resterende tre har en gjennomført bruk av *o*-lyd.

En av de kanskje mest omtalte endringene i dagens talemål på nasjonal basis, er sammenfallet mellom *kj*- og *sj*-lyd i ord som *kinn/skinn*, *kjekk/sjekk* og *kjønn/skjønn*. Dette språktrekket ble naturlig nok ikke kommentert hos Larsen, siden dette gjaldt svært få dialekter og områder da han foretok sin kartlegging. Hos mine informanter finner jeg at sju informanter (tre gutter og fire jenter) konsekvent skiller mellom *kj*- og *sj*-lyd, mens resten varierer mellom sammenfall og tradisjonell *kj*-uttale. Det er altså ingen av mine informanter som har et gjennomført sammenfall mellom disse lydene. Dette er helt klart en utvikling i flekkefjorddialekten, og det er ikke et overraskende funn. Thomassen (2013) finner i sin studie av kristiansanddialekten at de fleste av hennes informanter hadde et sammenfall mellom *kj*- og *sj*-lyd, og at dette nye trekket slo gjennom uavhengig av om informantene hadde en tradisjonell eller utradisjonell språkbruk for øvrig. Vest for Flekkefjord ligger byene Stavanger og Sandnes, som har vært blant kjerneområdene for dette nye språktrekket. Jeg synes derfor at mine funn er til dels overraskende, fordi de viser at så mange av mine informanter holder på en konsekvent bruk av den tradisjonelle *kj*-lyden. Blant de av informantene mine som har et sammenfall, har de fleste av dem det kun i enkeltord og frekvente sammendragninger som for eksempel *vettsje* (*vet ikke*). Samtidig vil jeg føye til at dette stemmer godt overens med inntrykket jeg har som lærer ved Flekkefjord videregående skole. Mine funn tilsier at man i Flekkefjord befinner seg tidlig i utviklinga, og at man her befinner seg helt i begynnelsen av en potensiell s-kurve, der utviklinga etter hvert vil skyte fart hvis det fortsetter som nå.

Den språklige variabelen hvor informantenes uttale har overrasket meg mest, er realiseringen av *ø*- og *y*-lyd i ordet *mye*. Kun én av mine informanter (9g) har en gjennomført bruk av formene *møe/møje* i mitt materiale. Én av informantene (5g) veksler mellom å si *møe* og *mye*, mens de resterende ti informantene har en gjennomført bruk av formen *mye*. Mitt inntrykk har alltid vært at *møe* eller *møje* er den tradisjonelle formen i flekkefjorddialekten, men jeg ser at Larsen oppgir begge formene i sin oversikt over gradbøyning av adjektiver (Larsen, 1970:53). Hvis mine funn er representative for unge flekkefjæringsers språkbruk generelt, tyder dette på

at denne endringen er i slutfasen og i stor grad gjennomført. Her er man altså kommet lenger i den tenkte s-kurven enn i endringene nevnt i avsnittene ovenfor.

Samtidig vil jeg tilføye at jeg etter at jeg ble oppmerksom på bruken av disse to formene hos mine informanter, har begynt å høre etter på hva slags form flekkefjæringer jeg snakker med bruker – og da har jeg merket meg at også middelaldrende og eldre flekkefjæringer som ellers har en veldig tradisjonell dialekt, faktisk bruker formen *mye*. Jeg kan altså ikke konkludere med at vi her ser en utvikling av dialekten i retning bokmål – både fordi jeg kun har tolv informanter i min studie, og fordi formen *mye* tydeligvis har eksistert i flekkefjorddialekten i lengre tid allerede.

9.0 KORRELASJON MELLOM SPRÅKLIGE OG SOSIALE VARIABLER

Sosiale variabler er sosioøkonomiske størrelser som resultater kan stilles opp mot og leses og forstås ut fra, og som har vært viktige i sosiolingvistiske studier siden Labovs tid. Slike variabler kan for eksempel være kjønn, alder, inntekt, utdanningsnivå og yrke. Sosiale klasser har også tradisjonelt vært en slik variabel, men mange mener at det i Norge i dag ikke lenger er en egnet sosial variabel. Alder vil, hvis vi regner med at talemål stadig utvikler seg, naturlig nok være en variabel som ha betydning for et individs bruk av språklige former (jf. kap. 4.3.2). Innen sosiolingvistikken har også kjønn som sosial variabel vært viktig, og mange forskere – inkludert Labov - har konkludert med at jenter og kvinner oftere snakker mer standardnært og nivellerer talemålet sitt i større grad i møte med andre mennesker. Nyere studier, som f.eks. Røynelands (2005) studie av ungdom på Røros og Tynset, viste derimot at kjønn hadde lite å bety for de fleste av de språklige trekkene som ble undersøkt, men at ungdommenes *gruppetilhørighet* viste seg å være av større betydning (jf. kap. 4.3.3).

Gruppetilhørighet har jeg ikke brukt som sosial variabel i denne studien. Selvsagt finnes det ulike grupperinger og ungdomsmiljøer også i Flekkefjord, men jeg opplever ikke skillelinjene som veldig sterke, og det er også vanskelig å definere disse gruppene på en målbar og objektiv måte. Det jeg derimot har gjort, er å velge ut halvparten av informantene blant elever på allmennfaglig linje, og den andre halvparten fra yrkesfaglige linjer, inkludert påbygging til

generell studiekompetanse. Dermed blir *studieretning* eller *valg av linje i videregående skole* en av mine bakgrunnsvariabler (jf. kap. 4.5). I tillegg har jeg snakket med elevene om deres forhold til hjemkommunen, hva de tenker om å bosette seg i Flekkefjord i framtida, hva slags holdning de har til egen dialekt og om hvordan de tror mennesker utenfra ser på byen og dialekten i området. Dette bringer meg videre til neste sosiale variabel, som kan formuleres som *lokal identitet*.

Hvordan man velger å se på begrepet *identitet*, vil ha betydning for hvor mye vekt man legger på språket som uttrykk for en persons identitet (jf. kap. 5.3). Jeg synes dette er et interessant perspektiv på talemålsforskningen, og det finnes også forskning omkring *lokal identitet* og talemålsutvikling fra Flekkefjords nabokommune Kvinesdal (Skjekkeland, 2009). I denne studien finner Skjekkeland at det er en klar sammenheng mellom det å være knyttet til hjemstedet og det å ha mange tradisjonelle trekk i talemålet (Skjekkeland, 2009:140).

Jeg vil i dette kapitlet se litt nærmere på mine språklige funn basert på variablene kjønn og studielinje, samt på informantenes tanker om hjemsted og egen dialekt – altså det man kan se på som lokal identitet - eller som i alle fall kan si noe om deres forhold til disse.

Nå er det slik at flere av de språklige trekkene jeg har undersøkt har vært i bruk hos alle informantene, og der vil det dermed ikke ha noe for seg å skille mellom kjønn eller andre variabler. Dette gjelder lenisering av plosiver, skille mellom han- og hunkjønnsbøyning i flertall av substantiver, bortfall av *r*-endelse i presens av verb, senkning fra *u*- til *o*-lyd ved kort vokal, senkning fra *i*- til *e*-lyd i ordet *til*, diftongering i verbet *å si/å sei*, samt pronomenerne *mi* og *åkke/åkka*. Jeg skriver heller ikke om vokalendring i ordene *tro/tru* og *over/øve*, fordi det i disse tilfellene kun er én informant (12g) som ikke holder på de tradisjonelle formene. Denne informanten har for øvrig bodd et par år utenfor kommunen på grunn av skolegang, og tilbrakte også – i perioden jeg gjennomførte intervjuene – en del tid utenbys. Dette kan være med på å forklare dette “avviket” fra de tradisjonelle dialektformene.

Jeg har derfor heller valgt ut de språklige variablene hvor jeg fant variasjon mellom informantene og forsøkt å se disse opp mot ulike sosiale variabler.

9.1 Språklige resultater og kjønn

Jeg har i mine funn lite som tyder på at kjønn spiller noen rolle for hvor mange tradisjonelle språkformer informantene bruker.

Når det gjelder **sammenfall av kj- og sj-lyden** i ord som *kjenne* og *vettkje*, finner jeg ikke noen markant forskjell mellom kjønnene. Av jentene er det kun to informanter (6j og 8j) som har mer eller mindre sammenfall. Informant 6j sier *ekje*, *hekje* og *ikkje*, men *sjyllinga* (*kyllinger*), *sjøkkenet* (*kjøkkenet*), *sjeraste* (*kjæreste*) og *sjeme* (*kommer*). Informant 8j uttaler også de frekvente sammendragningene *ekje* og *ikkje* med kj-lyd, og det samme gjelder ord som *kjenne*, *kjøkken* og *kylling*. Samtidig har hun sj-uttale i ord som *sjøtt* (*kjøtt*), *sjøba* (*kjøpe*) og *sjøra* (*kjøre*). I ordet eller sammendragningen *vettkje* (*vet ikke*) veksler hun mellom å si *vettkje* og *vettsje*. Dette er for øvrig informanten som har en forelder og flere venner fra Moi i nabokommunen Lund, der flere av informantene mener at sammenfallet mellom de to lydene er mye mer gjennomført.

Blant guttene er det tre informanter som i *visse* tilfeller har et sammenfall mellom *kj-* og *sj-*lyden. Informantene 4g og 10g har sammenfall i sammendragningen *vettsje* (*vet ikke*), og informant 11g har sammenfall i noen ord, men det er ikke veldig tydelig uttalt og dermed litt vanskelig å oppfatte noen ganger. Han uttaler ordene *kjeller*, *ikkje*, *kjempefin*, *kjøkkenet* og sammendragningen *skakje* (*skal ikke*) med tydelig kj-lyd, mens det andre ganger høres ut som om han heller mer mot sj-uttale. Dette gjelder i ordene *ikkje/isje*, *vettkje/vettsje* og i ordet *kylling/sjylling*, som er motivet i et av bildene i siste del av intervjuene.

Når det gjelder **uttalen av lang e/æ i forbindelse med r-lyd**, er det tre jenter (2j, 3j og 6j) og to gutter (5g og 9g) som gjennomgående holder på den mer tradisjonelle e-uttalen. Én av jentene (1j) har en mer eller mindre konsekvent æ-uttale, mens resten av informantene – altså 2 jenter og 4 gutter - veksler mellom å bruke e- og æ-uttale.

Når det gjelder **i-omlyd i presens av verbet å ha** (*he/har*), er det ingen forskjell mellom kjønnene når det gjelder hvordan dette ordet uttales. Tre av guttene og tre av jentene uttaler verbet som *he*, mens resten av informantene veksler mellom å si *he* og *har*.

Også når det gjelder **k og h i framlyd av spørreord og det resiproke pronomenet hverandre**, er realisering av disse formene jevnt fordelt mellom gutter og jenter. Alle de tolv informantene sier *kå* og *kåssen* for henholdsvis *hva* og *hvordan*, mens fire av hvert kjønn sier *kverandre*, og to av hvert kjønn sier *hverandre*.

Heller ikke når det gjelder **uttalen av ordene noe og noen som nå(g)e og nå(g)en**, kan man se noen markant forskjell mellom kjønnene. Fire gutter og tre jenter holder på den tradisjonelle *å*-realiseringen, mens én jente veksler og to jenter bruker *o*-lyd i disse ordene. To gutter bruker *o*-lyd i disse ordene, og sier *noe*.

Et språktrekk hvor man kanskje ser en liten kjønnsforskjell, er **senkning av vokalen y til ø i uttalen av mye**. Dette er et av språktrekkene der det er få informanter som bruker den bredere og mer tradisjonelle formen, som i dette tilfellet er *møe*. Hele ti informanter bruker gjennomgående formen *mye*, mens jeg bare har to treff på *møe* (5g og 9g). Begge disse er altså gutter. Av disse to igjen er det bare informant 9g som gjennomgående bruker formen *møe*. Informant 5g veksler mellom *mye* og *møe*.

9.2 Språklige variabler og studieretning

Som nevnt ovenfor, har jeg hentet seks av mine informanter fra allmennfaglig linje (studiespesialisering), og de resterende seks fra yrkesfag og påbygg. Som ved variabelen *kjønn*, finner jeg heller ikke her store skiller mellom informantenes bruk av språklige former.

Når det gjelder **sammenfall mellom kj- og sj-lyd**, er det tre informanter fra allmenn og to informanter fra yrkesfaglig retning som har helt eller delvis gjennomført sammenfall. Ved **uttale av lang e-lyd i forbindelse med r-lyd**, er det heller ingen store forskjeller mellom de to gruppene. Tradisjonell *e*-realisering finner jeg blant to av informantene fra allmennfaglig linje, og hos tre av elevene med yrkesfaglig bakgrunn. Hos informantene fra allmennfaglig linje, er det tre stykker som veksler, og én som har gjennomgående *æ*-realisering, og hos elevene fra yrkesfaglig bakgrunn, er det tre informanter som veksler mellom *e*- og *æ*-uttale.

Ved **i-omlyd av verbet å ha** i presens er det som nevnt ovenfor ingen av mine informanter som konsekvent uttaler det som *har*. Seks informanter sier gjennomgående *he*, og av disse

finner vi fire fra allmennfaglig linje og to fra yrkesfaglige linjer. Blant de som veksler mellom de to formene, er det omvendt to informanter fra allmennfaglig linje og fire fra yrkesfaglige linjer.

Når det gjelder bruken av ***k*** i **framlyd av spørreord og det resiproke pronomenet**, var denne jevnt fordelt mellom kjønnene. Det samme finner jeg når jeg ser på de språklige formene opp mot utdanningslinje. Som beskrevet tidligere, bruker alle informantene *k* i framlyd i spørreordene *hva (kå)* og *hvordan (kåssen)*. Når det gjelder det resiproke pronomenet, er det fire av informantene både fra allmennfaglig og yrkesfaglige linjer som bruker formen *kverandre*, mens det er to informanter fra allmennfaglig og to fra yrkesfaglige linjer som bruker formen *hverandre*.

Ved **uttale av ordene *noe/noen* som *nå/nåen***, var det lite forskjell mellom kjønnene. Når det gjelder utdanningslinje, er resultatene de samme. Blant informantene som gjennomgående bruker de tradisjonelle formene *nå(g)e* og *nå(g)en*, kommer fire av dem fra allmennfaglig linje, og tre av dem fra yrkesfaglige linjer. Blant de som bruker formene *noe* og *noen*, kommer to fra allmennfaglig linje og to fra yrkesfaglige linjer, mens den ene informanten som veksler mellom de ulike formene kommer fra yrkesfaglig linje.

Når det gjelder **senkning av vokalen i ordet *mye***, er det, som nevnt ovenfor, bare to av informantene som har den mer tradisjonelle uttalen med senkning. En av disse to (9g) bruker formen *møe* gjennomgående, og er blant informantene som er hentet fra yrkesfaglig studieretning. Informanten som veksler mellom *mye* og *møe* er elev ved allmennfaglig linje (5g).

Til sist vil jeg nevne **verbformene med vokalskifte og to stavelser i presens og partisipp i verb som *å ta*, *å dra*, *å få* og *å gå***. Det er fem informanter som har treff på disse formene, og som sier f.eks. *fenge (fått)* eller *drege (drar)*. Av disse er det fire elever fra yrkesfaglig skoleretning. Jeg vet likevel ikke hvor mye vekt jeg skal tillegge disse funnene, fordi jeg har så få treff – informantene som bruker formene med vokalskifte gjør det bare ved ett eller et par tilfeller i løpet av intervjuene, og jeg tror dette er et språktrekk der man vil finne stor intraindividuell variasjon. Det er derfor ikke utenkelig at flere av informantene i visse sammenhenger vil bruke former som eksempelvis *stenne* (står) eller *sleie* (slått).

9.3 Oppsummering av språklige former satt opp mot sosiale variabler

Jeg har i kapitlene ovenfor sett bruken av ulike språklige former opp mot de to sosiale variablene kjønn og utdanningslinje i videregående skole. Jeg har ikke funnet noen korrelasjon mellom valg av språklige former og kjønn eller utdanningslinje. Det kan finnes små variasjoner ved bruken av enkelte av de språklige variablene, men de virker mer tilfeldige og gir ikke noe entydig bilde av at informanter av et av kjønnene, eller fra enten allmennfaglig eller yrkesfaglig studieretning, bruker flere eller færre tradisjonelle dialekttrekk enn den andre gruppen.

Jeg skal her forsøke å sette opp de språktrekkene hvor jeg har variasjon blant mine informanter, og dele disse inn i tradisjonelle og mer standardnære, nyere former:

Tradisjonelle dialektformer	Nyere/mer standardnære dialektformer
Kj-uttale: 4 jenter/3 gutter 3 allmenn/3 yrkesfaglig	Delvis sammenfall mellom kj/sj-uttale: 2 jenter/3 gutter 3 allmenn/3 yrkesfaglig Ingen av informantene har gjennomført sammenfall mellom kj- og sj-lyden.
Uttale av lang æ-lyd som e: 3 jenter/2 gutter 2 allmenn/3 yrkesfaglig	Veksler mellom æ- og e-uttale: 2 jenter/4 gutter 3 allmenn/3 yrkesfaglig Kun én informant har gjennomført æ-lyd: 1 jente/0 gutter 1 allmenn/0 yrkesfaglig
Omlyd i <i>har</i> til <i>he</i>: 3 jenter/3 gutter 4 allmenn/2 yrkesfaglig	Veksler mellom <i>he</i> og <i>har</i>: 3 jenter/3 gutter 2 allmenn/4 yrkesfaglig Ingen av informantene har gjennomført bruk av <i>har</i> .

Kverandre (k i framlyd): 4 jenter/4 gutter 4 allmenn/4 yrkesfaglig	Hverandre: 2 jenter/2 gutter 2 allmenn/2 yrkesfag
Nå(g)e/nå(g)en: 3 jenter/4 gutter 4 allmenn/3 yrkesfaglig	Noe/noen: 2 jenter/2 gutter 2 allmenn/2 yrkesfaglig
Møe: 0 jenter/1 gutt 0 allmenn/1 yrkesfaglig	Mye: 6 jenter/4 gutter 6 allmenn/4 yrkesfaglig Veksler mellom formene: 0 jenter/1 gutt 0 allmenn/1 yrkesfaglig
Verbformer som <i>drege, stenne, fenge, gjenge</i>: 2 jenter/3 gutter 1 allmenn/4 yrkesfaglig	Tilsvarende former <i>drar, står, fått, går/gått</i>: Jeg vil ikke slå fast at de resterende informantene aldri bruker formene i kolonnen til venstre, fordi dette er verb jeg ikke har treff på hos alle informantene. Jeg tror dette er et trekk der det er stor variasjon, både på inter- og intraindividuell plan.

Som jeg har påpekt flere ganger før, er det ikke slik at disse funnene er representative for dialekten hos unge flekkefjæringer i 2015 generelt, og det er et for lite materiale til å konkludere med hvilke former som eventuelt er i endring og hvilke som fortsatt står sterkt. På samme måte er det heller ikke mulig å fastslå i hvilken grad sosiale variabler som kjønn og utdanningslinje har betydning for informantenes bruk av språklige former. Det jeg *kan* si, er at jeg i mitt materiale ikke har funnet noen tydelige skiller mellom bruk av tradisjonelle og mer bokmåls- eller standardnære språkformer basert på disse variablene.

Noen studier har vist at jenter har en tendens til å standardisere eller nivellere språket sitt i større grad enn gutter, men det ser jeg ingen tegn til her. Andre studier viser at hvilket miljø eller hvilken gruppe ungdom tilhører har større betydning for hva slags språklige former og dialektuttrykk de bruker. I den grad man kan anta at ungdom fra allmennfaglige og yrkesfaglige linjer tilhører ulike grupper i lokalsamfunnet – og dette skal man være veldig forsiktig med å si – er det heller ingenting i mitt materiale som tyder på at dette har betydning for valg av språklige former.

10.0 HOLDNING TIL HJEMBY OG EGEN DIALEKT

Jeg har ovenfor konsentrert meg om å studere informantenes språkbruk ut fra tradisjonelle, sosiale bakgrunnsvariabler som har vært viktige innen sosiolingvistisk forskning siden Labovs tid. Som jeg skrev i min gjennomgang av språkhistorisk forskning opp gjennom tidene (jf. kap. 3) har det siden 1990-tallet vært en dreining bort fra Labov-inspirerte, kvantitative studier der målet var å finne korrelasjon mellom sosiale bakgrunnsvariabler og språkbruk og mot kvalitative studier med fokus på enkeltindivider, på variasjon og på språk som uttrykk for identitet. Dette er også sentralt for min studie hvor jeg jo nettopp forsøker å finne ut om informantenes holdning til Flekkefjord og til egen dialekt har betydning for hvilke språklige former de bruker. Flere av spørsmålene mine under intervjuene handlet om informantenes forhold til hjembyen, hvordan de syntes det hadde vært å vokse opp her og om de eventuelt kunne tenke seg å flytte tilbake hit eller bli boende her som voksne. Jeg stilte dem også spørsmål om hva de syntes om egen dialekt og om dialektene i Norge generelt.

Jeg skal i denne delen av oppgaven ta for meg disse spørsmålene og si litt om hva informantene svarte, og om det er noen sammenheng mellom deres lokale identitet og dialekten de snakker. Svarene jeg får i denne delen av undersøkelsen vil jeg bruke når jeg senere i oppgaven skal forsøke å drøfte utviklingen i flekkefjorddialekten.

Alle informantene mine bor i Flekkefjord og har gjort det i størsteparten av sine liv. Noen få av dem har et par år bak seg i andre kommuner. Informantene bor i sentrumsnære strøk av kommunen – altså ikke i utkantsområdene Hidra, Åna-Sira, Sira eller Gyland. Jeg ønsket at minst én av foreldrene skulle være fra Flekkefjord, og da helst fra sentrumsområdet (Dette har jeg definert som byggefeltene/bydelene innenfor en radius av fem kilometer fra selve

bykjernen). Dette har jeg klart hos ti av tolv informanter. Informant 4g har to foreldre fra utkantstrøk av Flekkefjord kommune (både Bakke/Sira og Gyland var tidligere egne kommuner, jf. kap. 2.1) og informant 10g har én forelder fra Bakke/Sira og én forelder fra Tonstad, sør i Sirdal kommune. Disse oppgav i førundersøkelsen å ha minst én forelder fra Flekkefjord, men under intervjuene framkom det at det i disse tilfellene ikke gjaldt det området jeg først hadde definert. De var likevel begge oppvokst i sentrumsnære strøk av kommunen, og jeg tenkte at det likevel kunne være interessant å ta dem med for om mulig å oppdage noen forskjeller mellom disse to og de andre informantenes bruk av dialektformer.

Her følger en oversikt over hvor informantenes foreldre/foresatte kommer fra. I de tilfellene der jeg kun skriver *Flekkefjord*, gjelder det sentrale strøk av kommunen – altså det området som er gjenstand for denne kartleggingen, og som er det området de unge informantene er oppvokst i.

Informant	Fars hjemkommune	Mors hjemkommune
1j	Flekkefjord	Kristiansund
2j	Flekkefjord	Flekkefjord
3j	Flekkefjord	Egersund
4g	Sira i Flekkefjord kommune	Gyland i Flekkefjord kommune
5g	Hidra i Flekkefjord kommune	Flekkefjord
6j	Flekkefjord	Flekkefjord
7j	Gyland i Flekkefjord kommune	Flekkefjord
8j	Moi i Lund kommune	Flekkefjord
9g	Flekkefjord	Flekkefjord
10g	Sira i Flekkefjord kommune	Tonstad i Sirdal kommune
11g	Flekkefjord	Flekkefjord
12g	Flekkefjord	Fjotland i Kvinesdal kommune

10.1 Holdning til Flekkefjord by

Jeg begynte med å spørre informantene noen spørsmål om hvorvidt de trives i Flekkefjord. Som oppfølgingsspørsmål lurte jeg på hva de eventuelt liker med hjemstedet, og om det er noe de savner.

Alle informantene mine er positive til Flekkefjord. Ett unntak er informant 8j som peker på noen negative sider ved byen, selv om hun trives. Jeg synes disse spørsmålene er såpass interessante og relevante for studien min at jeg velger å skrive litt om hva hver enkelt informant svarer på denne delen av intervjuet.

Informant 1j svarer på spørsmålet om hun trives i Flekkefjord et raskt og bestemt “Ja, det gjør eg”. Når jeg spør henne om hva som eventuelt skulle til for å gjøre det bedre, kan hun ikke komme på noe og svarer bare at “Nei, eg vett egentlig ikkje”. Når jeg spør henne om hun synes hun har nok å finne på i fritida, svarer hun et tydelig “Ja. Eg e fornøyd”. På spørsmål om hun kan tenke seg å bo her etter endt utdanning, nøler hun litt og svarer: “Eh .... Ja ... Eg kunne nok ha flytta tebage. Å eg syns det e ein fin oppvekst for ungan her.” Når jeg spør henne om hvorfor hun mener at det er en fin plass å vokse opp, svarer hun at “nei, eg vettkje ... Det e ein liden plass, og ... ja”. Samtidig sier hun at hun også kan ende opp i en annen eller større by. Når jeg spør henne om det er viktig for henne å velge en utdanning som gjør at hun kan få jobb i Flekkefjord, svarer hun at “jau ... eg komme nok te å tenka litt på det, men det ekje ... det ekje et *must*, liksom”.

Informant 2j sier at hun trives veldig godt med å bo i Flekkefjord. “Eg ekje så veldig glad i store bya.” Hun sier at hun godt kan reise til store byer, men at det hun liker med Flekkefjord er at “dar ekje så mye folk ... Eg lige ikkje at dar e altfor mange ront meg ... Åsså e det litt sånn koselig”. Hun syntes det var bra å vokse opp her, for “når dar ikkje e så mange ... så ... bli du bere kjent med dei du faktisk går med. Åsså va det jo et veldig greit nabolag eg he vokst opp i au, då”. Når jeg spør om hun kan tenke seg å komme tilbake her for å bo etter endt utdanning, er svaret “Ja. Det e planen”. Hun sier også at det er viktig for henne å velge en utdanning som gjør at hun kan få jobb her, og at hun derfor planlegger å ta utdanning som barnehagelærer.

Informant 3j svarer et kontant “ja” på spørsmålet om hun trives i Flekkefjord. Hun fortsetter med å si at “eg vil bu i Flekkefjord heile livet mitt – ellar i Kvinesdal, for der trives eg au”. Hun sier at hun har valgt yrke eller utdanning med tanke på at det er viktig for henne å kunne få jobb i hjemdistriktet. “Eg vil jobba i barnehage, og eg vett at de trenge pedagoga i barnehagan”. Når jeg spør henne om det er noe hun savner ved Flekkefjord, svarer hun at “ja ... nei ... Dar e jo ikkje så mye å gjør her ... Men dar e jo ikkje så mye å gjør i de andre

byan heller, egentlig.” Jeg spør henne om hun ikke tror det er mer å finne på i byer som Stavanger og Kristiansand, men da svarer hun at “nja ... bortsett fra å gå å kjøba masse ting (humrer) ... Eg tenke det e liga greit at eg ikkje bu i ein sånn stor by, for då hadde eg brukt så masse penga”.

Informant 4g svarer på spørsmålet om han trives her i Flekkefjord. “Ja. Ja ... Litt lide å gjærr, men det e ein grei by”. Når jeg spør ham om hva som kunne være med på å gjøre det bedre å bo i kommunen, svarer han lite konkret, men gjentar dette med at det kunne ha vært mer å finne på i byen. “Mi he jo ingenting å gå te. Mi må jo ud a byen ska mi på kino⁷, ska mi på bowling, ska mi ...”. Han sier at han og kameratene av og til drar til Lyngdal for å bowle eller for å besøke badeland. Om oppvekst i Flekkefjord sier han at den var bra. “Mi hadde jo alltid nåe... Mi va jo ude i gaden heile tia ...”. Om framtida ser han for seg at han nok blir boende i kommunen hvis han får seg en jobb, men at han gikk etter interesse da han skulle velge utdanning. (Informanten går på linja teknikk og industriell produksjon). Han sier at han ingen problem med å flytte bort fra kommunen, og at han godt kan flytte langt. “Men ikkje te Oslo... Storbya, det lige eg ikkje”. Jeg spør ham hvorfor han heller vil bo i en liten by, og da svarer han at “Det e mye lageligare. I en storby ... Det bi bare altfor stort, altfor mye folk, altfor mye ... Lide e greit (humrer)”.

Informant 5g svarer “Ja, det gjenge heilt fint” når jeg spør ham om han trives i Flekkefjord. Han vet ikke hva som eventuelt kunne ha vært bedre, og svarer at han “hekje så møte sånn krav, egentlig, te byen ...”. Det han liker med byen er at han har alle han kjenner der, “dar e jo ingen som bu nåe sånn kjempelangt vekke. Du ekje langt ifrå någen ting, egentlig”. Jeg spør om han synes det er nok å finne på i byen, og da svarer han at “Ja, for min del gjenge det greit”. Han sier at han synes det var godt å vokse opp i Flekkefjord, og på spørsmål om han kunne tenke seg å bo i byen etter endt utdanning, nøler han litt før han svarer at “Det kjeme i gronnen veldig an på ... Men ja, sikkert”. Han mener det kommer an på ting som jobb og familie. Han vet ikke hva han vil gjøre etter endt utdanning (han går på studieforbredende utdanningsprogram), men tror det viktigste er å finne noe man liker å gjøre, “og så heller tepassa deg ette det”.

---

⁷ I perioden jeg foretok intervjuene hadde ikke Flekkefjord noen fungerende kino. Den gamle kinoen var revet for å gi plass til et nytt kulturhus som ble åpnet i september 2016.

Informant 6j trives med å bo i Flekkefjord, og sier at “Det e veldig greit å bu her. Det e så lide ... Då vett du liksom kem de fleste folkan e, og så då vett du kor ting e i forhold t i ein storby, for då må du gå ront i alle slags gade for å finna ting”. Hun innrømmer at “dar kunne jo våre ber ... sånn derre fritidsaktiviteta for åkke ungdomma, for det at dar ekje så mye for åkke å gjør, egentlig”. Om barndom i kommunen sier hun at “det e veldig greit, forde at dar e ikkje så mye sånn ... ellar, dar e så mye sånn roligere i forhold t ein storby ... Du kan la ungan dine gå ront i byen, liksom, det e mye tryggare”. Hun kan godt tenke seg å flytte tilbake hit etter endt økonomiutdanning, som hun tenker å ta i Kristiansand eller Stavanger. Hun sier at “det bety jo veldig mye for meg hvis eg kan få ein jobb her au ... forde at då kan eg komma tebage te hjembyen min”. Hun bodde året før i Kristiansand fordi hun gikk på skole der (en medielinje) og trivdes veldig godt, men på spørsmål om hun mener det er best å bo i en liten eller en større by, svarer hun at “eg tru det e best å bu i ein mindre by, forde dar e så mye mer du kan forholde deg te, på ein måte ... Det e litt roligar, dar skje liksom ikkje så møje i forhold te i store bya”, noe hun altså ser på som positivt.

Informant 7j svarer på spørsmålet om hun trives i Flekkefjord at “Ja, det e ein koselig by. Mye kjentsfolk ... alle kjenne alle ...”. På spørsmål om det er noe hun savner ved byen svarer hun at “Nei ... det e lissom ikkje nåe eg savne for eg vettkje kå det kunne vært. Hvis du tenke på andre store bya ... eg syns jo sjøl at alt e så mye mer stress der. Men det ekje nåe eg savne i denna byen her som eg komme på. Eg ekje sånn at på ein måte går på masse ting.” På spørsmål om hun synes det var greitt å vokse opp i kommunen svarer hun et klart “ja”, og hun sier videre at “Det syns eg jæffal va fint ... å det va ... Det e jo liksom litt rolig her. Å ... mange venna å ... kunne lega ront i gaden her, så det ...”. Når jeg spør om hun kan tenke seg å bo i Flekkefjord etter endt utdanning, svarer hun “ja, eh, det kunne eg faktisk”. Om planene videre tenker hun at det er “å gå sjugepleien i Kristiansand eller Grimstad, som ikkje e så veldig langt frå hjemme, liksom. Eg e egentlig ganske hjemmekjær (humrer). Hun sier at det betyr litt at hun kan få jobb i hjembyen etter endt utdanning, og at “det spille jo litt rolle hvis mi kan få bevara detta her sjukehuset åkka”.

Informant 8j skiller seg, som nevnt ovenfor, litt ut ved at hun på spørsmål om hun trives i Flekkefjord svarer “Ja, eg trives – men eg synes det e ein veldig innelukka, liden by, så eg glede meg te å flytta”. På spørsmål om hun kan tenke seg å flytte tilbake etter endt utdanning, svarer hun bestemt “nei”. Når jeg spør henne om hva hun savner med Flekkefjord, eller hva

som kunne ha vært bedre, svarer hun litt nølende at “eg vett ikkje om det e det at det e så langt te neste storby, men eg føle at ... generelt ... den ungdomskulturen som e i byen e sånn at folk e så trangsynte. Ikkje åben for nye folk. Sånn hvis det e ein person som e litt annarledes på visse områda, så bli an veldig udenfor fort ... Det e veldig sånn du må alltid passa inn. Så eg syns det he vært litt sånn ... det e litt anstrengt å bu her någen gonge. Du ekje så fri på ein måte, synes eg”. Hun sier at hun ikke selv har hatt noen problemer med å være annerledes eller å stå utenfor, og at det absolutt finnes forskjellige slags ungdommer i byen, men at hun vet om folk som “ikkje tør å ver seg sjøl. Spesielt hvis en he ein ann legning ellar nåe sånn”. Hun sier vidare at hun tror dette har blitt bedre i løpet av de siste årene, men at hun tror det fortsatt er noen som blir hetset eller mobbet for det, og at det ikke er så lett å vokse opp som for eksempel homofil i kommunen.

På spørsmål om hvordan hun syntes det var å vokse opp og være barn i Flekkefjord, svarer hun at “det likte eg veldig godt”. Hun bodde nær en stor lekeplass midt i sentrum, og at “alle” lekte sammen der. Hun har også inntrykk av at det samme gjaldt byggefeltene rundt sentrum – at barn samla seg på de mange lekeplassene og lekte sammen. Hun framhever også at hun og vennene fikk lov til å gå rundt i byen alene tidligere enn det man ville gjort i en storby, fordi det er tryggere i en mindre by. “Så då va det veldig positivt med ein liden by”, konkluderer hun.

Informant 9g sier at han trives med å bo i Flekkefjord, “fordi det e ein fin, liden by og du trenge ikkje gå i timesvis for å komma te andre enden a byen”. Han savner “et ber rånemiljø”, men ellers er han fornøyd. Han synes det var greit å vokse opp i byen, og kan ikke tenke seg å bo noe annet sted i framtida. “Eg vil sei det e ber med ein liden by enn ein stor by”, sier han, men han kan ikke peke på andre faktorer enn at det er mindre stress og kortere avstander i en liten by. Interessen er biler, og det bruker han en del tid på.

Informant 10g sier på spørsmål om han trives i Flekkefjord at “Ja, det e heilt greit”. Jeg spør ham hvorfor, og da sier han at “Eg spille jo fotball, såe ... idretten e bra ... Eg syns skolen her e grei... Så trene eg jo ... De har jo Trimeriet⁸, det e et alternativ, liksom ...”. Han kommer ikke på noe spesielt som han savner med byen. Når jeg spør ham om han kunne tenke seg å bo her som voksen, etter endt utdanning, svarer han at “Ja ... eh ... Det kunne eg nok tenkt”. Han

---

⁸ Et treningsstudio i Flekkefjord sentrum

sier at han ikke tenker på jobbmuligheter i hjemdistriktet når han skal velge seg utdanning: “Det bety ikkje så mye”. Han tror likevel at det er best å vokse opp i en liten by, fordi “det blir liksom mye tettare ... det bli, eg vettskje, alt mye nærmare ... Du kjenne liksom alle”.

Informant 11g trives med å bo i Flekkefjord. Han sier at “eg trives bare ber i ein mindre by enn i sånne store, så ... Eg vettkje koffår ellar kåssen eg ska forklara det, men”. Han sier at “Dar e jo sikkar mye mer muligheda å ting å gjør i større bya, men ... Ja, eg trives her med dei vennan eg he å det miljøet som e her, så ...”. Han kan godt tenke seg å bo her som voksen, men han kan også finne på å bli boende et annet sted – dette er ikke noe han har bestemt seg for allerede nå. Han vet ikke hva han skal studere etter endt videregående utdanning, og har derfor ikke tenkt så mye på dette med hvilke utdanningsvalg som gir mulighet for å få jobb i hjemkommunen. Når jeg spør ham om hvor han tror det er greiest å vokse opp, svarer han at “Eg vil nok tru det e enklar i ein mindre by ... Eg vettkje heilt kåssen eg ska forklara det”.

Informant 12g har bodd i Kristiansand i ett år og i Haugesund i to år nå i de senere år. Nå bor han i Flekkefjord, selv om han tilbringer en del tid i Haugesund, og trives med det. “Eg syns det e ein grei liden by ... Det ekje sånn derrane mas og kjas og storby”. Han sier at han kanskje kunne tenke seg litt flere tilbud til ungdom, men han synes det har vært et godt miljø å vokse opp i. På spørsmål om han kan tenke seg å bo i Flekkefjord i framtida, sier han at “Ja. Det kan eg tenka meg”. Samtidig sier han at det har ikke vært så viktig for ham med lokale jobbmuligheter, og han har prøvd litt forskjellige linjer før han nå har endt opp med å ville bli tømrer. Når jeg spør ham om han tror det er noen stor forskjell på å vokse opp i Flekkefjord i forhold til i en større by, svarer han at han i alle fall tror det er en forskjell mellom en liten by og det å vokse opp i en storby som Oslo. Han trekker fram forskjeller mellom ulike bydeler, mellom fattig og rik og han nevner merkepress (på klær, sko m.m.) blant unge. “Sånn føle eg ikkje at det e i Flekkefjord”, sier han.

10.1.1 Sammenfatning: Holdning til Flekkefjord by

Alle informantene har altså gode minner fra barndommen i Flekkefjord, og de er (med unntak av informant 8j) veldig positive til å vokse opp i en liten by. Alle svarer at de trives med å bo i Flekkefjord, selv om noen av dem påpeker at det kunne ha vært flere fritidstilbud til ungdommen. Mange sier at de liker at de fleste kjenner hverandre, at det er korte avstander innad i byen, og at det er et godt miljø i byen. Flere av informantene er fast bestemt på å slå

seg ned i Flekkefjord som voksne, mens andre er mer likegyldige. Kun én av informantene (8j) sier at hun gleder seg til å komme seg vekk, og at hun ikke ønsker å flytte tilbake til kommunen igjen. For noen av informantene har jobbmuligheter i hjemkommunen betydning for valg av utdanning og yrke, mens andre ikke har tenkt over det eller mener at interesse for et fag eller et yrke bør telle mest.

Med dette som grunnlag, synes jeg det er vanskelig å se noen sterke skillelinjer mellom mine informanter eller å dele dem inn i grupper basert på lokal identitet eller personlighet, slik f.eks. Skjekkeland gjorde i sin studie av ungdom i Kvinesdal (Skjekkeland, 2009). Han har delt sine informanter inn i gruppene “homo domesticus” og “homo dynamicus” etter hva slags forhold de har til hjembygda, hvor positive eller negative der er og hva slags tanker de gjør seg om ei framtid i hjemkommunen. Blant mine informanter finner jeg ikke slike tydelige skillelinjer, og *det* resultatet er egentlig en studie verdt i seg selv.

Jeg skal likevel prøve å se på om det er noen korrelasjon mellom bruk av tradisjonelle dialektformer og hvilket forhold mine informanter har til hjembyen Flekkefjord. Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 11.

10.2 Holdning til flekkefjorddialekten

Jeg har kunnet slå fast at informantene mine jevnt over er veldig positive til sin egen hjemby og til oppveksten sin der. Men hvordan står det så til med deres forhold til egen dialekt? Er dialekten noe de er stolt av – eller tvert imot? Og kan de peke på trekk de synes er veldig markerte og typiske for egen dialekt? Hvis ja – hvilke trekk er det? Jeg spør dem også om de synes at dialekten deres har endret seg mye fra deres foreldre eller besteforeldres dialekt, og om hva de synes om å endre på dialekten hvis de flytter vekk fra Flekkefjord. Så spør jeg dem om det er noen dialekter i Norge de liker godt – eller mindre godt, og om hva de synes om “standard østnorsk”/”Osломål”. Til slutt spør jeg informantene om de synes at flekkefjorddialekten kan brukes i alle sammenhenger, og om en flekkefjæring ville kunne bruke sin egen dialekt hvis hun eller han fikk en direktørstilling i en landsdekkende, stor bedrift.

10.2.1 Hva mener informantene er typiske trekk ved dialekten?

Når jeg spør dem om de kan peke på typiske trekk ved egen dialekt, blir det mye nøling. Flere av informantene sier at de ikke har tenkt noe særlig over dette, og et par av dem (**5g og 10g**) klarer heller ikke å komme på noen kjennetegn ved flekkefjorddialekten.

Noen trekk nevnes av flere informanter. Pronomensformene *åkke* og *dåkke* trekkes fram av fire informanter (**1j, 6j, 8j og 12g**). Tre elever (**1j, 3j, 8j**) nevner at man i flekkefjorddialekten fortsatt bruker *kj*-lyden i ord som *ikkje* og *kino*, og de trekker fram *Moi* som et eksempel på et sted der man har gått over til å si *isje*. Spesielt **informant 3j** er veldig kritisk til denne overgangen og uttaler at “Føle alle e så slappe i kjeften å ikkje klare å sei det ordet ... Sjino. Så heite det jo kino. Føle mi snakke skikkelig her. Klare å sei det”. To av informantene (**2j og 8j**) mener at det som kjennetegner dialekten er tonefallet. **Informant 2j** snakker om at det er “lite svingninger” i flekkefjorddialekten. **Informant 8j** sier at “mi he litt sånn likt tonefall på alt mi seie”. Hun beskriver også dialekten som en “litt tam dialekt som ikkje stikke seg så veldig ud”.

Så er det flere informanter som nevner enkeltord som typiske for egen dialekt. **Informantene 2j og 4g** nevner ordet *reikta* for *huske* (altså lekeapparatet for barn). **Informant 3j** nevner ordet *trunk*⁹ (uttales *tronk*) for “bagasjerom i bil” som typisk for lokal dialekt, og som noe de ikke forstår i Kristiansand. Et par informanter (**4g og 7j**) nevner ordet *jårple* for *potet* som noe de er vokst opp med, og som de mener er typisk for egen dialekt.

Informantene 3j og 4g har fått høre at de “snakker dansk”, men fra svært forskjellig hold. **Informant 3j** sier at hun stadig vekk hører dette når hun er på besøk hos venner og familie i Egersund, mens **informant 4j** har opplevd å ikke bli forstått når han er i Oslo.

10.2.2 Hva mennesker utenfra synes om flekkefjorddialekten

Når det gjelder hva folk utenifra (f.eks. mennesker fra større byer som Kristiansand og Stavanger) måtte mene om flekkefjorddialekten er det litt forskjellige oppfatninger om dette blant informantene. Det som likevel må kunne sies å gå igjen i svarene, er at informantene

---

⁹ Fra det engelske ordet *trunk* (bagasjerom i bil). Regionen som Flekkefjord er en del av hadde på 1900-tallet stor utvandring til USA. Mange av utvandrerne flyttet også tilbake til gamlelandet og tok med seg flere engelske/amerikanske ord inn i de lokale dialektene. Etnologen Siv Ringdal er blant flere som har skrevet om dette fenomenet.

tror at mennesker utenifra ser på dialekten som litt kjedelig. De peker på at den ikke stikker seg så veldig ut på noen måte, og at det er en slags blanding av stavanger- og kristiansanddialekt. (For øvrig mener de fleste av informantene selv at flekkefjorddialekten ligger nærmere dialekten i Kristiansand enn den i Stavanger).

Informant 2j sier at “Stavangerfolk tenke vel kanskje at mi e litt kjedelige i språget ... Mens mi e jo kanskje litt ligare Kristiansand ... Tru de syns dialekten e litt rar (i Kristiansand). Men ikkje problema med å forstå o. Eller – bare enkelte småord”. **Informant 6j** sier om folk fra Stavanger at “Dei forstår jo ikkje alltid kå mi seie”. Når jeg spør henne om folk fra Kristiansand (informanten har tidligere bodd ett år i Kristiansand), sier hun at “eg he blitt veldig mye mobba for dialekta mi. Der borte seie de *oss* og *dere*, mens eg seie *åkke* og *dåkke*, og eg he blitt så mye mobba for det”. Om mobbinga sier hun at “nei, eg blikje flau. Eg bare ... eg snakke sånn” (ler litt). **Informant 7j** har en litt annen opplevelse. Hun sier om flekkefjorddialekten at “eg he hørt ifra dei som bu i Kristiansand og sånn at det e så koselig”. Men når det kommer til stavangerfolk sier hun at “eg trukje dei e så fan av an som det kristiansandaran og den sia e. Jæffal a dei som eg kjenne som bu der borte (østover), dei seie at de syns an e så koselig, liksom”. **Informant 8j** tror ikke at folk fra Stavanger og Kristiansand vet så mye om Flekkefjord eller dialekten her i det hele tatt. Han sier at “Eg føle dei ikkje vett så mye om Flekkefjord. Kanskje stavangerfolk, for dei he mye hytte her ... Men nå kjenne eg ingen i Kristiansand, men eg he venninne som studere der, å då må dei ofte forklara kå det ligge henne ... Å det e jo ikkje så langt vekke, men eg tror det e mer ein by de bare kjøre forbi”. Når jeg spør henne mer spesifikt i om hva folk fra Kristiansand synes om flekkefjorddialekten, sier hun at “Eg tru visst det e i Kristiansand så he de problema med å ettarligna dialekten åkka hvis ikkje mi e dar. De syns sikkart mi snakke litt tamt, sian mi e midt mellom Kristiansand å Stavanger. Syns ikkje mi he ein veldig kraftig dialekt, liksom”. Også **informant 10g** nevner at han kjenner en fra Kristiansand som “syns at dialekta åkka e litt rar, jyssom”. Men han vet ikke noe mer ut over det.

Både **informant 5g og 11g** sier at de ikke tror mennesker fra andre byer synes at flekkefjorddialekten er noe særlig fin. **Informant 5g** sier at han “tippe de syns an e stygg. Tippe de fleste gjør det. Sånn som når du høre en flekkefjæring på tv, så høres det jo ikkje bra ud ... det e jokje ... det e jokje ein fin dialekt”. **Informant 11g** sier at han tror folk utenfra synes at “byen e grei nok, men eg trukje de syns dialekten e nåe særlig fin, egentlig. Eg merke

jæffal sjøl når eg høran på tv, ja, det versta e jo Kvinesdal, men åkka au, når du høran på tv, an høres jo ikkje kjempefin ud, så ...”. **Informant 12g** sier følgende om hva folk utenfra synes om Flekkefjord by: “Folk flest ... A dei som vett kå Flekkefjord e henne, seie jo at det e himla fint der å sånn. Men e vil jo tru at folk fra store bya som ikkje he nå forhold te Flekkefjord å aldri he vært der fort vil tenka ... at d e ein liden by å kanskje litt bondeknølaktig sånn som mi tenke om Fjotland (i Kvinesdal), for eksempel. Uden at eg ska sei det for sikkert”. Han sier ikke noe om hva han tror folk utenfra mener om dialekten vår, men snakker mer om byen generelt.

Det er flere som likevel liker egen dialekt, som er stolte av den og som ikke ønsker å endre på den eller legge om, men det er **informant 9g** som skiller seg ut når det gjelder sitt syn på egen dialekt. Når jeg spør ham om hva han tror at folk utenfra synes om flekkefjorddialekten, svarer han at han tror de tenker “at mi e møe smartar, møe ber! Kankje bi verre enn deira (dialekt) alligavel, så.” Han liker verken kristiansand- eller stavangerdialekt, og han uttaler også at “mi høres strøgne ud!”. Dette er sagt med glimt i øyet, om jeg kan beskrive det slik, men det er likevel tydelig at han er stolt av og glad i hjembyen og dialekten.

10.2.3 Sammenfatning – holdning til egen dialekt

Hvis jeg skal prøve å trekke noen store linjer her, må det være at informantene er noe mer negative til egen dialekt enn det de er til byen generelt. Mens alle informantene har vært positive til å vokse opp i Flekkefjord, og de aller fleste av dem gjerne blir boende her eller flytter tilbake etter endte studier, har de ikke *like* mye positivt å si om dialekten. Flere av informantene mener at dialekten deres er litt “kjedelig” og de har vansker med å trekke fram trekk de synes er typiske for dialekten. Flere peker også på at den ligger midt mellom kristiansand- og stavangerdialekten, og at den derfor ikke “skiller seg ut” i stor grad. Flere av informantene tror også – eller har selv erfaring med – at folk utenfra kan synes flekkefjorddialekten er vanskelig å forstå.

10.3 Hvordan informantene stiller seg til å endre på egen dialekt

Hvordan er det så med deres egen språkbruk? Ønsker de å beholde dialekten selv om de flytter til en annen by? Hvorfor er det i så fall viktig for dem? Og hvis det blir aktuelt å gjøre endringer i språket – hva vil de eventuelt endre på og hvorfor?

Informant 2j sier, på spørsmål om hun vil bytte eller endre dialekt hvis hun flytter vekk fra Flekkefjord, at “Nei. Eg ska værtfall prøva å holda på dialekta så godt eg kan. For det e viktig for meg å visa at eg e stolt øve der eg komme fra ... for eg ikkje ska bøya meg for der eg e akkorat då”. Også **informant 4g** sier at han ikke ser noen grunn for å endre på dialekten, og det samme sier **informant 9g**. **Informant 12g** sier at ikke tror han vil endre på dialekten, og sier at “eg lige å tenka på meg sjøl som veldig patriotisk på akkorat det ... å eg he fått beskjed frå dama mi om at ho lige dialekten, då (ler)”. Samtidig innser han at det nok sniker seg inn enkeltord fra andre dialekter – det kan være ord han hører kjæresten eller arbeidskollegaer bruke. **Informant 6j** sier at hun ikke tror hun vil endre på dialekten, fordi hun “lige kåssen eg snakke”. Dette på tross av at hun synes dialekten er “rar” når hun hører den på tv.

Noen av informantene er ikke like sikre på om de vil klare å hindre at dialekten deres endres eller “vannes ut” hvis de blir boende borte fra hjemkommunen over lengre tid. **Informant 7j** tror ikke at hun vil endre dialekten, men hun innrømmer at hun kanskje hadde lagt inn “litt sånne fine ord for nåen ting, hvis du skjønne”, men at hun ikke ville endre dialekten helt. Samtidig ser hun at det nok kunne ha skjedd over tid. Også **informant 5g** sier at det kommer an på hvor lenge han bor utenfor Flekkefjord. “Hvis du bu vekke i 60-70 år e det jo fort gjort å forandra litt på det”. Han mener derimot ikke at det er noen grunn til å endre på dialekten hvis man bare blir boende vekk i noen få år, for eksempel for å studere i en annen by: “Du kan jo prøva litt å bestemma det sjøl. Trukje eg hadde hatt behov for å endra nåe”.

Fire av informantene er nokså sikre på at de kommer til å endre på dialekten hvis de flytter vekk fra Flekkefjord – selv om det ikke er noe de bevisst går inn for. De hører nemlig allerede at de fort kan “ta etter” andre når de snakker med mennesker som har en annen dialekt.

Informant 8j sier, på spørsmål om hun tror hun kommer til å endre noe på dialekten sin hvis hun flytter til en annen by, at “Ja, det e eg sikkar på, for eg gjør det når eg snakke med andre folk. Hvis eg snakke med folk frå Oslo, så legge eg veldig mye om for di bare “hæ, hæ”, di forstår liksom ikkje heilt kå eg seie. Då snakke eg litt penar ... Det gjør eg a natur, liksom, så det komme eg sikkart t å gjør då au”. Når jeg spør henne om hva hun merker at hun endrer på i møte med folk fra Oslo-området, nevner hun enkeltord som at hun sier “pose” i stedet for “påse”, og at hun prøver å snakke tydeligere og unngå sammentrekninger av ord, slik som “vettkje”. Hun nevner også formen “nåe” for “noe” som noe hun kanskje endrer på og kan bli litt flau over å si. **Informant 10g** sier at “eg endre dialekt nokså i hytt å pine, egentlig”.

Han kommenterer at folk med Oslodialekt “snakke mer opp på slutten a ordan. Det hadde eg kanskje tatt te meg”. Samtidig kommenterer han at det er veldig stor forskjell på hans egen dialekt og dialekten i Oslo-området, og at det gjør det vanskelig å endre i retning av Oslomål. Også **informant 11g** tror at han kunne komme til å endre litt på dialekten hvis han flytter ut. Han forteller at han har en venn som flytta til Stavanger for tre fire år siden, og at han har lagt om dialekten veldig. “Eg hadde endra litt, ikkje alt, for dar e ord de nesten ikkje forstår i det heile tatt. Som “dåkke”, for eksempel. Eg har jo hytta på Hidra ... Når dar e Stavangerfolk som komme så skjønne ikkje dei alltid alt ... dar e iallfall enkelte ord de reagere på”, sier han, uten at han kan spesifisere noe nærmere.

Informant 3j er den som kanskje er mest positiv til å endre dialekt. Hun sier at hun har veldig lyst til å bo i Kristiansand hvis hun skal studere. “Eg lige den dialekta mye ber enn Stavanger. Så då vil eg hellar få ein mer ... kristiansanddialekt enn stavangerdialekt”. Hun tror hun kommer til å endre litt på dialekten, fordi “det merke eg jo, bare eg he vært ei helg i Egersund, så komme eg heim å prate nåen a deiras ord”. Samtidig sier hun at hun synes det er gøy med ord hun bruker som ingen andre kan, slik som ordet *trunk* for bagasjerom på bil. Når jeg spør henne om det er noen ting ved dialekten hennes som hun ikke liker eller er flau for å si, svarer hun følgende: “Flau over? Hmm ... nei. Ikkje som eg komme på”. Samtidig sier hun at hun liker kvinesdaldialekten veldig godt: “Men egentlig så ville eg hatt kvinesdaldialekt. For eg syns det e så gøy når de snakke så breit”. Dette kan kanskje virke litt paradoksalt, fordi hun på den ene siden gjerne kunne tenke seg å snakke kristiansanddialekt, som må kunne regnes som en noe mer bokmålsnær dialekt, mens hun på den andre siden helst vil snakke kvinesdaldialekt – nettopp fordi hun liker at den er så “bred”.

10.3.1 Sammenfatning: Hvordan informantene stiller seg til å endre på dialekten

Informantene er delt i synet på om de ville komme til å endre på sin egen dialekt hvis de flytter ut av kommunen. Flere av informantene har jo sagt at de vil bli boende i Flekkefjord som voksne, og i disse tilfellene blir dermed dette spørsmålet hypotetisk.

Fem av informantene er klare på at de ikke vil endre på dialekten sin, og flere av disse påpeker at dialekten viser hvem man er og at de ønsker å signalisere stolthet over bakgrunnen sin. Halvparten av informantene tror de vil komme til å endre noe i dialekten sin dersom de flytter fra kommunen. Dette er ikke noe de ønsker å gjøre bevisst, og det er litt variabelt i hvor

stor grad de tror de kommer til å endre på dialekten. De tror de kommer til å bli påvirket enten de ønsker det eller ikke, og noen av dem sier også at de kan komme til å bytte ut enkeltord for å bli forstått. Noen av dem sier også at de vet at de lett tar etter andre menneskers dialekt, og at de derfor ikke tror det er til å unngå.

Det er kun én informant som er positiv til å endre på dialekten, men samtidig sier hun at det *ikke* er fordi hun skammer seg over egen dialekt. Det er rett og slett det at hun liker andre dialekter – og at hun godt kan tenke seg å snakke kristiansand- eller kvinesdaldialekt. Her er det, slik jeg påpekte ovenfor, et språk mellom en utpreget bydialekt og en utpreget bygdedialekt. Det virker rett og slett som om denne informanten synes det er gøy med ulike dialekter, og at hun generelt er positiv til dette. Hun har ikke noe negativt syn på flekkefjorddialekten, men er altså heller ikke veldig knyttet til den.

10.4 Kan flekkefjorddialekten brukes i alle sammenhenger i samfunnet?

Når det gjelder spørsmålet om det går an å bruke flekkefjorddialekten i alle sammenhenger i samfunnet, slik som i media, på Stortingets talerstol, hvis man er direktør i et stort, nasjonalt selskap eller lignende, er informantene stort sett enige i at det kan den – om enn med eventuelle mindre endringer for å bedre kommunikasjonen der det er nødvendig.

Informant 1j sier seg enig i at dialekten kan brukes overalt, men hun sier samtidig at “det kan jo ver noen he vanskeligheda med å forstå kå mi seie ... Så det kan jo ver, hvis du jobbe i nyhedan, så kan du jo snakka litt penare ... Men eg trukje mi he sånn ein veldig vanskelig dialekt å forstå”.

Informant 2j tviler litt, og svarer “Mja ... Ikkje alltid”. Hun påpeker også at “komme du hitt på Østlandet, så e d ikkje alle ord dei forstår”. Hun sier også at hun synes flekkefjorddialekten høres “himla rar ud” i radio og tv, men sier samtidig at “Det e vel for at eg ikkje e vant t å høra det på tv ellar radio”.

Informant 3j tviler seg fram til et “ja” på spørsmålet om flekkefjorddialekten kan brukes i alle sammenhenger: “Eh ... Nja ... Ja. Eg syns ikkje åkka dialekt e så veldig vanskelig å forstå, nei.” Hun synes også at dialekten høres litt “stygg” ut hvis hun hører den brukt i media,

og trekker fram en lokal deltaker i et reality show fra noen år tilbake som en som var “vittig å høre på”, men som hun mener mange slet med å forstå.

Informant 4g mener at dialekten “e vel ikkje heilt formell”, men sier samtidig at “du kunne jo fint ha brukt o øvealt ... Regne med alle forstenne”. Når jeg spør ham om en eventuell framtidig Statoildirektør fra Flekkefjord kunne bruke sin egen dialekt i den sammenhengen, svarer han at “det kunne an sikkert, men han måtte vel sikkert fiksa opp på någe”. Han synes dialekten er “grov” og høres “stygg” ut på tv, men han presiserer at han ikke synes at flekkefjorddialekten er stygg i virkeligheten.

Informant 5g mener at folk skal få lov til å prate slik som de prater – med visse forbehold: “Av å te så bli du jo nøyt for å ... hvis nåen ikkje forstår ... forstenne deg, så e det jo ikkje vits at to folk sidde å prate gresk t kverandre. Men eg føle ikkje at mi he den (dialekta) som e mest uforståelig. Men dar e sikkert nåen som ikkje skjønne alt”. Om en Statoildirektør med flekkefjorddialekt sier han at det burde gå an, men at “kanskje de hadde prøvd å gjort an litt finar ... Eg føle det e jo litt sånn ... kvass dialekt ... Men eg trukje an hadde blitt hata om an hadde prata sånn som han hadde prata”.

Informant 6j svarer “ja” på spørsmålet om dialekten kan brukes i alle sammenhenger. Samtidig sier hun at “Mi e vant te å høre bokmål på tv. Men flekkefjordsk e så breitt, dar e så mange annerledes ord ...” Om en Statoildirektør fra Flekkefjord sier hun at “han måtte kanskje ha lagt om på nåen a ordan sånn at det kunne blitt litt enklare å forstå ... så på en måte så bør man jo – mi, iallfall – endra dialekta åkka litt å ikkje prata så breitt. For at folk ska forstå”. Men også hun presiserer at “eg e jo ikkje flau øve dialekta”.

Informant 7j er litt usikker på om en Statoildirektør kan snakke flekkefjorddialekt: “Han kunne nok det, men på en måte prøvd å snakka pent ... Hvis an e veldig brei ...”. Hun mener først at flekkefjorddialekten er vanskelig å forstå, og begrunner dette med egne opplevelser fra Oslo. Men etter å ha tenkt seg litt om, tror hun kanskje ikke at flekkefjorddialekten er verre å forstå enn mange andre dialekter, og sier: “For hvis eg for eksempel høre nåen frå Nordland på radioen, så skjønne jo eg kå de seie ...” Hun konkluderer med at det nok bare er litt spesielt å høre sin egen dialekt på radion: “Lille Flekkefjord på radioen å sånn...”.

Informant 8j mener at hvis man skal være litt mer formell, kan man godt legge om til litt penere ord. Hvis man skal reise rundt i hele Norge og ha forretningsmøter mener hun at man bør legge om litt. Det kan være “sånne småting som gjør at det bli bedre flyt, så de forstår setningan”. Hun sier videre at “Eg tru bare at folk generelt legge om litt hvis dar e mange dialekta i rommet. Men det e jo ikkje sånn lengar at du må snakka nærmare nynorsk å nærmare bokmål på tv, sånn som det va veldig strengt på før”. Hun synes at en direktør for et stort, nasjonal selskap kan snakke flekkefjorddialekt, hvis han eller hun gjør visse modifikasjoner for forståelsens skyld.

Informant 9g er, som tidligere, positiv til egen dialekt. På spørsmål om en Statoildirektør fra Flekkefjord kunne snakke sin egen dialekt, svarer han et ubetinget “Ja. Visst kunne an ikkje det!” Han tror ikke at han eller hun hadde måttet endre noe for å bli forstått.

Informant 10g er enig, og svarer “Ja. Eg tru folk hadde skjønt det”. Han mener riktignok at “det e litt mer seriøst med sånn bokmål, liksom ... Det høres mer formelt ud, på ein måte. Men de fleste forstår det (flekkefjorddialekten) jo”.

Informant 11g er også positiv: “Ja, kan an ikkje det? Øvealt i Norge, de bruke jo den dialekte de he, så mi måtte jo fått lov te det mi au, sjøl om an ikkje e kjempefin”. Han mener at det vil bli unaturlig og rart hvis man må legge om selv om man har en viktig og synlig stilling i samfunnet.

Informant 12g er litt mer tvilende igjen, og sier at “det komme jo an på kå formelt det ska vær, liksom. Hvis du snakke på brei flekkefjorddialekt te østlendinga så e dar jo ingen som forstår noen ting ... Då bli det jo et problem, selvfølgelig. Men de forstår det jo te en viss grad, selvfølgelig”. Jeg spør ham om han synes at hans egen dialekt høres useriøs ut: “Nei, eg føle ikkje det høres domt ud, men det einaste e at hvis du høre ein fra Flekkefjord ellar Kvinesdal på tv, så e det jo litt sånn uvant”.

10.4.1 Sammenfatning: Kan dialekten brukes i alle sammenhenger i samfunnet?

Hvis man skal trekke noen store linjer her, må det være at informantene generelt er positive til å bruke flekkefjorddialekten i alle situasjoner – også hvis man opptrer i media eller har en høy stilling innen næringslivet – samtidig som de fleste synes å mene at det kan være nødvendig å

gjøre mindre endringer i dialekten for å gjøre seg forstått. De fleste synes også at det er pinlig eller “vondt” å høre egen dialekt brukt i media, men flere av dem påpeker at det kan komme av at det er så sjelden de hører dialekten der. Det er heller ikke slik at de nødvendigvis skammer seg over dialekten sin, eller synes at den er stygg, selv om de ikke er komfortable med å høre den brukt på radio eller i fjernsynet.

Kanskje kan man konkludere med at informantene ønsker å være positive til dialekten, og de mener at den (i alle fall ideelt sett) skal kunne brukes i alle slags situasjoner og sammenhenger – men at de samtidig – bevisst eller ubevisst – ikke *helt* klarer å være stolt av den, og at de kanskje føler at den ikke *helt* strekker til? Men dette blir bare en tolkning eller spekulasjon fra min side – det er det viktig å presisere.

10.5 Endrer informantene selv på dialekten i visse situasjoner?

Jeg spør dem også om de merker at de allerede nå, mens de bor i Flekkefjord, noen ganger endrer talemålet sitt i større eller mindre grad i visse situasjoner. **Informantene 1j, 4g, 5g, 9g** og **11g** mener at de ikke gjør det. Informant 1j sier at “eg merke det ikkje sjøl. Kan ver eg gjør det, altså, men eg merke det ikkje sjøl”. Informant 5g svarer nokså raskt at “Nei, ikkje så eg kan komma på”. Informant 11g innrømmer at han ikke banner like mye foran familiemedlemmer, men at han ut over det ikke gjør noen endringer. Informant 4g sier også at han ikke endrer på egen dialekt, men at han har bekjente som gjør det: “Men eg he et par eg kjenne ... Legge fort merke te det når dei legge om. Hvis de begynne å prata pent. Vi og dere og sånn. Austøve. Så prate de himla pent.” Han sier at dette kan skje når de snakker med folk som kommer østfra, og da helst fra Østlandet. Han legger til at “De får gjør det de vil. Bli gjenna lettat å forstå, men ... Eg preke som eg gjør”. Informant 9g sier at han aldri endrer på egen dialekt annet enn at det kan skje “for gøy”.

Noen av informantene sier at de av og til endrer litt på noen trekk ved dialekten. **Informant 2j** sier at hun bruker mer engelske ord og uttrykk når hun snakker med venner, men at det ikke fungerer når hun prater med bestemora, fordi hun ikke skjønner engelsk. **Informant 3j** sier at hun lett lar seg påvirke når hun snakker med mora (som snakker kvinesdaldialekt) eller hvis hun tilbringer ei helg med venner i Egersund (moras opprinnelige hjemkommune): “Hvis eg e i Egersund kan eg finna på å sei “stuo” ellar “stuå”. I Kvinesdal e det “æg” å “mæg” å “veid ikkje”. Å “båga” (boka) – men det synes eg egentlig e dritstygt”. Hun endrer altså ikke

dialekten på grunnlag av prestisje, men rett og slett fordi hun har lett for å ta etter talemålet til menneskene hun snakker med. **Informant 7j** sier noe av det samme: “Eg variere faktisk ette kem eg e med. Ikkje så mye, men nåen småord. Eg pleie å gjør det med ho ifra Konsmo (ei venninne), sian ho e veldig sånn Konsmo ... Ho snakke ... Eg bli egentlig ikkje påvirka ellars, men a ho bli eg ... Seie “snakke” i stedenfor “å prata”. Det e den einaste gonga eg he merka det sjøl”.

Noen få av informantene sier at de noen ganger endrer litt på dialekten sin for å gjøre seg forstått. **Informant 6j** sier at “Eg prøve å snakka likt heile tia. Men nåen gonge må eg variera litt for at folk ska forstå. “Kjeme” - de skjønnte jo ikkje kå det va for nåe. “Åkke” å “dåkke” - sånne ord, for eksempel”. **Informantene 10g** og **12g** har gått på internatskole i henholdsvis Sirdal og Birkeland kommuner, og sier at de nok har blitt litt påvirka av det. **Informant 10g** sier at han ikke merker denne endringa selv, men at vennene hans har bemerket det et par ganger. Han bodde på internat sammen med elever fra flere deler av landet, og tror at han har tatt inn dialektord fra både Tonstad og Kristiansand, men han har vanskelighet med å komme på noen eksempler. Det er ikke slik at han har tatt inn mest fra kristiansanddialekten, slik man kanskje kunne tro siden det er en større by med flere skriftmålsnære former. Vennene hans pleier å si til ham at “Nå har du skikkelig tonstaddialekt, liksom”. Han kommer til slutt på at han noen ganger kan skifte mellom å si *me* (slik han mener de sier på Tonstad) og *mi*, som han mener er flekkefjorddialekt. **Informant 12g** har gått på skole i Birkeland, og der tilbrakte han mye tid sammen med elever fra Østlandet. “Mi va to stykk frå Flekkefjord. Resten va frå Østlandet ellar ront der”. Han sier at han da var tvunget til å gjøre noen justeringer i dialekten: “Å då hadde de skikkelig store problema med å forstå *hekje* å *dekje*, *åkke* å *dåkke*, så då måtte mi jo noen gonge, heilt te de klarte å læra det, pynta litt på det ...” Her sier han jo også at de endret på enkeltord i begynnelsen inntil østlendingene “lærte” og forstod ordene. Denne eleven har også tidligere sagt at han ønsker å beholde dialekten sin, og at han ser på seg selv som en Flekkefjordspatriot – noe som jo stemmer overens med denne uttalelsen om at elevene fra Østlandet måtte “lære seg” hans hjemlige dialektord.

Noe av den samme holdningen uttrykker **informant 8j**. Hun er klar over at hun kan endre litt på dialekten sin i visse situasjoner, men hun påpeker at det er bevisst. “For eksempel når eg va i Oslo hos en lege. Han snakka bokmål. Då måtte eg snakka pent, for han va nokså gammal.

Men hvis eg møde noen ungdomma, så legge eg ikkje om før de ikkje forstår meg, for det e naturleg for meg å snakka dialekt”.

10.5.1 Sammenfatning: Endrer informantene selv på dialekten i visse situasjoner?

Det er altså ikke noen av mine informanter som oppgir at de i stor grad endrer på dialekten sin fra situasjon til situasjon. Seks av informantene mener at de aldri endrer på dialekten - med unntak av hvis det er “for gøy”, altså som humor, eller hvis de luker ut noen banneord eller engelske ord når de snakker med familiemedlemmer. Tre av informantene sier at de kan la seg påvirke av folk de tilbringer tid sammen med, men de sier ikke at det handler om å gjøre seg forstått – det er mer det at de lett “tar etter” dem de snakker med. De siste tre informantene medgir at de har endra på dialekten i noen situasjoner for å gjøre seg forstått, men alle tre sier også at de ikke liker å måtte gjøre det, og at de helst foretrekker å snakke sin egen dialekt.

10.6 Plassering av egen dialektbruk på skalaen “bred” til “penere”

Jeg ber dem også om å plassere sin egen dialektbruk i kategoriene “bred”, “vanlig” eller “penere” flekkefjorddialekt. Her er mange av informantene usikre, og legger seg ofte mellom to “kategorier”.

Informantene **2j, 3j, 5g, 6j, 7j, 9g, 10g** og **11g** mener at de prater “vanlig flekkefjorddialekt” - enten ved at de bruker beskrivelsen “vanlig”, eller ved at de formulerer seg noe a la informant 3j: “Eg trukje eg prate fint ... Men prate jo ikkje så breitt hellar, tru eg”.

Informant 4g mener at han snakker bred dialekt: “Eg vil sei eg e brei. Eg he et par innflydelsa fra Gyland.” Han sier videre at medelevene hans sier at han “prate som ein gammal mann”, og at de av og til klager på det, uten at han tar seg nær av dette. Dette er én av de to informantene som har to foreldre oppvokst i utkantstrøkene av Flekkefjord kommune, så dette kan stemme godt overens med hans plassering av egen dialekt som “bred”. Også **informant 12g** mener at han heller mot bredere flekkefjorddialekt – men han tviler veldig. Denne eleven har en mor fra Kvinesdal og far fra Flekkefjord, men han har også bodd noen år utenfor Flekkefjord (for å gå på skole og for å arbeide), og han sier en annen gang i løpet av intervjuet at han nok tar inn enkelte ord utenfra. Derfor er det nok litt mer uventa at han definerer egen dialekt som bredere.

Det er kun **informant 8j** som mener at hun nok snakker litt pent: “Eg tru eg snakke litt pent. Eg trukje eg snakke så breitt, nei”. Det kan være verd å merke seg at denne informanten også er den eneste av de tolv som er klar på at hun ikke vil bli boende i Flekkefjord, og at hun gleder seg til å flytte vekk.

Svaret på dette spørsmålet mangler hos **informant 1j** grunnet tekniske problemer med opptakeren akkurat i denne delen av intervjuet.

10.7 Forskjeller i dialektbruken mellom generasjoner

Jeg spurte også informantene om de opplevde at det er noen forskjell mellom sin egen og foreldrene eller besteforeldrene sin dialekt. Her er informantene gjennomgående samstemte i at de hører liten forskjell på måten de selv snakker på i forhold til måten deres foreldre (og eventuelt besteforeldre) snakker på. Flere av informantene nevner at det kan være forskjell på ordnivå, men at dette kun gjelder enkeltord. **Informant 9g** peker på at han som ungdom bruker flere engelske slangord som f.eks. *chill*, og **informant 4g** sier humrende at han nok bruker “litt flere stygge glose enn dei”. Flere av informantene har foreldre eller besteforeldre fra utkantstrøk av kommunen, og da påpeker de forskjeller som at besteforeldrene sier *me*, mens de sier *mi* i første person flertall av personlig pronomen. **Informant 3j** sier at hun kan høre forskjell mellom mormoras og egen dialekt i enkeltord som *stua* og *stova* - men dette skyldes at mormora bor i Kvinesdal. Når jeg spør henne om hennes dialekt i forhold til farens, som er oppvokst i Flekkefjord, svarer hun at “nei, meg å pappa snakke veldig likt, egentlig”. **Informant 6j** mener at besteforeldrene bruker “litt lange, kompliserte ord som ikkje eg forstår .. Sånne gamle ord som eg ikkje he hørt før å som dei jys som he lert på skolen ...”. Hun mener også at “av å te så he de ikkje de samme endingan”, men hun kan ikke komme på noen eksempler mens vi snakker. Hun konkluderer likevel med at “eg føle dar e litt forskjell – men ikkje så veldig møe”. **Informant 8j**, som har mor fra Flekkefjord sentrum og far fra Moi i Lund kommune, sier tvert imot at hun nok snakker litt bredere enn mora, men at morfaren hennes igjen snakker enda bredere – men hun forklarer dette med at han er oppvokst i utkantstrøk av Flekkefjord kommune.

Alt i alt mener informantene altså at det *ikke* er noen store forskjeller i måten de og deres foreldre og/eller besteforeldre snakker på. Dette stemmer også godt overens med resultatene fra min undersøkelse, der jeg ikke kan påvise mange og store endringer i mine tolv

informanters språkbruk sammenlignet med Erling Georg Larsens kartlegging av dialekten, utført i 1969 – uten at jeg av den grunn kan dra noen sikre konklusjoner.

10.8 Informantenes tanker rundt andre norske dialekter

Jeg spurte også informantene om de kunne peke på noen norske dialekter de syntes var veldig fine, hvilke dialekter de eventuelt ikke likte så godt – og om hva de syntes om “standard østnorsk” eller ”oslomål”.

Fem av informantene (3j, 4g, 5g, 7j og 9g) nevner stavangerdialekten som en dialekt de er negative til. Informant 3j forklarer dette slik: “Eg lige ikkje den *isjen* å alt kassen dei snakke. Føle dei e øvelegne. Tenke at de kan alt å he alt å e best i alt”, mens informant 7j sier at “måden de seie det på... Det virke så frekt, bare kassen de slenge ud ordan”. Informantene 4g, 5g og 9g kan ikke forklare hvorfor, men nøyer seg med å konstatere at “den lige mi ikkje”. En sjette informant (informant 6j) sier også at hun ikke er glad i denne dialekten etter at vi har diskutert litt og jeg har spurt henne hva hun synes om dialekten i stavangerområdet.

En informant (1j) svarer at hun er negativ til grimstaddialekten og begrunner dette med at hun synes det blir “feil når du blande sørlandsdialekten å østlandsdialekten”. Fire informanter (2j, 6j, 10g og 11g) nevner dialektene i Nord-Norge, to (2j og 9g) nevner trønderske dialekter, én (8j) nevner bergensdialekten og én (12g) har ingen bestemte meninger om dette.

Når det gjelder dialekter de er positive til, skiller kristiansandsdialekten seg ut. Fire av informantene (3j, 5g, 6j og 12g) nevner denne dialekten (gjerne blant flere) når jeg spør dem om det er noen av dialektene i Norge de synes er spesielt fine eller som de er positive til. Her må nevnes at jeg spurte dem om hvilke dialekter i Norge de likte godt – *utenom* deres egen. Tre informanter (5g, 8j og 11g) liker haugesunddialekten godt, og informant 5g nevner også moldedialekten som han karakteriserer som “tøff”. Tre informanter (1j, 3j og 4g) sier at de liker trønderske dialekter, og tre informanter (1j, 6j og 7j) trekker fram bergensdialekten som en dialekt de er positive til. Kun én av informantene (10g) nevner oslodialekt, men han kan ikke forklare hvorfor: “Vettsje ... Det e den einaste eg tru eg syns e skikkelig fin, liksom”. Én av informantene (3j) er dessuten veldig positiv til dialekten i nabokommunen Kvinesdal. Informant 9g (som gjennomgående har vært veldig positiv til egen hjemby og dialekt) slår fast at han mener flekkefjorddialekten er den fineste i landet og vil ikke nevne flere. Informant 2j

trekker heller ikke fram dialekter hun er spesielt positiv til, og svarer kun “ingen spesielle” på dette spørsmålet.

10.8.1 Informantenes syn på “standard østnorsk” talemål

Når det gjelder “standard østnorsk uttale” eller “oslomål”, er det fleste nokså nøytrale til denne. De svarer for eksempel at “Eg syns det e kjedelig. Du høre det så ofte at det bli litt sånn kjedelig” (2j), “Heilt greit. Veldig nøytralt. Det e det språget eg lese, jysom. Heilt vanlig” (7j) og “Heilt greit. Har et par kompiser fra Østlandet, syns ikkje jysom de prate stygt, for å sei det sånn” (9g). Alt i alt er det et par informanter som sier at de synes denne dialekten er kjedelig, og flere som mener at den er “heilt grei” og/eller nøytral. Kun én informant (1j) svarer mer spesifikt at standard østnorsk “høres jo mer orntlig ud”. Samtidig er det jo flere som på spørsmål om hvorvidt flekkefjorddialekten kunne brukes overalt, pekte på at det kunne være greit å moderere seg litt, og at “vanlig østlandsk” hørtes bedre ut på tv eller i radio. Likevel er det altså interessant å merke seg at når de blir spurt om “standard østnorsk uttale” spesifikt, er de stort sett nøytrale eller til og med litt negative til denne.

10.8.2 Sammenfatning: Holdning til andre dialekter i Norge

Oppsummert kan man altså si at informantene ikke på langt nær er samstemte i sitt syn på hva de mener er “pene” eller “mindre pene” dialekter. Det eneste jeg kanskje kan si, er at det er noen flere som er positive til kristiansandsdialekten i forhold til stavanger- eller rogalandsdialekt. Men også her er bildet langt fra entydig. Det er også mulig å si at blant mine tolv informanter er det relativt stort enighet om at “standard østnorsk” dialekt er noe de er nøytrale til og at det er en lite markert dialekt. Flere nevner også at den er “kjedelig”. Her vil jeg legge til at nettopp det at denne varieteten oppleves som så nøytral, gjør at den lettere kan påvirke mange forskjellige dialekter.

10.9 Dialektforskjeller innad i Flekkefjord kommune

Jeg spør også informantene om de opplever at det er noen forskjell på dialekten innad i Flekkefjord kommune, og om det er merkbare forskjeller mellom flekkefjorddialekten og dialektene i nabokommunene. Når det gjelder spørsmålet om hvorvidt de hører forskjell på dialekten etter hvor man kommer fra i Flekkefjord kommune, er det noen som nevner at de hører at det er en bredere dialekt på Hidra. Et par av informantene nevner at de sier *me* i stedet for *mi* der. Én informant (6j) mener å høre at dialekten i Gyland er nærmere “rogalandsk”,

men ellers er det flere som nevner at de ikke hører noen forskjell på dialekten i de sentrale strøk av Flekkefjord i forhold til på Sira og i Gyland. Åna-Sira er det kun én informant som kommenterer, og da i forbindelse med en tidligere deltaker i et reality show som hun påpeker at snakker veldig bredt. Han var “vittig å høre på, men han sleit folk med å forstå”, sier hun. Det er ingen av informantene som har noe negativt å si (kanskje med unntak av sistnevnte eksempel) om de små dialektforskjellene som eventuelt måtte finnes i kommunen. Flere av informantene mener også at det ikke finnes noen særlige forskjeller, og at de i alle fall ikke er markante nok til at de kan komme på noen eksempler. Dette kan kanskje tyde på at vi har hatt en regionalisering av dialektene i området i retning av dialekten i sentrale strøk av kommunen. Det er en studie i seg selv, men jeg synes likevel det er relevant å nevne her – kanskje spesielt med tanke på informantenes holdninger til og (manglende) bevissthet eller kjennskap til eventuelle forskjeller mellom dialekten i sentrale og perifere strøk av kommunen.

10.10 Dialektforskjeller mellom Flekkefjord og nabokommunene

Når det gjelder forskjeller mellom dialekten i Flekkefjord og nabokommunene, har informantene litt mer å si. Både 1j, 2j, 3j og 8j sier at de mener dialekten på Moi i Lund kommune skiller seg fra dialekten i Flekkefjord ved at de realiserer *kj*-lyden som *sj* i ord som *ikkje* og *kino*. Informant 9g, derimot, sier at han ikke kjenner så mange fra Moi, men at de han kjenner snakker nokså likt ham selv (denne informanten er for øvrig ikke blant dem som har gått over til *sj*-uttale i stedet for *kj*-uttale).

Informantene 3j, 4g, 8j sier at dialektene i Farsund og/eller Lyngdal er litt “penere” og mer “sørlandske” i retning av kristiansanddialekt. Informant 3j påpeker at de bruker *e*-endelser i Farsund og Lyngdal, og nevner eksempelet *å sove* i stedet for *å sova*. Jeg oppfatter ikke at de oppfatter disse dialektene som “penere” i betydningen at de er finere eller høres bedre ut, men heller som nøytral beskrivelse av en motsats til “bred”. Informant 8j sier blant annet: “Lyngdal e jo litt sånn penar sørlandsk, det e jo ennå nimmar Kristiansand. Eg lure på om dei seie *ikke*, nåen a de ... Kvinesdal – der snakke de au litt sånn breit. Eg syns kvinesdaldialekta e fin. God flyd i an. Mange forbinde det med sånn stygt å breit, men eg syns ikkje det e stygt i det heile tatt. Tru eg velge Kvinesdal (før Lyngdal)”. Informant 4g er enig i at dialekten i Lyngdal er “penere” enn hans egen dialekt, men han stiller seg nøytral til hvilken av

dialektene som er finest. Informantene 9g og 11g liker ikke lyngdaldialekten, men de kan ikke peke på noen typiske trekk som skiller den fra deres egen dialekt.

Når det gjelder dialekten i Kvinesdal kommune, som vel er den kommunen Flekkefjords innbyggere har mest kontakt og forbindelser med (for eksempel har elever i videregående skole lenge reist til nabokommunen for å gå på skole), og som har en dialekt som i alle fall tidligere har skilt seg nokså markant fra flekkefjorddialekten, er det egentlig overraskende få av informantene som nevner denne dialekten. Faktisk er det bare informantene 8j og 11g som på eget initiativ nevner kvinesdaldialekten. Informant 8j synes, som nevnt ovenfor, at det er en fin dialekt, mens informant 11g sier at han synes kvinesdaldialekten “e forferdelig stygg”. Han nevner *æ*-lyden som det tydeligste kjennetegnet ved denne dialekten. (Jeg antar at han da sikter til lyden *æ* i ord som *æg* og *mæg* for *eg* og *meg*). Et par av informantene nevner også kvinesdaldialekten når de forteller om besteforeldre som snakker litt annerledes enn dem, og i den anledning nevner informant 3j eksempelet *stove* for *stue*. Ellers kommenterer de ikke spesifikt hva forskjellene mellom dialektene går ut på.

Her ser vi altså at bevisstheten rundt, eller kjennskapen til, dialektforskjeller mellom nabokommunene er relativt liten hos mine informanter. Det trenger ikke å bety at forskjellene ikke er merkbare lenger – men det er tydelig at det ikke er noe disse ungdommene har tenkt noe særlig over. Det betyr også at det ikke er slik at flekkefjorddialekten har en dialekt med høyere prestisje i nærliggende områder. Dette stemmer for øvrig med det Skjekkeland (2005) skriver om regionalisering: “På Agder strekker Kristiansand-dominansen seg vestover til Mandal. Men Listerregionen vest på Agder ser ut til å gå sin egen veg i utviklinga, med innslag frå Flekkefjord bymål” (Skjekkeland, 2005:26). Det er for øvrig interessant å merke seg hvor lite mine informanter har å si om dialekten i nabobygda Kvinesdal. Kanskje hadde de hatt sterkere meninger hvis jeg hadde spurt om denne dialekten spesifikt. Skjekkeland (2009) finner jo at mange unge kvindøler legger vekk tradisjonelle dialektformer til fordel for nyere former, lik de man har i Flekkefjord. Samtidig er hans informanter tydelige på at de er nokså negative til dialekten i nabobyen (2009:167).

11.0 KORRELASJON MELLOM GRAD AV LOKAL IDENTITET OG BRUK AV SPRÅKLIGE FORMER

Er det så mulig å finne noen tydelige forskjeller mellom informantenes holdning til Flekkefjord og egen dialekt og hvor mange tradisjonelle eller nyere språktrekk de bruker? Jeg stilte informantene mange spørsmål om hjembyen, en eventuell framtid her, om egen og andres dialekter, om bruk av flekkefjorddialekten i media og om deres syn på det jeg i intervjuene kalte for “vanlig østlandsk” eller “oslodialekt”. Disse spørsmålene og tolkningen av svarene jeg fikk er egentlig verd en studie i seg selv. Skjekkeland (2009) går i dybden på den samme tematikken i sin studie fra Kvinesdal, men innen denne oppgavens rammer har jeg ikke mulighet for et tilsvarende dypdykk. Mine funn tyder dessuten på at det er forholdsvis lite variasjon mellom hvordan de tolv informantene snakker – og det er, som beskrevet ovenfor – vanskelig å finne noe mønster mellom bruk av tradisjonelle dialektformer og kjønn eller utdanningslinje. Men er det likevel mulig å se en sammenheng mellom i hvor stor grad de føler lokal tilhørighet og stolthet over hjemby og dialekt – og hvor mange tradisjonelle eller nyere trekk de bruker i sin tale? Har deres syn på bruk av flekkefjorddialekt i media eller på “vanlig østlandsk” noen betydning for hvor bredt de snakker?

Alle informantene har likt å vokse opp i Flekkefjord, og alle trives med å bo der nå. Kun informant 8j er tydelig på at hun gleder seg til å flytte vekk og på at hun ikke ønsker å flytte tilbake igjen. Dette spørsmålet kommenterer jeg derfor ikke videre i min gjennomgang. De fleste ser også på sin egen realisering av flekkefjorddialekten som “vanlig” eller “normal” – altså ikke som “bredere” eller “penere” enn normalt. Dette kommenterer jeg derfor bare hos de informantene som oppgir at de har en dialekt som skiller seg fra normalen.

Når jeg skriver at en informant f.eks. har far fra Hydra og mor fra Flekkefjord, så er det vel vitende om at Hydra er en del av Flekkefjord kommune. Men med Flekkefjord menes i denne oppgaven det sentrumsnære området som jeg undersøker, og som omfatter gamle Flekkefjord og Nes kommuner (jf. kap. 2.1).

Etter å ha sammenfattet hver enkelt informant sitt syn på hjemsted og egen dialekt, lister jeg opp hvilke tradisjonelle eller brede trekk og hvilke nyere former hver av informantene bruker. Jeg skriver ikke opp former som alle bruker (*lenisering*, omlydsformer som *øve*, *te*, *honn* og så videre), men konsentrerer meg om de formene der det er noe variasjon i bruken (jf. kap. 8).

Informant 1j har far fra Flekkefjord og mor fra Kristiansund. Hun kan godt tenke seg å bo i Flekkefjord som voksen, men det er ikke noe hun *må*. Hun mener selv at dialekten kan brukes i alle sammenhenger, og tror ikke selv at hun endrer på språket i møte med andre mennesker. Hun ser likevel på en standard østnorsk uttale som “mer ordentlig”. Hun liker ikke grimstaddialekten, fordi hun ikke liker det hun kaller en blanding av sørlandsk og østlandsk dialekt.

Nyere former: *Æ*-lyd i forbindelse med *r* (*kjærast, å skjæra*), *noe/noen, mye*.

Bredere former: *He/hekje, kverandre*

Informant 2j har to foreldre fra Flekkefjord, og hun er klar på at hun ønsker å bo her etter endt utdanning. Hun synes egen dialekt er litt kjedelig, men tror ikke at folk har problemer med å forstå den. Hun ønsker ikke å endre på dialekten dersom hun blir boende et annet sted i landet. Hun er litt nølende til om dialekten kan brukes i alle sammenhenger, men mener det har med forståelsen å gjøre. Må kanskje endre litt om nødvendig. Hun synes standard østnorsk uttale er kjedelig, og liker godt nordnorske og trønderske dialekter.

Nyere former: *Mye, hverandre*

Bredere former: *Nåe, någen, he, fyste* (i stedet for *første*)

Informant 3j har far fra Flekkefjord og mor fra Egersund. Hun er klar på at hun ønsker å bo i Flekkefjord som voksen. Selv om hun ønsker å bo her og liker dialekten, er hun enda mer positiv til både kristiansanddialekten og kvinesdaldialekten – det er altså ikke slik at hun synes en dialekt er finere desto mer standardnær eller bypreget den er. Samtidig er hun litt nølende på spørsmål om hvorvidt flekkefjorddialekten kan brukes i media eller i nasjonale sammenhenger. Hun tror dialekten er forståelig for folk flest, men hun mener samtidig at den høres litt “stygg” ut på radio eller TV. Hun stiller seg helt nøytral til standard østnorsk uttale, er, som nevnt ovenfor, positiv til kvinesdal- og kristiansanddialekten i tillegg til trønderske dialekter – og mer negativ til stavangerdialekt.

Nyere former: *Mye*

Bredere former: *Nåen, kem/kverandre, kjeme*

Informant 4g har to foreldre fra utkantstrøk av Flekkefjord kommune – fra områder som tidligere var egne kommuner. Han flytter gjerne tilbake, men det er ikke noe absolutt krav. Han tror han kan trives hvor som helst, så lenge det ikke er i en stor by. Han mener han snakker en tradisjonell eller “bred” dialekt fordi han er påvirket av familie fra Sira og Gyland. Han ønsker ikke å endre på sin egen dialekt, og mener at alle forstår den. Samtidig tror han at folk i eksempelvis Kristiansand synes dialekten er “rar”. Han synes at talt bokmål eller standard østnorsk uttale høres litt mer seriøst ut, men er ellers nøytral til dette målet. Han liker best trønderske dialekter, og er minst glad i stavangerdialekt.

Nyere former: Veksler mellom *æ*- og *e*-lyd foran *r*, *mye*

Bredere former: *He*, *forstenne* (i stedet for *forstår*), *någe*, *preke* (i stedet for *snakke*), *å gjårr* (i stedet for *å gjør*)

Informant 5g har far fra Hydra og mor fra Flekkefjord. Han kan godt flytte tilbake til Flekkefjord etter endt utdanning, men han har ingen sterke meninger om dette. Han ønsker ikke selv å endre på dialekten når han flytter ut, men han ser ikke bort fra at det likevel kan skje dersom han blir boende borte lenge. Han tror folk utenfra synes dialekten er stygg, og han er egentlig enig i dette selv. Han beskriver den som litt “kvass”. Han mener likevel at folk forstår den, og at den dermed kan brukes i alle sammenhenger, men at man godt kan moderere seg litt. Han er nøytral til standard østnorsk uttale, misliker stavangerdialekten og liker dialektene i Kristiansand, Haugesund og Molde.

Nyere former: Veksler mellom *møje* og *mye*

Bredere former: *Nåe/nåen*, *gjenge*, *forstenne* (i stedet for *forstår*), *kjeme*

Informant 6j har to foreldre fra Flekkefjord. Hun vil flytte tilbake etter endt utdanning, og liker sin egen dialekt. Hun ønsker ikke å endre den ut over å bytte ut enkeltord hvis folk ikke forstår henne. Hun mener at dialekten kan brukes i alle sammenhenger i samfunnet, men at man kan bytte ut enkeltord som kan være vanskelige å forstå. Hun har bodd et år i Kristiansand, og da ble hun mobba for dialekten, men hun var aldri flau over den. Hun er nøytral til standard østnorsk uttale, positiv til dialektene i Bergen og Kristiansand, og negativ til dialektene i Stavanger og i Nord-Norge.

Nyere former: *Mye*, delvis sammenfall mellom *kj-* og *sj-*lyd, *hverandre*

Bredere former: *He*, *kjeme*, *han helle* (i stedet for *han holde*, presens av *å holde*), *stenne* (i stedet for *står*, presens av *å stå*).

Informant 7j har mor fra Flekkefjord og far fra Gyland (nå en del av Flekkefjord kommune). Hun vil bo i Flekkefjord som voksen, og hun tror mange utenfra synes dialekten er “koselig”. Hun ønsker ikke bevisst å endre på dialekten sin, men hun merker at hun fort tar etter folk hun er sammen med – men disse dialektene kan like gjerne være bredere og mer tradisjonelle enn flekkefjorddialekten. Hun mener også at man bør bytte ut enkelte vanskelige ord hvis man har problemer med å bli forstått. Hun mener at dialekten kan brukes overalt i samfunnet, men at hvis man er spesielt “bred”, kan man godt legge om litt. Hun synes det er rart å høre egen dialekt i media. Hun er nøytral til standard østnorsk uttale, negativ til stavangerdialekt – og positiv til bergensdialekten.

Nyere former: *Mye*, veksler mellom *fra* og *frå*, veksler mellom *æ-* og *e-*lyd foran *r*.

Bredere former: *Kverandre*, *fyst* (i stedet for *først*), *kjeme*, *drege* (for *drar*)

Informant 8j er, som nevnt ovenfor, den eneste informanten som er klar på at hun ikke ønsker å bo i Flekkefjord i framtida. Hun har likevel ikke et negativt syn på sin egen dialekt. Hun mener riktignok at det er rart å høre dialekten i media, men at man godt kan bruke dialekten såfremt man bytter ut enkelte ord hvis det blir problemer med forståelsen. Hun tror folk utenfra vil ha problemer med å etterligne dialekten hennes fordi den er litt “tam” og ikke stikker seg så veldig ut. Hun er nøytral til standard østnorsk uttale, liker haugesunddialekt – men ikke bergensdialekten.

Nyere former: *Mye*, delvis sammenfall mellom *kj-* og *sj-*lyd, veksler mellom *æ-* og *e-*lyd foran *r*, *noe/noen*, *fra*, *hver*, veksler mellom *u* og *o* i verbet *å tro*.

Bredere former: *He*, *kverandre*

Informant 9g har to foreldre fra Flekkefjord. Han er den som er mest positiv til alt som har med Flekkefjord å gjøre. Han vil bo her som voksen, han liker dialekten og er helt klar på at den kan brukes overalt. Han mener at folk ikke har problemer med å forstå den – og han

legger aldri om på noenting selv. Han mener flekkefjæringer høres “strøgne” ut, og selv om dette er sagt med glimt i øyet er det ikke tvil om at han likevel er stolt over hjembyen og at han liker dialekten. Han er nøytral til standard østnorsk uttale, og han er ikke glad i dialektene i Stavanger og Bergen. Han kan ikke komme på noen dialekter han liker – utover sin egen.

Nyere former: *Noe/noen, hverandre*

Bredere former: *Møe, kjeme, gjenge* (i stedet for *går*), *fenge* (i stedet for *fått*)

Informant 10g har far fra Sira, som etter 1965 har vært en del av Flekkefjord kommune, og mor fra Tonstad i Sirdal kommune. Han flytter gjerne tilbake til Flekkefjord, men han også bli boende i en annen by. Han tror folk fra Kristiansand ser på dialekten som rar. Selv ønsker han ikke å endre på dialekten, men han merker at han lett tar etter folk han treffer. Han har bodd på internat, og da har han tatt til seg former som han ikke opprinnelig har brukt. Han påpeker at oslodialekt skiller seg såpass mye fra hans egen dialekt at han tror det ville blitt vanskelig å endre i retning av den. Han mener at dialekten kan brukes i media og i alle andre sammenhenger i samfunnet og at folk forstår den – men han synes likevel at talt bokmål høres litt mer “seriøst” ut. Oslodialekt er den eneste han oppgir at han liker godt. Det er nordnorske dialekter han er mest negativ til.

Nyere former: *Mye*, sammenfall mellom *kj-* og *sj-*lyden vet ett tilfelle (*vettsje*), veksler mellom lang *æ-* og *e-*lyd foran *r*

Bredere former: *Någen/någe/nåe, he*

Informant 11g har to foreldre fra Flekkefjord. Han flytter gjerne tilbake til byen i voksen alder, men det er ikke noen nødvendighet for ham. Han ser ikke vekk fra at han kommer til å endre litt på dialekten i framtida for å bli forstått. Samtidig mener han at det rart når folk legger om dialekten sin, og han mener at flekkefjorddialekten bør kunne brukes overalt – for eksempel i media. Han tror like fullt at folk utenfra synes dialekten er mindre pen, men at kvinesdaldialekten uansett blir sett på som mye verre.

Nyere former: *Mye*, veksler mellom *fra* og *frå*, *hverandre*, veksler mellom lang *æ-* og *e-*lyd foran *r*

Bredere former: *He, nåe*

Informant 12g har far fra Flekkefjord og mor fra Fjotland i Kvinsdal kommune. Han har bodd på internatskoler et par år, og har kjæreste utenbys som han ofte besøker. Han mener selv at han snakker en litt bred flekkefjorddialekt. Han vil bo i Flekkefjord som voksen, han liker dialekten sin og han ønsker ikke å endre på den, selv om det kan snike seg inn enkeltord uten at han er det bevisst. Han tror folk utenfra liker byen, men at de ikke har så mange tanker rundt dialekten. Han mener at folk i Oslo ikke forstår dialekten hvis man prater bredt, og han synes det er uvant å høre sin egen dialekt på TV. Men – han presiserer at den ikke høres “dum” ut – bare at det er uvant. Han liker haugesunddialekten, men misliker nordnorske dialekter.

Nyere former: *Noe/noen, mye*, veksler mellom å si *bo* og *bu*. Bruker ved ett tilfelle presensformen *bor* med *r*-endelse. Veksler mellom lang *æ*- og *e*-lyd foran *r*

Bredere former: *Fyst* (i stedet for *først*), *kverandre*

11.1 Sammenfatning av forholdet mellom lokal identitet og bruk av språklige former

Er det mulig å finne noe mønster mellom grad av lokal identitet og stolthet og valg av språklige former? Som jeg allerede har sagt, er det lite som skiller mellom mine tolv informanter når det kommer til valg av tradisjonelle eller nyere språkformer. Det er ikke mulig å finne tydelige mønstre på bakgrunn av variablene kjønn eller utdanningslinje. Det som kanskje er enda mer overraskende er at det er så lite som skiller dem når det kommer til deres forhold til hjemsted og egen dialekt – eller det jeg kaller for “lokal identitet” i denne oppgaven. Faktisk er det så lite som skiller dem, at jeg vil være veldig forsiktig med å konkludere med at informantenes forhold til egen hjemby og dialekt har betydning for i hvilken grad de snakker en mer eller mindre tradisjonell flekkefjorddialekt.

Det er kun én informant som er klar på at hun ikke ønsker å bli boende i Flekkefjord som voksen og på at hun gleder seg til å flytte vekk herfra – selv om også hun har hatt en fin oppvekst i kommunen. Resten av informantene er positive til å flytte tilbake etter endt utdanning, selv om det er noen dette er viktigere for enn andre. Flere sier at de gjerne flytter tilbake om de får jobb i området. Det er heller ingen av informantene som har veldig sterke meninger om flekkefjorddialekten eller om hva mennesker utenfra synes om den. Et par informanter sier riktignok at de tror folk utenfra ikke synes dialekten er noe særlig fin, og

noen mener at dialekten ikke har noe voldsomt særpreg, slik at f.eks. kristiansandere ville ha problemer med å etterligne den. Én informant har hørt dialekten beskrevet som “koselig”.

Kanskje er vi her inne på noe viktig: Kan det at dialekten, ifølge mine informanter, er så “tam” (jfr. informant 8j) eller “pregløs” være med å *motvirke* endring? Mine informanter uttrykker (med unntak av informant 9g) ikke noen veldig tydelig stolthet over sin egen dialekt, men det er heller ingen som sier at de skjemmes over den. De opplever den tydeligvis ikke som *stigmatisert*. Det er interessant at mange av dem sier at de ikke liker å høre dialekten brukt i radio og TV, samtidig som de er så bestemt på at de ikke selv ønsker å endre på dialekten. Informant 4g sier rett ut at han synes at standard østnorsk uttale er noe mer “formell”, men kanskje er dette tanker flere av informantene mer eller mindre ubevisst har? Noen av informantene kommenterer også at det er naturlig å synes at det er rart å høre ens egen dialekt brukt i media når en ikke er vant til det.

Det er også interessant å merke seg at informantene mine har veldig delte meninger om hvilke andre dialekter de liker eller ikke liker. Selv om det er flere som er positive til kristiansanddialekten er stavangerdialekt, er det ellers veldig delte meninger. Det de er mer samstemte om, er at de er ganske nøytrale i sitt syn på vanlig standard østnorsk eller oslodialekt. Det er kun informant 10g som skiller seg ut og som sier at vanlig oslodialekt er den eneste dialekten han synes er virkelig fin.

Disse funnene kan tyde på noe av det samme som Røsstad (2009:130) skriver om dialektutviklinga øst i Vest-Agder – nemlig at standardisering i retning av talt bokmål eller “standard østnorsk” ikke er så relevant for området. Samtidig vil andre (f.eks. Mæhlum, 2009) mene at standardiseringsprosessen likevel er virksom, selv om det ikke manifesterer seg i bevisste uttalelser om og holdninger til egen dialekt vs. en standardvarietet.

11.2 Fokus på noen enkeltinformanter

Jeg har til slutt lyst til å se på om det er noen informanter som skiller seg spesielt ut gjennom hvilke språklige former de bruker. Er det slik at det er noen av informantene som gjennomgående benytter seg av mange tradisjonelle eller mange mer standardnære former, og er det i så fall noe mønster i dette? Og har dette sammenheng med skoleretning, foreldrebakgrunn eller deres holdning til Flekkefjord?

I mitt materiale er det *ingen* av informantene som gjennomgående bruker bare tradisjonelle/dialektale eller mer standardnære/nyere former.

Informant 1j, for eksempel, er jente og elev ved allmennfaglig linje. I tillegg har hun en mor fra Kristiansund, men hun har, ifølge informanten, lagt over til flekkefjorddialekt. Da kunne man kanskje tenke seg at hun ville bruke mange mindre tradisjonelle og mer standardnære språkformer. Til en viss grad stemmer dette. Informanten bruker formene *noe* og *noen*, samt at hun sier *mye* i stedet for *møe*. Dette trekket deler hun for øvrig med de fleste andre i undersøkelsen. I tillegg uttaler hun ord som *å skjære* og *kjæreste* med æ-lyd i stedet for den tradisjonelle e-lyden. På den andre siden har hun de fleste andre tradisjonelle dialekttrekkene i behold. Hun har lenisering av plosiver, senkning av kort *u* til *o*, hun skiller mellom han- og hunkjønnsbøying i flertall av substantiv, hun har bortfall av trykklett r-endelse i presens av de fleste verb og hun har ikke noe sammenfall mellom kj- og sj-lyden, i tillegg til at hun har omlyd i ordene *over* (*øve*) og *he/hekje* (*har/har ikke*). Når det gjelder det resiproke pronomenet, har hun tradisjonell uttale med *k* i framlyd (*kverandre*). Denne informanten forteller at hun trives i Flekkefjord, hun synes hun har hatt en grei oppvekst her, og flytter gjerne tilbake etter endt utdanning.

Informant 4g er elev ved den yrkesfaglige linja teknikk- og industriell produksjon. Han har foreldre fra Flekkefjord kommune, men begge kommer fra utkanten av kommunen – og altså ikke sentrale strøk, der han selv er oppvokst. Dette har nok påvirket ham noe. Han snakker ganske bredt, og bruker mange tradisjonelle dialektformer i tillegg til de som alle mine informanter bruker, og som jeg nevnte ovenfor: Lenisering av plosiver, senkning av kort *u* til *o*, han- og hunkjønnsbøying i flertall av substantiver og bortfall av trykklett r-endelse i presens av de fleste verb. Samtidig varierer han realiseringen av lang æ- og e-lyd i forbindelse med *r*. Han sier at han skal *ud i lære* og han snakker om *flekkefjæringer*, samtidig som han i andre som, som verbet *å skjære*, sier at *han skjere opp kjød* – her altså med tradisjonell e-uttale. Hos denne informanten kan man også ane et begynnende sammenfall mellom kj- og sj-lyd i ordsammensetningen *vettskje* (*vet ikke*). Denne informanten bruker også formen *kjeme* i presens av *å komme*, han sier *gjårr* for *gjør*, og han bruker ordet *preke* i stedet for *snakker* eller *prater* som er vanligere i sentrale strøk av Flekkefjord kommune. Dette henger sannsynligvis sammen med det faktum at foreldrene (og besteforeldrene, som han har tilbrakt

en del tid med) kommer fra mer rurale strøk av kommunen. Denne informanten trives godt i Flekkefjord, og kan gjerne bosette seg her i framtida. Samtidig er det ikke av avgjørende betydning for ham, og han framstår dermed ikke som mer patriotisk enn de andre informantene.

Informant 8j er elev ved allmennfaglig linje, og hun er den eneste av mine informanter som sier at hun *ikke* vil bo i Flekkefjord etter endt utdanning. Hun sier at hun selv har hatt en god oppvekst her, men at hun mener at det kan være vanskelig for mennesker som skiller seg litt ut å vokse opp i en småby som denne. Hun sier at hun liker den lokale dialekten, men hun mener selv at hun snakker litt *penere* – altså at hun ikke snakker *bred* dialekt. Kanskje kan man si at dette til en viss grad stemmer. De store trekkene har hun i behold. Hun har et begynnende sammenfall mellom *kj-* og *sj-*lyden, og dette *kan* ha å gjøre med at hun har en far fra Moi (i nabokommunen Lund i vest) og en del venner der, hvor et slikt sammenfall – etter min erfaring – er kommet langt hos ungdommene. Denne informanten bruker også formene *noe/noen* i stedet for de mer tradisjonelle *nåe/nåen*. På den andre sida bruker hun konsekvent formen *he* i stedet for *har* i presens av *å ha*, og hun bruker også formen *nimme* for *nærme* – en form man må kunne si er nokså tradisjonell og som kan bli oppfattet som bred.

Informant 9g er elev ved den yrkesfaglige linja service- og samferdsel, har to foreldre fra sentrale strøk av kommunen, og han er kanskje den av informantene som er mest positiv til Flekkefjord og til den lokale dialekten. Han kan ikke tenke seg å flytte ut fra kommunen, og han uttaler seg i meget positive ordelag om byen, oppvekst i kommunen, dialekten, hvordan folk utenbys fra ser på byen og så videre. Han har alle de grunnleggende trekkene i behold, slik de er nevnt ovenfor. Han bruker også den bredere formen *kjeme* i stedet for *komme* i presens av *å komme*, og han bruker av og til former som at han *har gjenge* og *har fenge* i stedet for *har gått* og *har fått*. Han har heller ikke sammenfall mellom *kj-* og *sj-*lyden, og dette er han bevisst på selv. Samtidig som han har en del bredere former i dialekten sin, bruker han den mer bokmålsnære formen *hverandre* for det resiproke pronomenet, og han sier også *noe* og *noen* i stedet for *nåe* og *nåen*.

De fire eksemplene jeg ovenfor har trukket fram, representerer kanskje de mest utpregede informantene i mitt materiale – enten fordi de er mer positive eller negative til hjemstedet og/eller dialekten i området, eller fordi de har en del bredere eller mer standardnære språklige

former i dialekten sin. Likevel finner jeg ikke at noen av disse utelukkende bruker *tradisjonelle* eller *nyere* språklige former.

Informantene 8j og 9g er kanskje de som tydeligst representerer to forskjellige slags “typer”: Informant 8j er jente og elev ved studiespesialiserende linje, i tillegg til at hun gleder seg til å flytte vekk fra hjemkommunen og ikke ønsker å bosette seg i Flekkefjord som voksen. Hun har noen flere nyere former i språket sitt enn hva mange av de andre har, men også hun snakker ganske tradisjonell dialekt. Motsatsen hennes er kanskje informant 9g som er gutt, elev ved en yrkesfaglig linje – og veldig lokalpatriotisk. Han ønsker ikke å flytte vekk fra byen og påstår at han er stolt over dialekten sin. Han bruker noen flere tradisjonelle dialekttrekk enn informant 8j, men han bruker likevel også noen nyere eller mer standardnære former i språket sitt.

Resten av informantene befinner seg innenfor disse fire “ytterpunktene”, hvis det i det hele tatt er mulig å beskrive dem som det. Det virker altså på meg som om ingen av mine tolv informanter med viten og vilje har gått inn for å snakke spesielt bredt eller spesielt pent og standardnært. De av informantene som bruker en del bredere former gjør det gjerne fordi de er påvirka av foreldre som kommer fra utkantstrøk av kommunen, og de av informantene som bruker noen penere og mer standardnære former har likevel de fleste eller alle de grunnleggende dialekttrekkene i behold. Det er i det hele tatt kun mindre forskjeller mellom de informantene som bruker flest og færrest tradisjonelle former i talemålet sitt. Noen av de informantene som bruker litt flere standardnære språklige former kan også tenkes å gjøre dette fordi de har bodd noen år utenfor kommunen for å gå på skole, eller fordi de har en forelder utenfra området eller tilbringer tid med venner eller familie utenfor kommunen.

12.0 DRØFTING AV RESULTATER

Jeg har gjennom intervjuene med mine informanter sett at noen av de tradisjonelle kjennetegnene ved flekkefjorddialekten ser ut til å være i endring, og i kapitlene ovenfor har jeg satt bruk av språklige former opp mot variablene kjønn og utdanningslinje for å se om det var mulig å finne belegg for at disse variablene har betydning for individets språkbruk. Jeg har også forsøkt å finne ut hvorvidt det er en sammenheng mellom informantenes grad av lokal identitet og språkbruken deres.

De få språklige variablene hvor jeg har funnet en visst utvikling siden Larsens kartlegging, og som jeg her drøfter årsaken til og spredningen av, er sammenfallet mellom *kj*- og *sj*-lyd, uttale av lang *e* som *æ* foran *r*-lyd, uttale av *nå(g)e* og *nå(g)en* som *noe* og *noen*, samt uttalen *mye* i stedet for den tradisjonelle varianten med senkning av vokalen til *mø(j)e*. I denne drøftinga anvender jeg teorien jeg framsatte i kapittel 5.

12.1 Språkendringer som følge av indre og ytre faktorer

Språkendringer kan skje på grunn av ytre faktorer eller på grunn av indre, språkinterne faktorer som for eksempel forenklingsprosesser. Eksempelvis kunne man tenke seg at bøyningssystemet for substantiv ble forenklet, slik at en fikk samme endelse for han- og hunkjønnord i flertall. Dette er det ingen tegn til at skal skje i flekkefjorddialekten. En utvikling man derimot ser at er i gang, er sammenfallet mellom *kj*- og *sj*-lyd. Dette er en forenkling på lydnivå, der ett fonem erstatter to tidligere forskjellige fonemer. Men det er ikke slik at indre og ytre faktorer virker helt uavhengig av hverandre – som regel spres språklige endringer på grunn av en kombinasjon av indre og ytre årsaker. Sammenfallet mellom *sj*- og *kj*-lyd har ikke startet i området rundt Flekkefjord, og når det nå ser ut til å nærme seg også denne regionen, skjer det på grunn av prosesser som ligger utenfor språket selv – altså ytre eller eksterne faktorer. Det er disse jeg hovedsakelig vil konsentrere meg om i denne drøftinga.

12.2 Spredningsteorier

I teorikapitlet skrev jeg om hvordan endringer i språket kan spres til stadig nye områder og grupper av mennesker. Jeg nevnte s-kurven som brukes for å illustrere endringsprosessen for et språklig trekk innenfor et språksamfunn, og som viser at endringen skjer sakte i begynnelsen før den skyter fart og flertallet tar i bruk det nye språktrekket eller den nye formen. Hvis jeg ser på funnene jeg har gjort i min undersøkelse, tyder resultatene mine på at vi når det gjelder **sammenfallet mellom *kj* og *sj*** kanskje er i begynnelsen av en slik s-kurve, der det ikke er så mange som har fått dette sammenfallet. Faktisk er det ingen av mine informanter som har et helt gjennomført sammenfall, men det er flere som har fått det i enkelte ord. I sammenfallets opprinnelsesområder (f.eks. i Bergen) er dette sammenfallet derimot så godt som gjennomført og man har i disse områdene mer eller mindre fullført s-kurven når det gjelder dette språktrekket.

I min undersøkelse tyder funn på at vi kanskje også befinner oss i begynnelsen av en s-kurve når det gjelder **uttale av lang –e foran r**. På samme måte som ved sammenfall mellom *kj* og *sj* er det her flere informanter som har begynt å uttale den lange *e*-lyden som *æ* når den står foran *r*. Det ser vi for eksempel i ordet *kjæreste* som flere av mine informanter uttaler *kjærast* i stedet for det tradisjonelle *kjerast*. Det samme kan vi kanskje si når det gjelder **uttalen av ordene noe og noen** som tradisjonelt har blitt uttalt med *å*-lyd i flekkefjorddialekten. Når det gjelder **uttalen av et frekvent ord som mye**, der de fleste av mine informanter sier *mye* i stedet for den tradisjonelle uttalen med senking av vokalen (*møe*), kan det se ut som om vi er i slutten av en s-kurve der den nye uttalen er mer eller mindre gjennomført.

S-kurven sier altså noe om hvor langt en er kommet i prosessen med utvikling av et språktrekk med hensyn til antall brukere innenfor et område – men den forklarer altså ikke *hvordan* eller *hvorfor* et nytt trekk får innpass i en dialekt. Dette bringer oss over på ulike **spredningsteorier** som søker å forklare *hvordan* endringer spres. I kapittel 5.2.2 skriver jeg om “bølgeteori” og “sentrumshopping” som forklaringsmodeller for spredning av språktrekk. Hvorvidt de språklige endringstendensene i min undersøkelse skjer gjennom et “bølgemønster” eller gjennom “sentrumshopping” er vanskelig å si. Ofte er det vel kanskje også en kombinasjon av de to.

Sammenfallet mellom *kj* og *sj* ble først oppdaget i Bergensområdet, gjennom Talemålsundersøkelsen i Bergen (jf. kap. 3.4), og har siden spredd seg ut over store deler av landet – ifølge Skjekkeland (2005:142) i de fleste større byene i landet opp til og med Trondheim. Hvorvidt dette språktrekket sprer seg fra by til by og siden ut til distriktene rundt byene, eller om det sprer seg som ringer eller bølger i vannet ut fra opprinnelsesområdet har ikke jeg grunnlag for å uttale meg om. Thomassens studie av kristiansanddialekten viser at størstedelen av hennes informanter har et helt eller delvis sammenfall (Thomassen, 2013:78), og også i områdene vest for Flekkefjord har jeg inntrykk av at sammenfallet har kommet langt. Blant mine informanter er det flere som nevner at medelever fra Moi i Lund kommune har sammenfall, og flere av dem er tydelig negative til denne utviklinga – selv blant dem som viser tegn til begynnende sammenfall i egen tale. Uansett er det ikke overraskende at vi finner tegn til et begynnende sammenfall også i Flekkefjord. Det vil være interessant å følge utviklingen av dette språktrekket i framtida.

Også når det gjelder endringene jeg har funnet på det fonetiske planet, er det vanskelig å vite om finner jeg også en utvikling innen uttalen av enkelte vokaler. **Det gjelder lang *e*-lyd i forbindelse med *r*, samt uttalen *mye* for *møe* eller *møje*, og *noe* for *någe* eller *nåe*.**

I kristiansandsdialekten hadde man tradisjonelt en senkning til $\emptyset$ i adjektivet *mye*, men forskning viser at dette dialekttrekket er på tilbakegang også der (jf. kap. 6.4). Den samme situasjonen har vi når det gjelder uttalen av lang *e* foran *r* hvor man ser en utvikling i retning av å bruke *æ*-lyd i disse tilfellene (jf. kap. 6.7). I Kvinesdal finner Skjekkeland at nyere former som *mye* og *nåe/noe* (i stedet for formen *någe*) har fått innpass i dialekten.

Informantene mine forteller om lite kontakt med ungdom utenfra kommunen. Noen har venner de besøker i nærliggende kommuner og de drar av og til på handleturer eller andre reiser til større byer, men det er ingen av dem som har *mye* kontakt med venner i Kristiansand, Stavanger eller andre deler av landet. Skjekkeland mener at Kristiansand-dominansen ikke strekker seg så langt vest som til Flekkefjord, og at storkommunen Flekkefjord (inkludert områdene Hidra, Bakke og Gyland) og storkommunen Kvinesdal (inkludert Feda og Fjotland) utvikler et slags felles regionspråk der Flekkefjord bymål er en viktig drivkraft (Skjekkeland, 2009:217). Dermed kan former som *mye*, *noe* og bruk av lang *æ*-lyd være et resultat av påvirkning fra media heller enn gjennom direkte kontakt med språkbrukere fra andre dialektområder. De nevnte formene brukes i talt bokmål/standard østnorsk, og det er ikke utenkelig at vi med denne utviklingen har med en standardiseringsprosess å gjøre. Dette kommer jeg tilbake til nedenfor.

12.3 Nettverksteori

De fleste av mine informanter har altså helt klart mest kontakt med jevnaldrende fra egen hjemkommune. Dermed er det nærliggende å tro at den språklige påvirkningen de måtte bli utsatt for utenfra, i stor grad kommer gjennom media. Så spørres det om denne påvirkningen får følger for ungdommenes bruk av ulike språklige former? Her kan man kanskje trekke inn nettverksteorien (jf. kap. 5.3.2) om uniplekse og multiplekse nettverk. Jeg vil anta at de fleste ungdommene i Flekkefjord lever i *relativt* multiplekse nettverk – det vil si at de møter de samme menneskene i ulike roller og situasjoner. Klassekameratene treffer man kanskje også på fotballtrening etter skoletid, og fotballtreneren er kanskje både nabo og medlem av foreldrenes vennekrets eller ens familie. Da føles det kanskje vanskeligere å endre på dialekten sin, fordi det vil bli kommentert menneskene en omgås. Jeg har funnet få endringer i

mine informanternes bruk av språklige former fra Larsens nesten 50 år gamle kartlegging. Kan byens beskjedne størrelse og innbyggernes relativt tette nettverk være en av grunnene til dette, eller skyldes denne “stillstanden” andre faktorer? Kan det ha å gjøre med informantenes forhold til og opplevelse av egen dialekt og tilhørighet til Flekkefjord? Altså deres *identitetsfølelse*? Dette vil jeg komme tilbake til litt senere i oppgaven.

Det kan ellers være relevant å nevne at Flekkefjord har hatt et stabilt folketall siden lenge før Larsen skrev sin avhandling i 1970. Selv om det alltid vil være noe tilflytting til et område, har man ikke hatt noen større bølger med vekst i Flekkefjord, slik at man ikke får en situasjon der det plutselig kommer mange tilflyttere som bringer med seg andre talemål til byen. Dette er nok med på å virke konserverende på språkutviklingen i området.

12.4 Saliens

Jeg synes begrepet, eller idéen om, *saliente trekk* er veldig interessant (jf. kap. 5.3.5). Dette er altså trekk eller varieteter som er særlig “framtrødende” eller “påfallende” og dermed mer utsatt for endring. Begrepet ble først brukt av den russiske dialektologen Schirmunski og senere av Trudgill for å forklare hvorfor noen språktrekk har svakere overlevingssevne enn andre. Han mener at slike variabler må være åpent stigmatiserte, det må finnes en høystatusvariant i ortografien, variabelen må være involvert i lingvistisk endring, de eksisterende variantene må være fonetisk radikalt forskjellige og de må holde oppe fonologisk skille i den akkomoderende taleren sin varietet (Trudgill 1986:11).

Finnes det så slike saliente trekk i flekkefjorddialekten? Jeg spurte elevene om hva de mente var typisk eller særmerket for dialekten. Mitt samlede inntrykk var at ungdommene ikke hadde tenkt over dette i særlig stor grad, og flere av dem slet med å komme på noen typiske kjennetegn ved egen dialekt. Flere av dem beskrev den som “kjedelig” og som noe “midt i mellom kristiansand- og stavangerdialekt”. To av informantene kommenterte at tonefallet var nokså “flatt”. Noen nevnte enkeltord i dialekten, men ingen av informantene nevnte de samme ordene – med unntak av pronomensformen *åkke*, som nevnes av fire informanter. Tre informanter nevner skillet mellom *kj*- og *sj*-lyden som typisk for dialekten.

Formene *åkke* og *åkka/åkkas* må kunne sies å oppfylle i alle fall noen av kravene Trudgill stiller for at et språktrekk skal kunne regnes som salient: Variablene *åkke* og *åkka/åkkas*

skiller seg i sterk grad fra de variantene som er brukt i skriftspråket, og som brukes i de aller fleste dialekter i Norge – inkludert dialektene på det sentrale østlandsområdet – nemlig *oss* og *vår*. De er også fonetisk veldig forskjellige fra hverandre. Men er den lokale varianten *stigmatisert*? Det kan i alle fall virke som om informantene i denne undersøkelsen ikke oppfatter det slik – i alle fall ikke sterkt nok til at de kommenterer dette i intervjuene. Én av informantene (12g) nevner at han, mens han bodde på internatskole, opplevde at medelever ikke alltid forstod hva han sa, og han nevner nettopp pronomenet *åkke* – men han uttrykker ikke at det plaget ham, og han benytter fortsatt de tradisjonelle variantene selv.

Når det gjelder sammenfallet av *kj*- og *sj*-lyden er jo også disse fonetisk tydelig forskjellige, og det er den tradisjonelle varianten med *kj* som er reflektert i ortografien – enten som *k* (*kino*) eller som *kj* (*kjole*). Denne variabelen er også involvert i lingvistisk endring. I tillegg er dette en endring som hyppig diskuteres i media, den er nevnt i forskjellige norskfaglige læreverker i skolen og den diskuteres etter mitt inntrykk ofte når man kommer inn på endringer i det norske språket generelt sett. Men når det gjelder dette tiltakende sammenfallet, er det den *nyere* varianten med *sj*-uttale som er den stigmatiserte – i den grad noen av dem er det. I alle fall er den det hvis en tar utgangspunkt i hva de som fortsatt skiller mellom *kj* og *sj* mener. Det ser man også hos mine informanter, hvor flere av dem snakker negativt om dette sammenfallet hos deres medelever fra Moi. Dette er kanskje litt motsatt av hva som er tilfelle for mange andre språkendringer som skjer, der det er de tradisjonelle og “brede” trekkene som er stigmatisert, mens de nyere og mer standardnære formene har høyere prestisje. Dette er kanskje med på å forklare hvorfor sammenfallet mellom *kj* og *sj* ikke har kommet lengre enn det det har i flekkefjorddialekten?

Dette blir en forenkling – men det er likevel en interessant tanke som det kunne være interessant å forske videre på. Informant 8j beskriver dialekten som en “litt tam dialekt som ikkje stikke seg så veldig ud”. Kanskje er vi her ved noe av kjernen ved problemstillingen min: Hele dialekten oppfattes som “lite salient” – for å bruke begrepet på en litt upresis måte. Informantene har tydeligvis ingen opplevelse av å bli latterliggjort verken for enkeltord eller for dialekten generelt, og de har problemer med å peke på hva som skiller den fra andre dialekter. Da føler de kanskje heller ikke noe sterkt behov for å legge fra seg trekk ved sitt eget talemål?

Det er for øvrig viktig å minne om at flere forskere har påpekt mangler ved Trudgills begrepsavklaring. Auer mfl. (1998) påpeker at selv om saliens sier noe om en språklig variabel er sosialt *signifikant* på en eller annen måte, sier den ikke nødvendigvis noe om hva slags holdningsmessig konsekvens (positiv eller negativ) denne signifikansen vil ha for ulike variabler (Røyneland, 2005:66).

12.5 Regionalisering og standardisering

Som beskrevet i teorikapitlet (jf. kap. 5.2.4) er det uenighet blant norske forskere om hvorvidt man kan snakke om et *standardtalemål* i Norge (offisielt eksisterer det jo ikke), og om endringene vi har sett i løpet av det siste hundreåret – og som vi fortsatt i høyeste grad ser – er et resultat av en slik standardiseringsprosess eller ei. Mindre kontroversielt er det vel å snakke om *regionalisering* – altså en prosess der dialektene innenfor et avgrensa område eller region blir likere hverandre. De dialekttrekkene med minst utbredelse forsvinner, mens trekk som brukes over et større geografisk område blir stående eller sprer seg (Skjekkeland, 2005:23). Dette skjer som en naturlig konsekvens av samfunnsutviklinga, og er grundig dokumentert i flere studier. Skjekkeland (2005:24) skriver at byen i en region spiller en viktig rolle i språkutviklinga, og at det ofte er ei modifisert form av det folkelige bymålet som brer seg til mindre tettsteder og bygder i regionen. Han skriver også at han mener at Flekkefjord har denne posisjonen i regionen helt vest i Vest-Agder (2005:26 og 2009:217).

Jeg har i denne oppgaven ikke hatt mulighet for å studere regionalisering i regionen – hverken når det gjelder flekkefjorddialekten i forhold til dialekten i nabokommunene, eller hvorvidt det skjer en nivellering mellom dialektene innad i Flekkefjord storkommune – i området som tidligere bestod av de fem kommunene Bakke, Gyland, Flekkefjord, Nes og Hidra. Men Skjekkeland's forskning er med på å underbygge mine funn – nemlig at man i Flekkefjord ikke ser ut til å se en radikal utvikling i retning dialektene i de nærmeste storbyene Stavanger eller Kristiansand – eller i retning av talt bokmål/standard østnorsk uttale.

Men hva så med standardisering i norske dialekter – og i dette tilfellet som påvirkningsfaktor for endring av flekkefjorddialekten? Er det mulig å se tegn til at ungdom i Flekkefjord bytter ut tradisjonelle språkformer til fordel for former som ligger tettere opp mot standard østnorsk uttale eller - som flere informanter kaller det – oslodialekt? Når mine informanter sier *mye* i stedet for *møe/møje*, *noe* i stedet for *nåe/någe* og *kjærast* i stedet for *kjerast* er det ting som

kan tyde på det. De nyere formene er nemlig heller ikke trekk som tradisjonelt finnes i nærliggende dialekter som f.eks. i Kristiansand eller Stavanger. Skyldes denne utviklinga da at man henter uttaleformer direkte fra bokmålet eller standard østnorsk uttale, f.eks. gjennom påvirkning fra media? Det er mulig. Samtidig viser undersøkelser fra Kristiansand at flere av disse tradisjonelle formene (som uttale av lang *æ* som *e* foran *r*-lyd og senkning av *y* til *ø* i ordet *mye*) allerede er i sterk tilbakegang i kristiansanddialekten, slik at det jo ikke er utenkelig at også dette har en viss påvirkningskraft på endringer som skjer i flekkefjorddialekten.

Røsstad finner at dialektene i Mandals-regionen ikke blir påvirka av bymålet i Kristiansand, men at de heller tar opp i seg trekk fra Mandal bymål (Røsstad 2009, etter Skjekkeland, 2009:216). Dette er dermed ikke ulikt det bildet Skjekkeland tegner av flekkefjordsregionen. Det som også er interessant for denne studien, er at Røsstad i mandalsregionen finner en endring i “frekvente ordformer” (variablene *møe-mye*, *konne-kunne*, *skolle-skulle*, *ein-en*, *tjue-tyve* mfl.) i retning det han kaller “normal-norsk” (tilsvarende det jeg har kalt for “standard østnorsk uttale” eller “talt bokmål”. Dette, mener han, skyldes at disse formene er så utbredte nasjonalt sett (både i bokmålet og i media) at de gradvis får innpass i dialektene selv om det egentlig ikke ligger så mye prestisje eller normtyngde i dem (Røsstad, 2009:127). Han vil derfor ikke kalle disse endringene for et resultat av standardisering. Dette synes jeg høres fornuftig ut. Det er noe av det samme jeg ser i min undersøkelse, selv om det ikke gjelder så mange ord som i Røsstads studie. Jeg har ikke inntrykk av at informantene mine velger former som *mye* eller *noe* fordi de synes at de tradisjonelle formene *møe* eller *nå(g)e* er for dialektale – det er heller ikke ordformer de oppgir som typiske for flekkefjorddialekten.

Det er selvsagt ikke mulig for meg å konkludere med hvorvidt det er noen standardiseringsprosess på gang i flekkefjorddialekten. Stort sett holder jo alle informantene mine veldig godt på den tradisjonelle dialekten, og når det gjelder de variablene jeg har undersøkt, er forskjellene veldig små mellom dialekten mine unge informanter snakker sammenlignet med kartleggingen Larsen foretok i 1970. Skjer det endringer i retning av standard østnorsk uttale eller bokmål, gjelder dette helst et fåtall frekvente småord, i tillegg til realiseringen av lang *e* som *æ*. Sistnevnte trekk er for øvrig det eneste tilfellet jeg har av at en informant (7j) innrømmer at hun synes at en nyere form (*kjærast*) høres litt “bedre” ut enn den eldre formen (*kjerast*). Også sammenfallet mellom *kj* og *sj* er mye brukt blant unge i

østlandsområdet og her kan også media og standardisering spille en rolle – men da kun i retning av nyere talemål i Oslo-området – og ikke i retning av skriftspråket bokmål.

Jeg har i dette kapitlet forsøkt å se de språklige endringene jeg har kunnet observere hos mine informanter, i lys av teorier jeg presenterte i kapittel 5 for å forsøke å forklare noen av de prosessene som virker på eventuelle endringer i dialekten.

13.0 OPPSUMMERING

Jeg har i denne oppgaven studert dialekten hos et tilfeldig utvalg unge flekkefjæringer for å se i hvilken grad de språklige formene de velger å bruke, avviker fra de formene Larsen (1970) oppgir at er typiske for Flekkefjord bymål. Jeg vil i følgende kapittel komme med en kort oppsummering av funnene jeg har gjort, samt forsøke å svare på de problemstillingene jeg formulerte i innledningen.

Det første jeg ønsket å gjøre, var å gi en beskrivelse av dialekten til ungdom som er oppvokst i sentrumsnære strøk av Flekkefjord kommune, og som har minst én forelder fra kommunen. Så ville jeg sammenligne bruk av språklige former hos mine informanter i 2015 (da intervjuene fant sted) med Larsens kartlegging fra 1969, før jeg sier noe om eventuelle forskjeller i informantenes språkbruk basert på kjønn, utdanningslinje og holdninger til hjemkommune og dialekt. Til slutt ville jeg drøfte mulige årsaker til eventuelle forskjeller mellom språklige former i Larsens studie og former brukt av informantene i min undersøkelse. Dette vil også innebære at jeg forsøker å sette mine funn inn i en nasjonal sammenheng.

Punkt 1: Beskrivelse av dialekten til ungdom som er oppvokst i sentrumsnære strøk av Flekkefjord kommune, og som har minst én forelder fra kommunen.

Hvordan er så dialekten hos unge flekkefjæringer i år 2015? Dette kan jeg selvsagt ikke si noe om på generell basis, men jeg kan beskrive dialekten hos mitt tilfeldige utvalg av elever i videregående skole. Jeg hadde som kriterium at minst én av foreldrene skulle være fra Flekkefjord, og at informantene selv i hovedsak skulle være oppvokst i kommunen. Jeg kan

ikke utelukke at unge flekkefjæringer som har to foreldre utenbys fra bruker færre tradisjonelle dialekttrekk enn det mine informanter gjør.

Mine informanter snakker i det store og hele forholdsvis tradisjonell flekkefjorddialekt. At informantene fortsatt har infinitivsendinga *-a*, og at substantiv i hunkjønn ubestemt form også ender på *-a* er vel ingen stor overraskelse – flekkefjorddialekten tilhører det vestlandske *a-målet*. Informantene bruker også *a* i substantiver og adjektiver (f.eks. *snekkar, dattar, finare, lettast*), der man i bokmål bruker *e*. Når det gjelder de morfologiske variablene jeg har undersøkt, er det ingen ting som tyder på at det er noen utvikling der: Alle informantene utelater *r*-endelse av presens i verb (med unntak av ett eneste tilfelle hos én informant) og i ubestemt flertall av substantiver (*flere gutta, flere jente*). I bestemt form flertall av substantiver utelater alle informantene *e*-endelsen (*alle guttan, alle jenten*) og de skiller dessuten mellom han- og hunkjønnsbøying, slik eksemplene i parentesene også viser. Det er ingenting som tyder på at de mer standardiserte pronomenerne *vi* og *oss* er på vei inn i dialekten. Selv om jeg ikke har så mange treff på det personlige pronomenet i 1. person flertall, har jeg, hos de av informantene som bruker ordet, gjennomgående treff på formen *åkka* for det tilsvarende possessivpronomenet. Alle informantene har også skarre-*r* og de bruker gjennomgående leniserte plosiver. Dette siste er kanskje litt overraskende i og med at de bløte konsonantene ser ut til å være på vei ut av dialekten lenger øst på Sørlandet.

2) Bruk av språklige former hos mine informanter i 2015 (da intervjuene fant sted) sammenlignet med i Larsens kartlegging fra 1970.

Punkt to i min problemstilling er å sammenligne mine funn med Larsens kartlegging fra 1970 for å peke på eventuelle forskjeller mellom disse. I avsnittet ovenfor har jeg beskrevet funn som er entydige i mitt materiale, og som ikke innebærer noen utvikling i forhold til Larsens funn.

Før jeg går videre, vil jeg presisere at mens Larsen tar for seg en mye større bredde i dialekten og tar mål av seg til å kartlegge hele formverket i dialekten, har jeg valgt å fokusere på *utvalgte* dialekttrekk. Derfor er det mulig at man ville kunne finne flere og tydeligere forskjeller hvis man valgte ut flere – eller andre – språklige variabler enn det jeg har gjort. Jeg mener likevel at trekkene jeg har valgt ut, representerer en god bredde i dialekten.

Som jeg kommenterte i kapittel 4.6, kan det være noen problemer med å sammenligne en eldre og en nyere undersøkelse, blant annet på grunn av ulikheter i metodebruk, men jeg gjør likevel et forsøk på dette i denne oppgaven – med disse utfordringene i mente. Larsen tar for seg alle ordklassene og gjør greie for et mye bredere spekter av dialekten, mens jeg har konsentrert meg om et mer avgrenset antall variabler. I stedet har jeg valgt å også fokusere på personlighet og identitet hos mine informanter, og prøvd å se deres valg av språklige former opp mot disse faktorene. Jeg skriver i en sosiolingvistisk tradisjon til forskjell fra Larsen som stod trygt plantet i det man kan kalle dialektologi eller tradisjonell målføregranskning (jf. kap. 3). Jeg vet derfor heller ikke noe om hvor mange informanter Larsen bygger sin kartlegging på, eller hva slags mennesker dette var.

Men når jeg likevel ser på mine funn opp mot Larsens kartlegging fra 1970, finner jeg at det er *noen* forskjeller. Av nyere former som kommer inn, er sammenfall mellom *kj-* og *sj-*lyden. At dette sammenfallet ikke forekommer hos Larsen er ikke rart, siden dette trekket først ble omtalt i TAUS (Talemålsundersøkelsen i Bergen) på 1970-tallet, og at det siden har spredd seg utover landet. Det er fortsatt et flertall av mine informanter som skiller mellom disse to lydene, men det kan se ut til at dialekten er i en prosess der det går mot et sammenfall mellom disse lydene. Det er ingen av informantene som har et gjennomført sammenfall, men to av jentene og tre av guttene har et delvis sammenfall mellom disse to lydene. Da gjelder det gjerne frekvente ord eller ordsammensetninger, gjerne med nekting, som *vettsje* i stedet for *vettkje* (*vet ikke*).

Også når det gjelder realiseringen av vokaler er bildet litt mer variert. Flere uttaleformer står sterkt, mens andre nok har gjennomgått en utvikling siden Larsen skrev sin studie. Senkning av kort *u* til *o* er fortsatt helt gjennomført hos mine informanter. Også senkningen fra *i* til *e* i det frekvente ordet *til* holder stand – informantene bruker formen *te*. Heving av *o* til *ø* i preposisjonen *over* (uttales som *øve*) er også den klart mest brukte, og når det gjelder omlyden fra *har* til *he* i presens av *å ha*, bruker informantene disse to formene litt om hverandre. Dette tror jeg har med sammenhengen ordet står i, og ut i fra egen erfaring er dette ikke noe nytt – det finnes intraindividuell veksling når det gjelder dette ordet. Også Larsen oppgir begge formene som brukte.

Når det gjelder heving av lang *e*- til *æ*-lyd i forbindelse med *r*-lyd, har man i flekkefjorddialekten tradisjonelt sett kun realisert denne som *e*. Slik er det ikke i mitt informantutvalg. Dette er det trekket jeg har undersøkt der informantene har størst grad av intraindividuell veksling: Halvparten av informantene veksler mellom hvordan de realiserer denne lyden. Men fortsatt er det altså slik at nesten halvparten (fem av tolv) kun bruker den tradisjonelle *e*-uttalen, mens bare én informant konsekvent uttaler den som en *æ*-lyd.

Også når det gjelder *k* i framlyd av spørreord, samt det resiproke pronomenet, ser vi en del veksling mellom bruk av *k* og *h*. Men fortsatt er det slik at flertallet holder seg til *k*-uttale. Det at ordene *hver* og *hverandre* også uttales med *h* i framlyd er for øvrig ikke noe nytt hvis vi tar utgangspunkt i Larsen studie. Han oppgir begge formene som lokale, og jeg har ikke noe belegg for å si at denne utviklinga har skutt fart i det siste.

Til sist vil jeg nevne to frekvente enkeltord der det ser ut til å ha skjedd en utvikling siden Larsen kartla dialekten for nesten 50 år siden. Dette gjelder ordene *noen* og *mye* som tradisjonelt i flekkefjorddialekten har blitt uttalt *nåen* og *møe* (eventuelt *någen* og *møje*, selv om dette nok er former som i større grad har vært brukt i landdistriktet rundt selve byen). Blant mine informanter er det fortsatt flest som bruker formene *nå(g)e/nå(g)en*, men om lag en tredjedel bruker formene *noe/noen*. Størst utvikling har det nok kanskje vært når det gjelder ordet *møe*. Jeg vet at formene *møe* og *mye* begge har eksistert i dialekten, men i mitt materiale er det kun én av informantene som gjennomgående bruker den tradisjonelle formen *møe*. Én av informantene veksler mellom de to formene, mens ti av informantene konsekvent bruker formen *mye*.

Når det gjelder hvor i utviklingsprosessen de forskjellige endringene befinner seg, kan det se ut til at vi når det gjelder sammenfall av *kj*- og *sj*-lyd og uttale av lang *e* som *æ* foran *r*, befinner oss i begynnelsen av en s-kurve, der de nye trekkene kun er tatt i bruk av et mindretall – og at disse informantene heller ikke er konsekvente med hvilke former de bruker. Når det gjelder uttalen av ordet *møe* som *mye*, ser det derimot ut til at vi her kan befinne oss mot slutten av en s-kurve, der endringen stort sett er gjennomført, slik at de fleste nå bruker den nyere formen uten senkning. Men igjen må jeg presisere at disse funnene gjelder mine tolv informanter, og at man ikke kan ta for gitt at disse representerer flekkefjorddialekten generelt.

3) Forskjeller i informantenes språkbruk basert på kjønn, utdanningslinje og holdninger til hjemkommune og dialekt

Neste punkt i min problemstilling var å se om det finnes forskjeller i informantenes språkbruk basert på kjønn eller utdanningslinje – eller basert på deres identitet og deres holdninger til hjemkommune og dialekt. Tidligere forskning har ofte påvist forskjeller mellom språkbruk hos menn og kvinner og mellom mennesker fra forskjellig sosioøkonomisk bakgrunn (jfr. kapittel 4.3.2 og 4.3.3).

Jeg har ikke kunnet påvise nevneverdige forskjeller mellom informantenes språkbruk basert på variablene kjønn eller utdanningslinje. Jeg finner ikke noe fast “mønster” mellom hvem som bruker tradisjonelle former og hvem som bruker nyere former. Hvis det finnes et mønster, så må det være nettopp *mangelen* på et. Alle mine informanter snakker jo jevnt over en nokså tradisjonell flekkefjorddialekt, og de nyere språklige formene som er i bruk er jevnt fordelt mellom informantene. Én informant har gjerne begynnende sammenfall mellom *kj-* og *sj-*lyden og bytter på å bruke *k* og *h* i framlyd av det resiproke pronomenet, samtidig som han eller hun bruker de tradisjonelle formene *møe* og *he*. En annen informant sier kanskje *har*, *mye* og *skjære*, samtidig som han eller hun skiller mellom *kj-* og *sj-*lyd og konsekvent bruker *k* i framlyd av spørreord og det resiproke pronomenet. Jeg har altså ikke funnet konsekvente forskjeller i bruk av språklige former basert på disse variablene.

Hva da med identitet og lokal tilknytning? Kan dette ha betydning for hvor tradisjonell dialekt en informant snakker? I utgangspunktet er jo forskjellene mellom informantenes realisering av flekkefjorddialekten små. Det gjør det vanskelig å si noe veldig bastant eller kategorisk om forholdet mellom den enkeltes dialekt og deres opplevelse eller grad av lokal identitet. Jeg har riktignok observert en mulig sammenheng mellom et par av informantenes lokale tilhørighet (inkludert deres forhold til hjembyen og egen dialekt) og deres bruk av tradisjonelle eller nyere dialekttrekk, og jeg har i denne sammenhengen holdt fram informantene 8j og 9g (jf. kap. 11.2) som eksempler på dette. Informant 8j kan kanskje tjene som et eksempel på det Skjekkeland (2009) ville kalt en *homo dynamicus*, mens informant 9g heller er et eksempel på en *homo domesticus*. Informant 8j er ikke like positiv til Flekkefjord som det informant 9g er,

og hun bruker også noen færre tradisjonelle dialekttrekk enn det sistnevnte, som er en tydelig lokalpatriot, gjør.

Det er viktig å presisere at disse to informantenes språkbruk ikke kan generaliseres til å gjelde unge flekkefjæringsers valg av språklige former sett opp mot deres lokale tilhørighet og identitet generelt sett, og forskjellene er uansett så små at jeg vil konkludere med at i mitt utvalg ser jeg ikke noen klar sammenheng mellom grad av lokal identitet og bruk av språklige former.

4) Drøfte mulige årsaker til eventuelle forskjeller mellom språklige former i Larsens studie og former brukt av informantene i min undersøkelse.

Under punkt 2 og 3 ovenfor viser jeg at alle mine tolv informanter snakker en flekkefjorddialekt som er forholdsvis tradisjonell, og som ikke skiller seg i særlig grad fra den dialekten Larsen (1970) beskriver i sin hovedfagsoppgave. Likevel finner jeg en viss endring innen noen av de språklige variablene. Det siste punktet i denne oppgavens mål går ut på drøfte mulige årsaker til denne utviklingen innen visse språklige variabler.

I løpet av det siste århundret har mye skjedd innen utviklinga av dialektene i landet. Denne utviklinga pågår fortsatt for fullt, og i deler av landet – kanskje spesielt i dalene på Østlandet – kan man nesten snakke om dialektød. Flere forskere mener at det vi ser er et resultat av en standardisering av talemålet i Norge, mens andre igjen mener at dette ikke er tilfelle (jf. kap. 5.2.4). Mindre kontroversielt er det nok å snakke om regionalisering av dialektene, der man ser for seg at dialektene innenfor en region blir likere hverandre, og at de språktrekkene med minst utbredelse forsvinner – ofte på bekostning av trekk hentet fra bydialekten i regionen.

Jeg har i denne oppgaven referert til mastergradsstudier som viser at flere tradisjonelle trekk ved dialekten i Kristiansand er i endring (Hansen 2007, Thomassen 2013, Grødem 2016), og noe tilsvarende kan man også se vestover, i Rogaland (Ims 2010, Bøe 2013). Da jeg begynte arbeidet med denne masteroppgaven lurte jeg på om jeg ville finne tegn på at dialekten i Flekkefjord endret seg etter mønster fra det man ser i for eksempel Kristiansand, som jo er fylkeshovedstaden. Samtidig var mitt inntrykk fra egne erfaringer med dialekten i Flekkefjord at det ikke foregår noen markant utviklingsprosess i dette området.

Dette inntrykket støttes til dels av bl.a. Skjekkellands forskning på dialekten blant ungdom i Kvinesdal (2009), som viser at de store, grunnleggende trekkene ved dialekten ligger fast, men at i den grad det foregår endringer, så er det i retning av dialekten i Flekkefjord, som han peker på som den viktige påvirkningskrafta i regionen. Også Røsstad (2009), som har forsket på dialektene i Mandal og de omkringliggende områdene, mener å se at til og med denne regionen, som jo ligger mye nærmere Kristiansand enn det Flekkefjord gjør, ligger utenfor det området hvor kristiansanddominansen gjør seg gjeldende. Han mener også at når han finner endring i uttalen av frekvente ordformer som fra *møe* og *nåen* til *mye* og *noen* så skjer dette etter påvirkning fra bokmål og standard østlandsk uttale, som jo er mye brukt i media, men at det ikke nødvendigvis har med prestisje å gjøre (Røsstad, 2009:127).

Dette samsvarer godt med de funnene jeg har gjort i denne undersøkelsen. Mitt opprinnelige inntrykk av at unge flekkefjæringer fortsatt snakker en relativt tradisjonell dialekt ser ut til å stemme – i alle fall hvis jeg går ut ifra mine tolv informanter. Alle de grunnleggende trekkene (som *a*-mål, bøyning av substantiver og verb, skarre-*r* og lenisering av plosiver) ligger fast, og det er kun i frekvente enkeltord jeg kan finne en endring i retning av mer bokmålsnære former. Hvorvidt disse endringene skyldes en form for standardisering etter mønster fra talt bokmål eller oslomålet har jeg ikke forutsetninger for å si noe om. Kanskje er det, som Røsstad (2009:127) skriver, så enkelt som at de nye formene er så utbredte nasjonalt sett – i bokmålet og i media – at de sakte vinner innpass i dialektene uten at det nødvendigvis ligger så mye prestisje i formene. I mine samtaler med informantene er det nemlig lite som tyder på at de rangerer dialektene i det sentrale østlandsområdet som mer prestisjefylte. Det er kun to av informantene som er tydelig positive til standard østnorsk uttale. Én av dem karakteriserer oslodialekt som noe mer “formell”, og en annen sier at det er den eneste av de norske dialektene han synes er “fin”. De fleste mener at standard østnorsk uttale er “kjedelig” eller at de er nøytrale til den. Ingen av informantene kommer med uttalelser som tyder på at de skammer seg over egen dialekt, selv om mange medgir at det er rart eller pinlig å høre den brukt på TV eller i radio. Flere av dem forklarer dette med at det er fordi de ikke er vant til å høre dialekten i media. Stort sett ønsker informantene ikke å endre på egen dialekt, men de mener at det kan være nødvendig å bytte ut enkelte ord for å bli forstått i møte med mennesker fra andre deler av landet. Flere av informantene virker lite bevisste på hva som kjennetegner egen dialekt, og de har problemer med å nevne typiske trekk ved den. Flere av dem er stolte over dialekten, men de tror andre vil ha problemer med å etterligne den, fordi

den ikke er veldig markert på noen måte. De har altså ikke negative holdninger til egen dialekt, og det er ingen av dem som kommer med uttalelser som tyder på at de føler at dialekten er stigmatisert eller forbundet med negative stereotyper.

Det er altså ikke mye i mitt materiale som tyder på at talt bokmål har noen spesiell prestisje blant mine informanter. Men om det likevel foregår er *ubevisst* standardisering er en annen sak. Flere av mine informanter er positive til kristiansanddialekten, men ut fra mine funn er det heller ikke noe som tyder på at endringene som skjer i kristiansanddialekten påvirker ungdommene i Flekkefjord. For eksempel holder de fast på de bløte konsonantene og på senkning av kort *u* til *o*.

Når det gjelder ungdommenes lokale identitetsfølelse synes jeg funnene i denne undersøkelsen er interessante. Jeg hadde forventa en større forskjell mellom informantene med hensyn til det Skjekkeland (2009) kaller “personlighetstyper” – altså hvorvidt de er hjemmekjære og trives på stedet eller om de er mer utovervendte og ser fram til å flytte til en større by. Med ett unntak er alle mine informanter positive til å bosette seg i Flekkefjord etter endt utdanning, og samtlige har trivdes med å vokse opp i kommunen. Det er også små forskjeller å finne mellom informantene hvis man ser språkbruken deres opp mot deres grad av lokal identitet. De små forskjellene som finnes, kan like gjerne skyldes at de har foreldre fra utkantstrøk i Flekkefjord eller fra nabokommuner som at det har noe med personlighetstype eller lokal identitet å gjøre.

Det er altså fullt mulig at grad av lokal identitet og språkbruk henger sammen. Flere studier fra rundt omkring i Norge viser dette. Men i mitt utvalg er det, som beskrevet i kapittel 12, forholdsvis små forskjeller mellom informantene når det gjelder deres forhold til hjembyen.

Avsluttende kommentar

Mange talemålsstudier har vist og viser fortsatt at dialektene i Norge er i rask endring, og at man i mange områder finner en høy grad av språklig nivellering – enten i retning av nærmeste by eller i retning av skriftspråket og dialektene i det sentrale østlandsområdet. Dette kan skyldes faktorer jeg drøfter i denne oppgaven, slik som urbanisering og økt mobilitet, mediepåvirkning og svakere grad av sosial og geografisk tilknytning – for å nevne noen av dem.

Resultatene fra denne undersøkelsen viser derimot at dialekten i sentrale strøk av Flekkefjord kommune *ikke* er i stor endring. Informantene mine snakker en forholdsvis tradisjonell dialekt, og de opplever også selv at de snakker nokså likt som sine foreldre og besteforeldre – i de tilfellene der disse også kommer fra Flekkefjord. Jeg har i denne oppgaven *ikke* studert regionalisering av dialektene innad i Flekkefjord kommune (inkludert de tidligere selvstendige kommunene Bakke, Gyland og Hidra), men der kan det godt hende at man vil kunne finne en større utvikling. Kanskje dette kunne være et passende forskningsområde for en framtidig masterstudent?

Ungdommene i denne undersøkelsen er kanskje ikke spesielt stolte av dialekten sin, men de skammer seg heller ikke over den, og de ønsker å beholde den i så stor grad som mulig – også dersom de flytter ut fra kommunen. Denne studien viser altså hvordan en dialekt i en liten sørlandsby i Vest-Agder, Flekkefjord, fortsatt bevares, brukes og bringes videre uten de store endringer.

LITTERATUR¹⁰

Akselberg, Gunnstein. (2009). Er det fruktbart å applisera termen standardspråk på norske talemålstilhøve? *Norsk Lingvistisk Tidsskrift · Årgang 27 · 2009*. Hefte 1, s. 67-78. Hentet 2. mai 2017 fra http://web.novus.no/NLT/NLT_2009-1.pdf.

Bøe, Per Sigmund Sævik. (2013). *Språkendringer sør på Jæren. En sosiolingvistisk studie i virkelig tid fra Ogna*. Mastergradsavhandling, Universitetet i Bergen.

Chambers, J. K. og Peter Trudgill. (1980). *Dialectology*. New York: Cambridge University Press.

Christoffersen, Marit. (1990). Kristiansand. I Ernst Håkon Jahr (Red.): *Den store dialektboka*. (s. 187-192). Oslo: Novus.

Flekkefjord-sangen. (1965). I Bull, F., Askeland, A. og Schieldrop, E. B. *Gyldendals store konversasjonsleksikon* (andre utgave). Oslo: Gyldendal.

Giles, Howard og P. Smith. (1979). Accomodation Theory. Optimal Levels of Convergence. I Howard Giles og Robert N. St Clair (Red.): *Language and Social Psychology*, s. 45–65. Oxford: Basil Blackwell.

Grødem, Kristina. (2016). *Det er både fint og harray. En sosiolingvistisk studie av ungdommers bruk av bløte konsonanter i Kristiansand*. Mastergradsavhandling, Universitetet i Agder. Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/2413136>

Hansen, Eva Lin. (2007). *Endringer i bruken av vokalene e og æ i kristiansandsdialekten*. Mastergradsavhandling, Universitetet i Oslo. Hentet fra <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/26791/Eva-Lin-Hansen-hovedoppgave.pdf?sequence=3>

---

¹⁰ Jeg har brukt APA^{5th} som mal i litteraturlista.

Hanssen, Eskil. (2010). *Dialekter i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget.

Haugen, Odd Einar. (2006). *Grunnbok i norrønt språk*. Oslo: Gyldendal Akademisk AS.

Hognestad, Jan K. (2007). Tonelag i Flekkefjord bymål.
Norsk Lingvistisk Tidsskrift · Årgang 25 · 2007, s. 57–88.

Hårstad, Stian. (2010). *Unge språkbrukere i gammel by: En sosiolingvistisk studie av ungdomstalemål i Trondheim*. Doktorgradsavhandling, NTNU. Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/243705>

Hårstad, Stian og Opsahl, Toril. (2013). *Språk i byen. Utviklingslinjer i urbane språkmiljøer i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget/LNU.

Identitet. (2016, 2. desember). I *Store norske leksikon*. Hentet 1. mai 2017 fra <https://snl.no/identitet>

Ims, Charlotte Sol. (2010). *Sandnes i skyggen av Stavanger. En sosiolingvistisk undersøkelse av Sandnes-mål med utgangspunkt i utvalgte språklige variabler*. Mastergradsavhandling, Universitetet i Agder. Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/139375>

Jahr, Ernst Håkon. (Red.). (1990). *Den store dialektboka*. Oslo: Novus forlag as.

Jahr, Ernst Håkon. (1996). Nynorsk språkforskning – en historisk oversikt. I Carol Henriksen, Even Hovdhaugen & Bengt Sigurd, (o.fl.): *Studies in the development of linguistics in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden*, s.84-101. Oslo: Novus.

Johannessen, Silje. (2001). *Fra isolasjon til kontakt. Om talemålsutviklingen i Åseral på 1900-tallet*. Mastergradsavhandling, Høgskolen i Agder, Kristiansand.

Johnsen, Arnulf. (1942). *Kristiansand bymål*. Oslo: Aschehoug.

- Labov, William. (1966). *The social stratification of English in New York City*. Urban language series 1. Washington D.C.: Center for applied Linguistics.
- Labov, William. (1972). *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Labov, William. (2001). *Principles of linguistic change: 2: Social factors*. Oxford: Blackwell.
- Larsen, Erling Georg. (1970). *Formverket i Flekkefjord bymål*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Malmberg, Bertil. (1959). Historisk och komparativ språkforskning. I *Nya vägar inom språkforskningen*, s. 6–42. Stockholm/Oslo: Svenska bokförlaget/Cappelen.
- Milroy, Lesley. (1980). *Language and social networks*. Oxford: Blackwell.
- Mæhlum, Brit. (1996). Norsk og nordisk sosiolingvistik – en historisk oversikt. I Carol Henriksen, Even Hovdhaugen & Bengt Sigurd, (eds.): *Studies in the development of linguistics in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden*, s. 175–224. Oslo: Novus.
- Mæhlum, Brit, Akselberg, Gunnstein, Røynealand, Unn, & Sandøy, Helge. (2008). *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistik*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Mæhlum, Brit. (2009). Standardtalemål? Naturligvis! En argumentasjon for eksistensen av et norsk standardtalemål. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* · Årgang 27 · 2009. Hefte 1. 7–26. Hentet fra http://web.novus.no/NLT/NLT_2009-1.pdf
- Munksgaard, Kristen. (2013, 20.03). Aarenes lærfabrikk legges ned. *Avisen Agder*. Hentet fra <http://avisenagder.no/src/popup.php?page=utskrift&NyhetID=19754> (30.04.2017).
- Nilsen, Jan Erik og Thorsnæs, Geir. (2016, 5. april). Flekkefjord. I *Store norske leksikon*. Hentet 26. april 2017 fra <https://snl.no/Flekkefjord>

NRK1. (10. november, 2013). *Dialektriket. 3. episode*. Hentet den 24. april 2017 fra <https://tv.nrk.no/serie/dialektriket/DVFJ65001312/sesong-1/episode-3>

NRK1. (8. desember, 2013). *Dialektriket. 6. episode*. Hentet den 24. april 2017 fra <https://tv.nrk.no/serie/dialektriket/DVFJ65001612/sesong-1/episode-6>

Omdal, Helge. (1990). Stavanger. I Ernst Håkon Jahr (Red.), *Den store dialektboka*, s. 193–198. Oslo: Novus.

Omdal, Helge. (1994). *Med språket på flyttefot. Språkvariasjon og språkstrategier blant setesdøler i Kristiansand. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiske språk vid Uppsala Universitet)*. Uppsala: Institutionen för nordiska språk.

Omland, Hege Karin. (2009). *"Han æ'kje veldig fin syns æ, men han duge jo"*. En studie av variasjon og endring i listadialekten. Mastergradsavhandling, Universitetet i Agder. Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/139361>

Røsstad, Rune. (2009). Den vanskelege empirien – egdske endringar og mange moglegheiter. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift · Årgang 27 · 2009*. Hefte 1, s. 121–132. Hentet fra http://web.novus.no/NLT/NLT_2009-1.pdf

Røyneland, Unn. (1999). Språkleg regionalisering på Røros og Tynset? I *Målbryting 2/1999*, s. 98–119. Bergen: Universitetet i Bergen.

Røyneland, Unn. (2005). *Dialektnivellering, ungdom og identitet. Ein komparativ studie av språkleg variasjon og endring i to tilgrensande dialektområde, Røros og Tynset. Språkleg variasjon og endring*. Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo. Hentet fra <http://folk.uio.no/unnr/Avhandling.htm>

Sandøy, Helge. (1996). *Talemål*. Oslo: Novus.

Sandøy, Helge. (2000). Utviklingslinjer i moderne norske dialektar. *Folkmålsstudier* 39. Helsingfors: Meddelanden från Foreningen for nordisk filologi. Hentet fra <http://folk.uib.no/hnohs/Publikasjonar/Sandoy,0661,Utviklingslinjer.pdf>

Sandøy, Helge. (2009). Standardtalemål? Ja, men ...! Ein definisjon og ei drøfting av begrepet. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift · Årgang 27 · 2009*. Hefte 1, 27–48. Hentet fra http://web.novus.no/NLT/NLT_2009-1.pdf

Skjekkeland, Martin. (2000). Dialektutviklinga i Noreg dei siste 15 åra – drøfting og analyse. *Skriftserien nr. 67*. Høgskolen i Agder, 2000.

Skjekkeland, Martin. (2005). *Dialekter i Noreg. Tradisjon og fornying*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Skjekkeland, Martin. (2009). *Språk og samfunn i endring. Ein studie av tilhøvet mellom lokal identitet og talemålsutvikling*. Oslo: Novus.

Skjekkeland, Martin. (2016, 14. april). Dialektbruk i Noreg. I *Store norske leksikon*. Hentet 1. mai 2017 fra https://snl.no/dialektbruk_i_Noreg

Statistisk sentralbyrå. (2017). Sysselsetting, registerbasert, 4. kvartal 2016. Hentet fra <https://www.ssb.no/statistikkbanken/selecttable/hovedtabellHjem.asp?KortNavnWeb=regsys&CMSSubjectArea=arbeid-og-lonn&checked=true>

Stereotypi. (2009, 15. februar). I *Store norske leksikon*. Hentet 1. mai 2017 fra <https://snl.no/stereotypi>

Teigen, Karl Halvor. (2016, 16. desember). Holdning. I *Store norske leksikon*. Hentet 1. mai 2017 fra <https://snl.no/holdning>

Thomassen, Silje. (2013). *Kristiansandsdialekten – en dialekt for framtiden? En sosiolingvistisk undersøkelse av ungdommers kristiansandsdialekt*. Mastergradsavhandling, Universitetet i Agder, Kristiansand.

Thorsnæs, Geir & Nilsen, Jan Erik & Bjørtvedt, Erlend. (2016, 5. april). Kristiansand. I *Store norske leksikon*. Hentet 3. mai 2017 fra <https://snl.no/Kristiansand>

Thorsnæs, Geir. (2015, 6. august). Flekkefjord: tettstedet. I *Store norske leksikon*. Hentet 27. april 2017 fra https://snl.no/Flekkefjord_-_tettstedet

Torp, Arne. (1990). Sørlandet. I Ernst Håkon Jahr (Red.), *Den store dialektboka*, s. 29–44. Oslo: Novus.

Torp, Arne. (1998). *Nordiske språk i nordisk og germansk perspektiv*. Oslo: Novus.

Trudgill, Peter. (1986). *Dialects in Contact*. Oxford: Blackwell.

Universitetet i Agder. (2016). Om UiA. Hentet 3. mai 2017 fra <http://www.uia.no/om-uia>

Venås, Kjell. (1991). *Mål og miljø. Innføring i sosiolingvistikk eller språksosiologi*. Oslo: Novus.

SAMTYKKESKJEMA TIL TALEMÅLSUNDERSØKELSE BLANT UNGDOM I FLEKKEFJORD

Jeg er masterstudent ved Institutt for nordisk og mediefag ved Universitetet i Agder, og er for tiden i gang med å skrive min masteroppgave i nordisk språk og litteratur. Jeg er interessert i språk, og har tenkt å skrive min masteroppgave om dialekten i Flekkefjord. Jeg ønsker å finne ut hvordan dagens unge i Flekkefjord snakker, for å se om dialekten har gjennomgått større eller mindre endringer i løpet av de siste tiårene.

For å kunne skrive en slik oppgave, er jeg avhengig av innsamlet datamateriale – og det er her du kan hjelpe meg. Jeg vil presisere at det å delta i dette prosjektet, er hundre prosent frivillig.

Dersom du ønsker å delta, vil jeg i første omgang at du svarer på vedlagte spørreskjema. Spørsmålene i skjemaet dreier seg bl.a. om hvor du er født og oppvokst, hvilken dialekt du bruker, utdanningslinje og så videre.

På bakgrunn av denne undersøkelsen kommer jeg til å velge ut noen elever som jeg ønsker å gjøre et dybdeintervju med, der vi snakker sammen i ca. 20 minutter om dagligdagse ting. Dette gjør jeg for å gå mer i dybden på den enkeltes dialektbruk. Alt du sier i dette intervjuet er taushetsbelagt, og det er bare jeg som har tilgang til dette, i tillegg til min veileder Elin Gunleifsen ved Universitetet i Agder. Materialet vil bli oppbevart på en sikker måte.

I oppgaven vil ingen navn bli oppgitt, og det vil være umulig å spore informasjon om deg ut fra det jeg skriver i oppgaven min. For at forskningen min skal være mulig å gjennomføre, ber jeg om tillatelse til å ta opp samtalen på bånd. Dette gjør jeg kun fordi jeg selv skal kunne høre gjennom materialet når jeg analyserer det. Når jeg er ferdig med å skrive oppgaven (senest november 2016), vil disse opptakene bli slettet.

Jeg minner igjen om at det er frivillig om du velger å delta eller ikke, og at du når som helst gjennom hele prosessen har mulighet til å trekke deg fra undersøkelsen. Dette gjelder helt fram til prosjektet er avsluttet.

Dersom du ønsker å kontakte min veileder ved universitetet, legger jeg ved hennes kontaktinfo: Elin Gunleifsen, førsteamanuensis ved institutt for nordisk og mediefag. Telefon: 38 14 17 17. E-post: elin.gunleifsen@uia.no

Se neste side

Jeg

(underskrift)

samtykker i at masterstudent Camilla Bruli Nygaard får intervju meg i forbindelse med sin masteravhandling. Jeg er innforstått med ovenstående, og at materialet vil bli anonymisert.

På forhånd takk for din deltakelse, og for at du hjelper meg med min studie.

*Med vennlig hilsen
Camilla Bruli Nygaard*

Vedlegg:

Spørreundersøkelse (i forkant av dybdeintervjuer).

Dette er god informasjon for meg når jeg senere skal analysere resultatene fra intervjuene.

Vedlegg 2

UNDERSØKELSE I FORBINDELSE MED MASTEROPPGAVE OM SPRÅK

- 1) Kjønn: Gutt   Jente
- 2) Alder:
- 3) Hvilken linje/utdanningsprogram går du på?
- 4) Fra hvilken del av Flekkefjord kommune kommer du? (Strek under riktig alternativ)
Sentrum/omkringliggende områder   Hidra   Åna-Sira   Sira   Gyland
- 5) Har du bodd i Flekkefjord kommune hele livet?
- 6) Hvis «nei» på forrige spørsmål: Hvor lenge har du bodd utenfor kommunen?
- 7) Hva slags dialekt snakker du?
- 8) Hva synes du om dialekten du snakker? (Fin/ikke fin, stolt av den/ikke stolt av den)
- 8) Snakker din mor (og/eller andre omsorgspersoner/foresatte?) Flekkefjordsdialekt?
- 9) Snakker din far (og/eller andre omsorgspersoner/foresatte?) Flekkefjordsdialekt?
- 10) Hva ønsker du å studere eller jobbe med etter endt utdanning?
- 11) Kan du tenke deg å bo i Flekkefjord som voksen/etter endt utdanning?
- 12) Hva slags fritidsinteresser har du?
- 13) Tilbringer du mye tid med venner fra andre kommuner på fritida di?
- 14) Leser du mye? (Skjønnlitteratur som romaner, fagbøker, aviser, tidsskrifter)
- 15) Når du skriver til venner og familie (SMS, Facebook osv.) – skriver du på dialekt eller bokmål?

KVALITATIVT INTERVJU, VEILEDENDE SPØRSMÅL

BAKGRUNN

- 1) Hvor i kommunen bor du?
- 2) Har du bodd på samme plass i Flekkefjord kommune hele livet?
- 3) Har du bodd i andre kommuner før du flytta til Flekkefjord, og i så fall hvor og over hvor lang tid?
- 4) Kommer foreldrene dine fra Flekkefjord?
- 5) Hvor i kommunen?

HOLDNINGER TIL STEDET

Trives du med å bo i Flekkefjord?

Hva liker du med plassen du bor på?

Hva savner du, eller hva kunne vært bedre med plassen du bor?

Var det fint å være barn i Flekkefjord? Hvorfor/hvorfor ikke?

Er du stolt av hjembyen din? Hvorfor/hvorfor ikke?

Kan du tenke deg å komme tilbake til Flekkefjord som voksen/etter endt utdanning?

Har det vært viktig for deg å velge en utdanning som gjør at du kan få jobb her?

Hvor tror du det er best å bo – i en større by som Kristiansand, Stavanger eller Oslo, eller i en mindre by som Flekkefjord?

Tror du det er noe særlig forskjell på å vokse opp i Flekkefjord i forhold til i de andre nabokommunene?

Hvor handler du sko og klær, dataspill eller mobiltelefon? Hvorfor?

INTERESSER OG FRITID

Hva gjør du på fritida di? (Hobbyer og interesser)

Hvor gamle er de du omgås mest?

Tilbringer du ofte tid med eldre mennesker, slik som f.eks. besteforeldre?

Tilbringer du mesteparten av fritida i Flekkefjord, eller er du ofte i nabokommunene eller andre byer på fritida? I så fall hvor?

Hva slags dialekt snakker de vennene du tilbringer mest tid med?
(Morsmål og dialekt)

Har du mye familie eller mange venner som ikke bor i Flekkefjord?
Treffer du disse ofte?
Tror du at du i så fall blir påvirket av deres måte å snakke på?

Hvis du og vennene dine skal finne på noe en lørdagskveld – hva gjør dere da?

Hva slags musikk liker du?

Ser du mye TV? Hva ser du på da?

Leser du mye? Hva da? (Aviser, blader, bøker?)

Snakker eller chatter du mye med ungdom fra andre deler av landet via internett/PC?
Hvordan snakker/skriver du da?

HOLDNINGER TIL EGEN DIALEKT

Hva tror du folk fra Kristiansand og Stavanger synes om flekkefjæringer?
Hva tror du de synes om dialekten vi snakker?

Hva mener du kjennetegner Flekkefjordsdialekten generelt?
Hvordan kan man høre at noen er fra Flekkefjord?

Hvis du flytter til en annen by for å studere eller jobbe – tror du da at du vil komme til å endre på måten du snakker på? Hvorfor/hvorfor ikke?

Hvis du skulle endre på dialekten din – hvilke trekk ville du ha endra på?

Er det noen ting du ikke liker med den/er flau over?

Hvilke trekk ville du ha beholdt? Hvorfor?

Hva slags type Flekkefjordsdialekt vil du si at du snakker? (Bredt? «Pent»? «Vanlig»?)

Snakker du likt som dine foreldre og besteforeldre?
Hva er eventuelt annerledes?

Hvis du synes det er en forskjell - liker du måten dine foreldre eller besteforeldre snakker på?

Synes du det er noen forskjell på dialekten alt etter hvor du kommer fra i Flekkefjord kommune?

Hvilke steder synes du i så fall skiller seg ut? Hvorfor?

Synes du det er noen store forskjeller på dialekten i Flekkefjord i forhold til i omkringliggende byer og bygder som Moi, Kvinesdal, Lyngdal og Farsund?

Hvis ja – hva er det som skiller de ulike nabolokalitetene?

Snakker lærerne dine «vanlig Flekkefjordsdialekt»?

Har du opplevd at lærere noen gang har kommentert måten du snakker på/ting du sier på dialekt?
Har det vært positive eller negative kommentarer, og hvordan reagerte du på det?

HOLDNING TIL ANDRE DIALEKTER

Er det noen dialekter du synes er spesielt fine?

Er det noen dialekter du synes er spesielt stygge?

Hvis du får barn og flytter til en by på Østlandet, vil du da at barna skal snakke Flekkefjordsdialekt som deg og dine foreldre?

Når du møter noen du er interessert i, tenker du da på hva slags dialekt de snakker?

VARIASJON AV EGEN DIALEKT/STRATEGIER

Varierer du noen ganger måten du snakker på?

Når/i hvilke situasjoner varierer du?

Hvorfor akkurat i de situasjonene og i forhold til den du snakker med?

Har du eksempler på hvordan du varierer språket ditt? (Språktrekk og hvordan de kan variere)

Er det noe du prøver å aldri si? Hva? Hvorfor?

Har du da noen tanke om *hva* du endrer språket ditt mot? (Skriftspråket, østlandsk, annet?)

Synes du Flekkefjordsdialekten kan brukes i alle sammenhenger?

BILDER TIL BRUK UNDER INTERVJUENE

1)

2)

3)

4)

5)

6)

7)

8)

SAMMENDRAG

Camilla Nygaard Bruli

“Lunt imellom høye fjelle”

- en sosiolingvistisk studie av talemålsutviklingen i Flekkefjord by

Masteroppgave i nordisk språk og litteratur

Institutt for nordisk og mediefa

Universitetet i Agder

Våren 2017

I denne oppgaven har jeg undersøkt talemålet til tolv ungdommer fra sentrale deler av Flekkefjord kommune. Mitt hovedanliggende har vært å finne ut i hvilken grad flekkefjorddialekten har endret seg i løpet av de siste tiårene, og jeg har derfor brukt en hovedfagsoppgave fra 1970, skrevet av flekkefjæringen Erling Georg Larsen, som sammenligningsgrunnlag. En viktig del av denne undersøkelsen har også vært å undersøke om det er noen korrelasjon mellom informantenes grad av lokal tilhørighet og identitet og de språklige formene de bruker.

Denne studien er kvalitativ, og det empiriske materialet består av muntlige intervjuer med hver enkelt av de tolv informantene. Ungdommene var 18–20 år gamle da undersøkelsen ble foretatt i løpet av høsten 2015. Informantutvalget bestod av seks gutter og seks jenter, hvorav tre av hvert kjønn var elever fra studiespesialiserende linje, mens de resterende seks var hentet fra yrkesfaglige utdanningslinjer – inkludert påbygg. Alle informantene var oppvokst i sentrale områder av Flekkefjord kommune, og jeg ønsket at de skulle ha minst én forelder eller foresatt fra kommunen.

Jeg har valgt ut 18 språklige variabler som jeg mener representerer en god bredde i dialekten, og som skiller seg markant fra skriftspråket og fra standard østnorsk uttale eller “talt bokmål”. Disse variablene er i hovedsak fonologiske, men noen av dem er også morfologiske og leksikalske. Som eksempler kan jeg nevne lenisering av plosiver, senkning av eller heving av

vokaler, flertallsbøyning av substantiver, *k* i framlyd av spørreord, sammenfall mellom *kj*- og *sj*-lyd, samt pronomenerne *mi* og *åkke*.

Resultatene viser at de grunnleggende trekkene ved flekkefjorddialekten ligger fast. Jeg finner ingen endringer i de morfologiske variablene jeg undersøker i denne oppgaven. Også pronomenerne *mi* og *åkke*, samt eieformen *åkka* er også i bruk hos alle de informantene som bruker disse ordene i løpet av intervjuene. Også når det gjelder de fonologiske variablene er det få endringer å spore: Samtlige informanter bruker gjennomgående bløte konsonanter, de har senkning av kort *u* til *o* i ord som *hund* og *munn*, og fra *i* til *e* i ordet *til*. Informantene bruker også de tradisjonelle formene *øve* for *over*, og *he* for *har* i de fleste tilfellene, i tillegg til at de bruker *u* i ord som *å bo* og *å tro*. Noe mer endringer finner jeg i uttale av lang *æ* når denne står foran *r* – i flekkefjorddialekten har man da uttalt ordet med *e*-lyd, mens hos mine informanter er det en del intraindividuell variasjon når det kommer til dette språktrekket. Noe endring ser man også i uttalen av enkeltord, slik som *noe* og i særdeleshet *mye*, der flere av informantene bruker de ovenfor nevnte, standardnære formene i stedet for de tradisjonelle formene *någe* eller *nåe* og *møe*. Når det gjelder sammenfallet mellom *kj*- og *sj*-lyd finner jeg at dette så smått er på vei inn i dialekten hos de unge flekkefjæringene i denne undersøkelsen. Det er ingen av informantene som utelukkende bruker *sj* for *kj*, men fem av de tolv har i noen tilfeller et sammenfall mellom de to lydene.

Jeg korrelerte resultatene opp mot de sosiale variablene kjønn og skoleretning uten å finne noe tydelig samsvar mellom verken kjønn eller skoleretning og valg av språklige former. Heller ikke informantenes holdning til hjemby og egen dialekt – det jeg har kalt lokal identitet – ser ut til å ha noen særlig innvirkning på hvor tradisjonell dialekt ungdommene snakker. Alle informantene – med ett unntak – sier at de kan tenke seg å bo i Flekkefjord som voksne, selv om det ikke er like viktig for alle. De fleste er lite bevisste rundt hva som er typisk for egen eller andres dialekt, og de færreste av dem har sterke meninger rundt flekkefjorddialekten. De er ikke spesielt stolt over dialekten, men de skammer seg heller ikke over den, og ønsker ikke å endre på eget talemål.

For å drøfte resultatene, har jeg benyttet meg av ulike teorier om talemålsendring. Blant teoriene jeg har brukt, er teorien om sosiale nettverk, samt om standardisering og regionalisering.

Alt i alt snakker altså informantene mine en forholdsvis tradisjonell flekkefjorddialekt som ikke skiller seg i sterk grad fra formene i Larsens studie fra 1970. Samtidig er det viktig å presisere at det godt kan hende det finnes endringer som jeg ikke får med i denne oppgaven, i og med at jeg kun har undersøkt et utvalg språklige variabler. Jeg kan heller ikke generalisere mine funn til å gjelde alle unge flekkefjæringers talemål – kun fastslå at blant *mine* informanter er det en forholdsvis gjennomgående bruk av tradisjonelle dialektformer.